

Stine Kongsten

"Det er jo et helvete å følge alle livsstilsråd..."

En analyse av kroppspress og perfektjon hos ungdom

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Seksjon for kroppsøving og pedagogikk
Norges idrettshøgskole, 2015

Sammendrag

Oppgavens tema er kroppspress og perfektjon, undersøkt ved bruk av et TV-program, «Prosjekt Perfekt», og intervju med ungdom. Oppgaven er rammet inn ved bruk av sosialkonstruktivistisk teori og diskursanalyse. «Media» og læreplanen i kroppsøving er valgt som kontekst for oppgavens tema. Mediene tildeles, i følge Gripsrud (2011), en totaliserende posisjon for personers opplevde virkelighet og dermed også oppgavens tema. Som moderering av et totaliserende syn trekkes Schwebs & Østbye (2013) inn for å vise at mediene ikke er allmektige, men at mottakeren også har makt til å definere medieinnholdet. En annen betydningsfull ramme for oppgavens relevans i kroppsøvingfaget er læreplanen. I læreplanen i kroppsøving er det foreskrevet at tema om kropp og kroppsideal skal inngå som en del av faget, blant annet fordi dette har mye å si for en elevs utvikling av selvfølelse, og videre ruste elevene til vurdering av kroppsideal (Utdanningsdirektoratet, 2012).

TV-programmet «Prosjekt Perfekt» utgjør oppgavens hovedmateriale. Programmet ble sendt på NRK1 første gang i 2013. Ida er hovedpersonen i programmet og hennes prosjekt er å teste ut en rekke livsstilsråd, og som i følge rådene eksperter som inngår i programmet gir, skal medføre et perfekt liv. Hensikten med bruken av dette programmet som materiale var å undersøke livsstilsråd som sosiale konstruksjoner, skapt ut fra bestemte kulturelle forestillinger om kjønn, kropp, normalitet etc., og materialet analyseres med inspirasjon fra diskursteori. I tillegg brukes programmet for å skape et springbrett til egen dataproduksjon – et fokusgruppeintervju av fire elever, to jenter og to gutter, fra en videregående skole i Oslo. Hensikten med å intervju elever var å se om diskursene om kroppspress og perfektjon også ble synlige hos elever, og for å kunne overføre og belyse dette tema i skolen og kroppsøvingfaget.

Analysen av «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervjuet utgjør to kapitler. Analysen består av tre «nivåer»; første nivå av analysen er en gjengivelse med egne ord det som ble sagt i materialene, nivå to er en refleksjon av «egne ord» der diskurser identifiseres, og nivå tre er en diskusjon rundt den aktuelle diskursen med relevant teori og tidligere forskning. Analysen får fram seks diskurser; *kroppen som et objekt, normativitet, makt, å «forandre på utseende (kroppsmodifikasjon), motsigelser og andres meninger.*

Diskursene kan bidra til en forståelse for hvordan kroppspress og perfektjonspress blir til og hvordan det består blant personer i et samfunn.

Funnene fra analysen av «Prosjekt Perfekt» får fram hvordan livsstilsråd i media har innebygget og forsterker kroppspress og perfektjonspress, blant annet gjennom den makten eksperter og kjendiser tildeles, og rådernes normative tilnærming. Analysen av fokusgruppeintervjuet viser blant annet at kroppspress er tema som det viser seg at mange unge «lever i».

Konklusjonen er at oppgaven bidrar med viktig kunnskap om mulige diskurser for hvordan kroppspress og perfektjon blir til og virker. Oppgaven er relevant både i skole og undervisningssammenheng, men også på andre arenaer. Konklusjonen er at kroppspress og perfektjon, i og med at de er sosiale fenomener, også kan endres og at disse tema, slik oppgaven får frem, bør kritiseres.

Nøkkelord: diskursanalyse; kroppspress; perfektjon; normalitet; makt; «Prosjekt «Perfekt»

Innhold

Sammendrag	3
Innhold	5
Forord	8
1. Innledning	9
1.1 Bakgrunn	9
1.1.1 «Prosjekt Perfekt».....	10
1.2 Oppgavens oppbygging	11
1.3 Oppgavens samfunnsmessige kontekst	12
1.3.1 Media og massemedia.....	12
1.3.2 Læreplan i kroppsøving	14
1.4 Problemstilling	16
2. Tidligere forskning	17
2.1 Et utvalg tidligere forskning	17
2.1.1 Psykologisk forskning om medias rolle for kroppsbilde	17
2.1.2 Etnografisk forskning på kropp og kroppspress i samfunnet.....	19
2.1.3 Forskning på kroppen i skolen og kroppsøvingsfaget i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv	20
2.2 Oppsummering tidligere forskning	22
3. Teori	23
3.1 Sosialkonstruktivisme – oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon	23
3.2 Diskursanalyse som teori og metode	26
3.3 Sentrale begreper i oppgaven	29
3.3.1 Normalitet.....	29
3.3.2 Kroppsforståelser.....	30
3.3.3 Makt.....	33
3.4 Oppsummering	35
4. Metode	37
4.1 Diskursanalyse som kvalitativ metode	37
4.1.1 Laclau og Mouffes diskursteori	39
4.1.2 Faircloughs kritiske diskursanalyse	39
4.1.3 «Min» diskursanalyse	41
4.2 Delprosessanalyse	42

4.2.1	Diskursanalysens tre steg.....	43
4.2.2	Sammenhengen mellom delprosessbegrepet og diskursanalyse.....	44
4.3	«Prosjekt Perfekt» som visuelt datasett.....	44
4.4	Fokusgruppeintervju som dataproduksjon.....	45
4.4.1	Pilotintervju	47
4.4.2	Utvalg, praktisk gjennomførelse og bearbeiding av datamaterialet.....	48
4.5	Metodisk refleksjon	49
4.6	Etiske overveielser	50
4.6.1	NSD	50
4.6.2	Etiske retningslinjer ved analyser av visuelle uttrykksformer	51
4.6.3	Informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser ved intervju	51
5.	Analyse av «Prosjekt Perfekt».....	53
5.1	Kroppspress.....	53
5.1.1	Kroppen som et objekt.....	53
5.1.2	Normativitet.....	59
5.2	Perfeksjon.....	61
5.2.1	Makt.....	61
5.2.2	Å «forandre» på utseende (kroppsmodifikasjon).....	64
5.3	Oppsummering av resultater fra «Prosjekt Perfekt».....	67
6.	Analyse av fokusgruppeintervju	70
6.1	Kroppspress.....	70
6.1.1	Motsigelser	70
6.2	Perfeksjon.....	74
6.2.1	Andres meninger.....	74
6.3	Oppsummering av resultater fra fokusgruppeintervjuet.....	78
7.	Verifisering	80
7.1	Validitet.....	80
7.2	Reliabilitet.....	82
7.3	Generaliserbarhet	83
7.4	Oppgavens begrensninger	84
8.	Diskusjon	85
8.1	Media og den enkelte	85
8.2	Problematisere hvordan kroppspress og perfeksjon kan inngå som tema i kroppsvingsfaget	86
8.2.1	Rapport fra arbeidsgruppe i kroppsving	86

8.2.2	Hvordan kunne gjøre kroppspress og perfektjon til et tema i skolen	89
8.2.3	Ikke jobb mot, men med	90
8.2.4	Tema i lærerutdanningen og innenfor etterutdanning for lærere	90
9.	Avsluttende kommentar.....	92
	Referanser.....	94
	Forkortelser	97
	Vedlegg 1	98
	Vedlegg 2	100
	Vedlegg 3	101

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på fem fantastiske år ved Norges idrettshøgskole. Jeg startet i 2010 på basisår i idrettsvitenskap, og fullførte i 2013 bachelor i faglærerutdanning i kroppsøving og idrettsfag. Når jeg startet på NIH var målet å fullføre bachelor, og jeg hadde ingen planer om å ta en master, men den gang ei. To år til har gått, og nå har jeg fullført master i idrettsvitenskap, i seksjon for kroppsøving og pedagogikk. Dette har jeg ikke angret på. Det er surrealistisk å tenke på at jeg nå har arbeidet med, og skrevet ett helt år på dette ene tema. Men det har gjort at jeg i dag er mer reflektert, og mer kritisk enn det jeg var for to år siden. Jeg har lært så utrolig mye, både innenfor dette tema jeg har undersøkt, men også om meg selv.

Selv er jeg en ung kvinne som daglig legger merke til flere ulike medieoppslag, i både aviser, blader og på TV. I dag lar jeg meg ikke rive med av alle disse rådene. Rett og slett fordi det er for mange, og fordi mange av dem for meg virker uoppnåelige. Med andre ord, jeg opplever også at jeg gjennomskuer de kommersielle sidene ved oppslagene. Min motivasjon og visjon for arbeidet med oppgaven har vært å undersøke et tema som jeg anser som relevant og samfunnsaktuelt, og et tema mange kan ha interesse av å lære mer om. Personlig har jeg opplevd det som svært spennende og lærerikt å undersøke tema nærmere.

Jeg vil gi en stor takk til min fantastiske og svært dyktige veileder; Gunn Engelsrud. Takk for at du har delt din kunnskap med meg, og takk for gleden og motivasjonen du har gitt meg underveis. Jeg er stolt over å ha tatt del i dette prosjektet sammen med deg.

Jeg vil også gi en takk til biblioteket som har vært svært hjelpsomme, og de fire deltakerne fra videregående skole. Til slutt vil jeg takke familien, samt min forståelsesfulle samboer, Aleksander.

Oslo, 31.05.15

Stine Kongsten

God lesing!

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Tema for masteroppgaven er kroppspress og perfektjon. Temaet har stor relevans i samtiden og dermed noe jeg antar vil være av interesse for mange. Kroppspress og perfektjon er et tema mange unge «lever i», og antagelig ikke, lærer nok om i sin utdanning, hverken i grunnopplæringen eller høyere utdanning. Personlig interesserer temaet meg, siden det å være ung kvinne i dag nærmest kan virke synonymt med å være utsatt for og å utsette seg selv for kroppspress og perfektjon i ulike former. Å undersøke kroppspress og perfektjon som sosiale fenomener, har vært min motivasjon og drivkraft i arbeidet med oppgaven. Spesielt har tanken på at temaene vil være relevant i skole- og undervisningssammenheng vært motiverende. Jeg ønsket også å arbeide for å få fram kunnskap om hvordan medias «press» oppleves av ungdom og hvordan kunnskap om dette kan gjøres relevant i kroppsøvfingsfaget. Både egen forskerinteresse, samt samfunnsaktualitet er dermed bakgrunnen for hvorfor jeg har arbeidet med dette tema.

Oppgaven tar utgangspunkt i TV-programmet «Prosjekt Perfekt», som igjen fungerte som springbrett til egen dataproduksjon; intervju med elever i videregående skole. I TV-programmet foreskriver eksperter ulike livsstilsråd til en ung kvinne, hovedpersonen Ida. Herunder inngår «eksperttråd» hvordan unge kvinner skal se ut, spise og trene for å få et «perfekt» liv, der utseende utgjør en viktig ingrediens. Forståelsen av programmet rammes i oppgaven inn i et sosialkonstruktivistisk perspektiv, der det interessante blir en kritisk undersøkelse av hva som blir ansett som «perfekt», og hva som oppfattes og kommuniseres som normalt eller tatt-for-gitt.

Når det gjelder kroppsøvfingsfaget så er det et fag der kroppspress kan komme særlig frem. Faget skiller seg fra de andre fagene, i den forstand at elever skal utfolde seg kroppslig, de skal ha kontakt med hverandre, mange er lettere kledd og de blir rett og slett mer synlige for hverandre, og dermed oppstår også muligheten for å bli mer sårbare. Perfektjon og kroppspress er dermed et tema med høy aktualitet for kroppsøvfingsfaget, der også læreplanen foreskriver at diskusjoner om kroppsidealiser skal inngå. I tillegg til at dette er et interessant tema, vil det derfor også være vesentlig at tema tas opp på kvalifiserte og dagsaktuelle måter – der medias betydning i forhold til elever i faget, må tas opp.

1.1.1 «Prosjekt Perfekt»

Mitt utgangspunkt for masteroppgaven er, som allerede sagt, TV-programmet «Prosjekt Perfekt». Programmet ble sendt på NRK1 første gang i 2013. Det var da jeg først og fremst ble kjent med programmet. I «Prosjekt Perfekt» følges en ung kvinne, Ida Fladen, gjennom hennes utprøving av en mengde livsstil- og ekspertråd. Ved å følge disse rådene skal den unge kvinnen (og andre), i følge rådene, oppnå et perfekt liv.

Programmet består av til sammen åtte episoder, og i hver av disse blir et nytt tema belyst og utprøvd; for eksempel kosthold, trening, lykke og utseende. I hver av episodene møter Ida «eksperter» innenfor sitt felt. Ekspertene veileder og gis en rolle der de skal inspirere henne. I programmet møter vi også Idas familie, samt hennes daværende kjæreste og samboer.

Grunnen til at dette programmet gir god sendetid på TV nå og ikke for ti eller femten år siden, kan ses i sammenheng med en generell økning i medieoppslag om kropp, trening og helse som omgir oss. Media omgir oss og vi skal ikke gå langt fra huset før første reklame som omhandler livsstil, mat, helse og utseende er festet til en vegg, på bussen eller busstoppet. Kanskje har TV-en allerede stått på til frokost. På jobben og på skolen sitter arbeidstakere og elever med PC og tilgang til internett, og på butikken etter jobb og skole har vi tilgang til utallige blader og aviser. Jeg tør påstå at nesten samtlige er eiere av en smarttelefon hvor både voksne, men kanskje særlig de unge, florerer i sosiale medier der fenomen om kropp og trening er blitt særlig populært. Vi lever i et samfunn der bruk av sosiale medier og medier generelt utgjør en stadig større del av hverdagen (Gripsrud, 2011; Schwebs & Østbye, 2013). På den andre siden hevder flere forskere (Arntzen, 2015) at selve kroppen blitt et objekt for perfektjon, noe «Prosjekt Perfekt» egner seg for å synliggjøre. Ida, som er hovedpersonen i programmet, opplever, som jeg senere skal vise, det hun er eller har, ikke er «bra nok» sett i lys av de livsstilsrådene som befinner seg i blader og aviser. I programmet møter Ida eksperter, som forteller henne ansikt til ansikt at hun ikke er bra nok. Mitt første inntrykk var at ekspertene var brutale, og at de på kynisk vis utnytter Idas (og alles?) ønske om å være pene og vellykkede, som sitt levebrød. Jeg skal i de følgende analyser vise hvordan dette programmet synliggjør det «presset» som vi omgir oss med hver eneste dag. Min antagelse er at nesten alle som ser på programmet kan kjenne seg igjen, i hvert fall deler av det. Dette er noe av min forforståelse for å ha tatt utgangspunkt i et slikt program, og

jeg har dermed skaffet meg et godt utgangspunkt for å arbeide med et forskningsprosjekt som er sterkt knyttet til dagens samfunn.

Jeg anså også at programmet kunne være et godt utgangspunkt for videre undersøkelse av om elever i kroppsøvingfaget, også opplever at de befinner seg innenfor tilsvarende kroppspress som Ida. Ved å analysere et slikt samfunnsaktuelt program, var hensikten å undersøke hvordan jeg også kunne belyse og forstå kropps- og perfektjonspress blant elever.

1.2 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis har jeg beskrevet bakgrunnen for masteroppgaven. Herunder introdusert TV-programmet «Prosjekt Perfekt» som er utgangspunkt for oppgaven. I det følgende presenterer jeg oppgavens samfunnsmessige kontekst, henholdsvis: media/massemedia og læreplan i kroppsøving. Tilslutt i kapitlet presenteres oppgavens problemstilling.

Jeg starter denne oppgaven med å gjennomgå et utvalg tidligere forskning som er utført på feltet. Denne forskningen har jeg delt inn i følgende underkategorier: *psykologisk forskning om medias rolle for kroppsbilde, etnografisk forskning på kropp og kroppspress i samfunnet, og forskning på kroppen i skolen og kroppsøvingfaget (PE) i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv*. Deretter, i teorikapitlet, gir jeg en beskrivelse av sosialkonstruktivisme, som er oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon, og den overordnede design for prosjektet som er diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 2010; Neumann, 2001). Videre gir jeg en beskrivelse av begrepene *normalitet, kroppsforståelser og makt*, som jeg anvender videre i analysene og som dermed er av sentral betydning for dette prosjektet.

I metodekapitlet presenterer og begrunner jeg mitt valg av metoder. Oppgavens datamateriale består, som allerede sagt, av to deler: TV-programmet «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervju av fire elever i videregående skole. Jeg gir en beskrivelse av diskursanalyse som kvalitativ metode, og ved å presentere to diskursanalytiske tilnæringsmåter; diskursteori og kritisk diskursanalyse, diskuterer jeg meg fram til «min» diskursanalyse. Som framgangsmåte i analysen benyttet jeg også delprosessbegrepet (Engelsrud, 1990), som jeg også forklarer hvordan kan innrammes i diskursanalysen. Videre beskriver jeg intervju som dataproduksjon. Tilslutt i kapitlet tar

jeg for meg min metodiske refleksjon og etiske retningslinjer for gjennomføring av masteroppgaven.

Oppgavens analysedel består av to deler. Den første analysen er av TV-programmet «Prosjekt Perfekt». Og den andre analysen er av fokusgruppeintervjuet. I begge analyser står interesseområdene *kroppspress* og *perfeksjon* som hovedkategorier, og herunder vises diskurser. I min første analyse arbeidet jeg fram to diskurser under hvert av interessefeltene, mens i analysen av fokusgruppeintervjuet vises én diskurs under hver av interessefeltene. Etter hver av analysene gir jeg en oppsummering av resultater.

Verifisering knyttet til min studie kommer som et eget kapittel etter analysene. Her blir begrepene om validitet, reliabilitet og generaliserbarhet vurdert. Tilslutt i kapitlet diskuterer jeg oppgavens mulige begrensninger.

Avslutningen består av en diskusjon rundt to tema. Det ene er forholdet mellom media og den enkelte. Det andre tema er å problematisere hvordan kroppspress og perfeksjon kan inngå som tema i kroppsøvingfaget og eventuelt innenfor etterutdanning for lærere. Jeg runder av oppgaven med en avsluttende kommentar der jeg tar opp tråden om oppgavens mål og problemstilling.

1.3 Oppgavens samfunnsmessige kontekst

1.3.1 Media og massemedia

Siden jeg tar utgangspunkt i et TV-program, har jeg valgt å trekke inn noen forståelser av den samfunnsmessige posisjon medier tildeles i et utvalg forskning på dette felt. Som jeg senere vil få fram gis det i programmet «Prosjekt Perfekt» en foreskriving av tydelige normer for livsstilsråd, og fokusgruppeintervjuet med elevene kommer også til å handle om medias sentrale plass i deltakernes diskusjoner og refleksjoner. Jeg har derfor valgt å plassere «media» slik jeg bruker dette som kontekst i oppgaven og skrive noe om hvilken posisjon media har i samfunnet.

Jostein Gripsrud skriver i sin bok *Mediekultur, mediesamfunn* (2011), om mediene. Siden boken kom ut første gang i 1999 har den etablert seg som en grunnbok innenfor medievitenskap. Han innleder sin bok med å gi eksempler på mediebruk, slik at samfunnsmedlemmer skal forstå hvilket omfang av medier som omgir oss hver dag.

Han skriver at «vi kan knapt leve i et moderne samfunn uten å bruke massemedier store deler av vår våkne tid» (Gripsrud, 2011, s. 16). Han hevder at medier setter oss i forbindelse med verden utenfor hjemmet, jobben og nabolaget, og at den minner oss om at vi er medlemmer av et samfunn og en verden med mange ulike nivåer. Med sitt bidrag til kunnskap om mediekultur får Gripsrud fram hvorfor personer er blitt som de er, og medienes rolle i dannelsesprosessen. Han hevder at mange av oss (kanskje der fleste av oss) føler en slags trang til hver dag å oppdatere oss på den sosiale virkeligheten. «Hvorfor? Fordi vi er (blitt) sosiale vesener...» (Gripsrud, 2011, s. 16). Når det gjelder sosialisering påpeker Gripsrud at mediene er med på å definere virkeligheten, og dermed med på å definere oss alle. Ideer om hva som skal anses som viktig og uviktig, godt og dårlig, er stadig oppe i mediene, ikke minst når det gjelder kropp og utseende.

Schwebs & Østbye (2013) skildrer i sin bok, *Media i samfunnet*, viktige trender i dagens medielandskap. Tematikken om hvordan mottakere tar til seg mediers påvirkning, og hvilke maktfaktor media er i samfunnet har gitt meg viktige innspill til denne oppgaven. Herunder hvilken betydning media kan få for menneskers identitet og selvforståelse, og hvordan ekspertene hevder at media/massemedia skal framstå i samfunnet. Denis McQuail (2010) (sitert av Schwebs & Østbye) har satt opp fem hovedfunksjoner som media kan ha for publikum: informasjon, skape sammenheng i samtiden, skape kontinuitet med fortiden, underholdning og mobilisering. Schwebs & Østbye hevder også at nå, i motsetning til tidligere, at media når fram til de aller fleste i det norske samfunn. Samlet er hver person i kontakt med media fra 6-8 timer hver dag. De påstår at media kan være viktig for hvilket grunnleggende syn mennesker danner seg, og om disse blir holdet fast ved. Mye tyder på at media har sterk kontroll over hva personer får kunnskaper om, men allikevel ikke allmektige slik at mottakeren også har makt til å definere medieinnholdet. Reklame derimot har som formål å påvirke mottakerne, og er gjerne utformet slik at det skal få folk til å endre vaner. «Reklame tar svært sjeldent sikte på å endre grunnleggende sider ved holdningene og verdiene hos folk. Tvert imot: Reklamen speiler bevisst på de etablerte mønstrene i samfunnet» (Schwebs & Østbye, 2013, s. 225). Jeg ønsker også å ta med et siste sitat som omhandler TV, og som jeg blant annet har begrunnet valg av oppgaven med, nemlig det «presset» vi blir utsatt for. «Moderne fjernsyn representerer et kommersielt press på alle som ser» (Schwebs & Østbye, 2013, s.231). Schwebs & Østbye forklarer, i likhet med

Gripsrud (2011), at sosiale medier ikke bare virker inn på individet alene, men også grupper og på hele samfunnet, og enkelte ting som *mote* gir kun mening på kollektivt nivå.

Gripsruds forståelse av mediernes påvirkning kan virke totaliserende, der hans posisjon er å tilskrive mediene en direkte effekt på samfunnsmedlemmene og deres valg. Til kontrast forklarer Schwebs & Østbye at mediene ikke er «allmektige», men trekker inn at mottakeren kan være kritisk til hvordan mediene påvirker. Samtidig så er begge enige i at media er med på å bestemme virkeligheten, og dermed hvilket syn mennesker danner seg. Perspektivene fra Gripsrud, Schwebs & Østbye gir et utgangspunkt for diskusjoner jeg senere tar om hva som skal til for å kunne innta en kritisk distanse til det som forskere hevder at mediene «bestemmer». Dette kommer jeg tilbake til, mens en annen vesentlig ramme for oppgavens relevans for kroppsøving gis læreplanen som presenteres i neste avsnitt.

1.3.2 Læreplan i kroppsøving

Jeg er, som fremtidig kroppsøvingslærer, også opptatt av elevers læring i kroppsøvingsfaget. Derfor har jeg også ønsket å undersøke om, og i tilfelle hvordan, et fenomen om kroppspress og perfektjon kommer til uttrykk blant elever. Læreplanen i kroppsøving er dermed valgt for å kontekstualisere dette tema, og presentere noen av rammene for hva elevene skal lære i faget. Først presenterer jeg kort Kunnskapsløftet 2006 og deretter læreplanen i kroppsøving.

Nasjonale læreplaner er de viktigste styringsstrategier for skoler, og arbeidsdokumenter alle lærere må forholde seg til i sin undervisning. Læreplaner har blitt til på ulike måter, og har variert med ulikt idégrunnlag og har hatt ulik utforming opp gjennom 1900-tallet. Det har også variert hvor mye staten skal bestemme, og hvor mye den enkelte skole og den enkelte lærer selv kan velge. Det nåværende gjeldende læreplanverket er Kunnskapsløftet 2006. Kunnskapsløftet inneholder: *generell del* (del 1), som fungerer som overordnet ideologisk dokument. *Prinsipper og rammer for oppøringen*, inkludert *læringsplakaten* (del 2), som er et prinsippmanifest vedtatt av Stortinget. Og *læreplaner for fag* (del 3) som dekker hele opplæringsløpet (Imsen, 2006).

I forbindelse med Utdanningsdirektoratets oppdrag om å gjennomgå læreplanen i kroppsøving i 2011, oppnevnte de en arbeidsgruppe med fire fagpersoner fra kroppsøving. Gruppen gjennomgikk læreplanen i grunnskolen og videregående opplæring, bestemmelser om vurdering i faget, samt privatistordningen. Disse ble gjennomgått og vurdert med forslag til endringer. I rapporten blir det også presentert en faglig debatt om de større linjene i kroppsøvingsfaget, om hva faget skal bidra med i en samfunnsmessig og politisk sammenheng. Et tema som blir tatt opp til diskusjon er fagets helseperspektiv, der det blant annet blir diskutert hvor viktig det vil være å få føringer i læreplanen om kritisk å problematisere tema om kropp og kroppsideal (Lyngstad, Flagestad, Leirhaug & Nelvik, 2011). Jeg vil påpeke at en revisjon av læreplan i kroppsøving fant sted i 2012, og som jeg tar opp under, er dette nå formulert i formålet med faget.

Læreplanen i kroppsøving (samme som de andre fagene) er utformet slik at det først gis en beskrivelse av *formålet med faget*, deretter fagets *hovedområder* som det er formulert kompetansemål for, og *grunnleggende ferdigheter* i faget. Læreplanen setter altså rammene for hva elevene skal lære i kroppsøving i form av kompetansemål som igjen må ses sammen med resten av læreplanen. Læreplanene går derfor alltid veien gjennom lærernes tolkninger (Imsen, 2006). I *formål med faget* står det blant annet at kroppsøving er et allmenndannende fag som skal inspirere til en fysisk aktiv livsstil og livslang bevegelsesglede. Bevegelse er grunnleggende hos mennesket, og fysisk aktivitet er viktig for god helse. Sentralt står felles danning i form av lek, idrett, dans og friluftsliv, elevens skapende evner, fair play og respekt for hverandre. Elevene skal utvikle kompetanse gjennom et bredt utvalg av aktivitetsformer og lek, utvikle allsidighet og lære å verdsette opphold i naturen. Elevene skal tilegne seg kunnskaper om trening, livsstil og helse og bli motivert til aktivitet. I formål med faget blir også tema om kropp og kroppsideal tatt opp. Det står blant annet at faget skal bidra til at barn og unge utvikler selvfølelse, positiv oppfatning av kroppen, selvforståelse og identitetsfølelse. Det skal videre ruste elevene til vurdering av kroppsideal og bevegelseskulturer som kan påvirke selvfølelse, helse, ernæring, trening og livsstil (Utdanningsdirektoratet, 2012). I læreplanen i kroppsøving står det altså foreskrevet at tema kropp og kroppsideal skal inngå som en del av undervisningen. Der dette prosjektet er direkte egnet til å skape kunnskap om tema, og herav mine problemstillinger utviklet.

1.4 Problemstilling

De innledende perspektivene indikerer retningen på prosjektet og, som allerede antydnet omhandler den første delen, TV-programmet «Prosjekt Perfekt», der ulike livsstilsråd blir utprøvd i en lenger periode. Jeg foretar en analyse av dette programmet med utgangspunkt i temaene: perfektjon og kroppspress. Videre er jeg opptatt av å undersøke hvordan tema kan «overføres» til å belyse og forstå om det eksisterer «kroppspress» blant elever i kroppsøvfingsfaget. I problemstillingens andre del ønsket jeg å undersøke hva elever kunne fortelle om tema, og hva det de sa kunne fortelle meg om fenomenet, og innflytelsen det har på elevene. Min problemstilling har følgende utforming:

Hvordan kommer perfektjon og kroppspress til uttrykk i TV-programmet «Prosjekt Perfekt»?

Hvordan kan disse tema «overføres» til å belyse og forstå kroppspress og perfektjon hos elever i kroppsøvfingsfaget? Hva kan det elever sier, fortelle om dette temaet «makt» over og innflytelse på elevene?

2. Tidligere forskning

I dette kapitlet skal jeg gjennomgå et utvalg tidligere forskning som er utført på feltet. Herunder har jeg valgt litteratur som omhandler tematikken kroppspress, perfeksjon, kropp, utseende, media, skole, kroppsøving osv. Forskningen omhandler kvinner, menn og barn/ungdom i fra ulike kontekster, og er både kvalitativ og kvantitativ, samt rapporter. Jeg har ikke kunnet identifisere empirisk forskning som omhandler kroppspress og perfeksjon blant elever i skolen/kroppsøvingsfaget. Men jeg har kunnet identifisere et fåtall av empirisk forskning som omhandler kroppen i skolen og kroppsøvingsfaget (Azzarito 2009; Azzarito & Solmon 2006). Det finnes mye kvantitativ forskning innen medisin/rehabilitering om overvekt, fedme og spiseforstyrrelser. Jeg har valgt å omtale noen artikler fra denne forskningen. Jeg har funnet langt mindre kvalitativ forskning som undersøker menneskers egne refleksjoner og erfaringer. Jeg har delt inn den tidligere forskningen i tre områder: *psykologisk forskning om medias rolle for kroppsbilde*, *etnografisk forskning på kropp og kroppspress i samfunnet*, og *forskning på kroppen i skolen og kroppsøvingsfaget (PE) i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv*. Til slutt oppsummerer jeg forskningen jeg har presentert.

2.1 Et utvalg tidligere forskning

2.1.1 Psykologisk forskning om medias rolle for kroppsbilde

Innen denne forskningen brukes både kvantitative og kvalitative metoder, og hensikten er ofte å identifisere sosiokulturelle faktorer (utvendige) påvirkning på menneskers kropp, utseende og selvoppfatning. Dette skiller seg fra diskursanalysen, der hensikten ikke er å undersøke direkte påvirkning, men undersøkelse av hvordan oppfatninger kommer til uttrykk, og hvor disse ideene kommer fra.

McCabe & Ricciardelli (2010) har publisert to studier der de evaluerer hvilken rolle foreldre, jevnaldrende, og media har for ungdoms kroppsbilde og kroppsendringsstrategier ungdom gjør bruk av. I følge McCabe & Ricciardelli er det, når det gjelder gutter, ikke én faktor som utpeker seg som den viktigste for deres kroppsbilde, mens de for jentene identifiserer at tilbakemeldinger fra deres mor, sammen med tilbakemeldinger fra den beste venninna, er den viktigste sosiokulturelle påvirkningen for jenters tilfredshet for egen kropp. For guttene identifiserte forskerne at

tilbakemeldinger fra far var viktig for et positivt kroppsbilde, mens tilbakemeldinger fra mor var sentralt for guttenes bruk av kosttilskudd. Forskerne identifiserte også at media ikke spilte noen stor rolle for guttenes kroppsbilde eller ved kroppsending. Likevel påpeker McCabe & Ricciardelli at media uansett har en god mulighet til å påvirke, særlig når det gjelder kroppsvekt. Ut i fra resultatene hevder forskerne at media er sentrale sendere av den ideelle kroppsfasongen. Grabe, Ward & Hyde (2008) har brukt metaanalyse som metode for å undersøke eksperimentelle og korrelerte studier, og testet koblingene mellom medieeksponering og kvinners kroppsmisnøye, internalisering av det tynne idealet og spiseatferd. Bakgrunnen for studien var annen forskning som konkluderte med at ca. 50 % av amerikanske jenter og unge kvinner er misfornøyde med egen kropp. Blant de mange faktorene, disse forskerne antar som spiller inn, er det særlig det tynne idealet som dominerer i media. I filmer, blader og TV-programmer blir en slank kropp konsekvent fremhevet og overrepresentert for kvinner, mens overvekt er underrepresentert. Media retter seg mot jenter, ungdom og unge kvinner, og som skildrer et ideal som er uopnåelig for de fleste. Sammen hevdes det i resultatene fra analysene at medieeksponering er nært knyttet til kvinners misnøye med kroppen sin, økte investeringer i utseende, og økt tilslutning til uordnet spiseatferd. De konkluderer derfor med å si at medieeksponering synes å være knyttet til kvinners kroppsbilde negativt. Paxton, Schutz & Muir (1997) har i sin studie benyttet primært en kvalitativ tilnærming for å undersøke sosiokulturelle påvirkninger på ungdom og slanking. Faktorer som den umiddelbare subkultur, slik som jevnaldrende og familie, i tillegg til media er undersøkt. I studien undersøkes hvordan unge jenter oppfatter sin egen og venners forhold til kosthold, og det og skulle «passe på vekten». Resultatene fra studien er delt inn i fem hovedkategorier med flere underkategorier. *Slanking og vekt påpasselighet, påvirkninger fra jevnaldrende, påvirkning fra familie, medias rolle, og faktorer som beskytter mot overdreven opptatthet av kroppen.* Funnene får fram den sterke rollen som sosiokulturelle faktorer har for påvirkning av usunne kroppsholdninger blant jenter. *Medias rolle*, sammen med mote, viser seg å være av størst betydning for å fremme bekymringer om kroppen. Jentene forteller bl.a. at ingen føler seg bra nok, pene nok, tynne nok. Og at overalt hvor de ser, TV eller i blader, forteller de deg hvor bra du må se ut for å være en bra nok person. De fortalte også at artikler i blader fremmet dietter. Mote viser seg å trigge kroppsbekymringer, de forteller at mote i dag, for det aller meste er laget for tynne personer. Under andre kategorier forteller jentene om direkte press fra venner og familie, men at de indirekte sosiale

påvirkningene var mer vanlig. Disse inkluderte sosial sammenlikning, felles slanking og det å passe inn. Forskingen jeg har trukket fram her vises nokså entydig at media og negativ kroppsfokusering og misnøye henger sammen. En innvending mot disse resultatene er at de også kan stå i fare for at resultatene er en konsekvens av måten det spørres.

2.1.2 Etnografisk forskning på kropp og kroppspress i samfunnet

Forskingen jeg har valgt å omtale videre omhandler undersøker der kulturtrekk og sosiale sider ved fenomenet kropp/kroppspress/kroppspraksiser blir undersøkt som en del av samfunnet.

Rysst & Roos (2014a) har undersøkt retusjert reklame, kropper og utseende, i relasjon til kroppsideal, kroppspress og kroppspraksiser. Både ved bruk av kvalitativ og kvantitativ metode. De har intervjuet et utvalg menn og kvinner, og foretatt en spørreundersøkelse med 242 elever på en videregående skole. Bakgrunnen for studien var at det i dagens samfunn er mange kvinner som utsettes for et stort utseendefokus som kan føre til kroppspress. Her blir reklame og media blir ofte utpekt til å spille en viktig rolle. I deres oppsummerende konklusjon kommer de blant annet fram til at de aller fleste kjente til retusjert reklame, og at dette var med på å vedlikeholde kroppspress. Videre at det eksisterer kroppspress i samfunnet både blant kvinner og menn, og at dette antagelig er størst ovenfor jenter. Det var enighet blant alle om at retusjering ikke var akseptabelt, og at en holdningsendring var nødvendig for å bekjempe det kroppspresset mange opplever (Rysst & Roos, 2014a). I en annen rapport undersøker Rysst & Roos (2014b) kroppsideal og kroppspress blant noen kvinner i Oslo. Dette notatet er en videreføring av rapporten om «retusjert reklame og kroppspress». I denne rapporten har de intervjuet 17 kvinner i ulike alder og etnisk bakgrunn, og diskutert kroppsideal, kroppspress og kroppspraksiser. Rapporten tar utgangspunkt i at dagens samfunn er opptatt av at kvinner utsettes for et stort utseendefokus som kan føre til kroppspress. Årsaken til eventuelt kroppspress er mangesidig, men at reklame og media ofte blir utpekt til å spille en viktig rolle. Rapporten støttet unges kvinners opplevelse av kroppspress som resultat av kulturelle forestillinger om hvordan den perfekte kroppen skal se ut. Frost (2003) undersøkte styrker og begrensninger av kjønn, sammenliknet med andre dimensjoner av identitet i forståelse av press på alle unge. Frost får fram at det er viktig å ha de «riktige» klærne,

og ha den «riktige» kroppen. I artikkelen undersøkes det om også gutter i det 21. århundre opplever liknende identitetsproblematikk som jenter, i forhold til at også de har fått et mer feminint forhold til utseende. Eller om disse aktivitetene har en annen betydning for gutter. Samlet viser det seg at moderne tenåringsgutter, på samme måte som tenåringsjenter, føler at de må ha en «bra kropp» og et bra utseende, men av ulike grunner enn jentene. For guttene er mangel på styrke og fysisk evne, en grunn til at de kan bli kalt «jentete». Godkjenning og respekt fra andre menn, er den ultimate annerkjennelse av maskulinitet. Guttenes kropp trenger å være stor, «hard» og sporty. Gutter ser ut til å være underlagt et sett med evalueringsstandarder knyttet til sin kroppslighet, som de kan gjøre lite med. I følge feministisk litteratur (Bordo, 1993; Kaw, 1998; hooks, 1998) (sitert av Frost, 2003) er jenter også over-identifisert med sitt utseende, særlig deres evne til å være «vakker» i forhold til hva som blir sett på som moderne standarder, som i Vesten i dag også ville bety å være slank, hvit, blond og blåøyd. Rysst (2011) undersøker, ved hjelp av intervju av menn og kvinner (20 stk.) samt ukeblader, om hvordan samfunnsforhold kan fungere styrende for enkeltindividets opplevelse og et dømmende blick disiplinerer for eksempel kropp og sjel i forhold til forventninger om å se bra ut og være sunn, og som igjen får implikasjoner for den kroppspraksis som gjøres. Blader og aviser viser dominerende kroppsideal både hos kvinner og menn. Begge kjønn skal ha en slank, stram, og trent kropp med passe store muskler. Beskrivelsene som deltakerne skisserte stemte overens med idealene i media. Dette dømmende blikket på kropp bidrar, i følge Rysst (2011), til at mange er misfornøyd med egen kropp, og derfor drev mange av deltakerne med trening for nettopp å få en strammere kropp. Forskningen jeg har trukket fram her viser også nokså entydig hvordan kroppsform og utseende har klare standarder som mange unge har oppfatninger om at de bør etterleve eller tilstrebe.

2.1.3 Forskning på kroppen i skolen og kroppsøvfingsfaget i et sosialkonstruksjonistisk perspektiv

Her har jeg valgt å omtale et par forskningsartikler der tema er kroppen i skolen og kroppsøvfingsfaget. Laura Azzarito undersøker i sin empiriske forskning koblingen mellom unge menneskers konstruksjon av kroppen, identitet og ulikhet fra et pedagogisk og sosiokulturelt perspektiv.

Azzarito 2009, 2010; Hill, J. & Azzarito, L. 2012, har i flere studier undersøkt elevers sosialt konstruerte idealkropp i kroppsøvingsfaget. Azzarito (2009) har i studien et kvalitativt design, og er gjennomført ved to offentlige videregående skoler i USA. I studien var elever fra videregående skole deltakere, samt 28 elever til formelt intervju. Det ble brukt bilder av kropper hentet fra treningsmagasiner under datainnsamlingen. Bakgrunnen for studien var det økende antall forskere som har undersøkt elevers sosiale konstruksjon av kroppen. Konstruksjon av kroppen er, i følge Azzarito, knyttet til dominerende kulturelle diskurser, identitet og valg og deltakelse i fysisk aktivitet. I studien var funnene blant annet at elevene i PE konstruerte betydninger om jenters og gutters idealkropp, der form, størrelse, utseende og mote stod som sentralt. Funnene viser blant annet at jenters konstruksjon av den ideelle kroppen ikke bare er det tradisjonelle idealet om en slank kropp, men også at den ideelle feminine kroppen forstås som en hvit, slank og uatletisk kropp. Guttene konstruerte den ideelle kroppen som fin, muskuløs, kraftig og sterk. Hvis målet i skolen er å utvikle ungdommens potensial og styrke dem gjennom PE må, i følge Azzarito, blant annet kjønnete stereotypiske visninger av den ideelle kroppen bli utfordret i skolen. Azzarito konkluderer med at det trengs ytterligere arbeid for å bryte med stereotypiske oppfatninger som omhandler kjønn og rase. For Azzarito & Solmon (2006) var bakgrunnen for deres studie at den sosialt konstruerte kroppen har blitt avgjørende for moderne akademiske diskurser i utdanning og i kroppsøving. Studien har et kvalitativt etnografisk design, og er en del av en større studie som har som formål å undersøke elevenes konstruksjon av kroppen i kroppsøving, og hvordan deres betydninger om kroppen påvirker deres deltakelse i kroppsøving. Her er det brukt både kvalitative og kvantitative metoder. Azzarito & Solmon har i denne studien undersøkt hvordan elever på videregående skole identifiserte seg selv med bilder av kropper fra treningsmagasiner, og hvordan deres fortellinger om kropp var knyttet til deres valg av fysisk aktivitet og deltakelse i kroppsøving. Deltakernes fortellinger gjenspeiler forestillinger om komfortable og ikke-komfortable kropper. Jentenes fortellinger om deres kroppslighet viste seg å være signifikant mindre komfortabel enn blant guttene. Azzarito & Solmon konkluderer blant annet med å gi en forklaring til hvordan tematikken bør tas inn i lærerutdanningen. De hevder at bruk av kritisk pedagogikk er avgjørende for å skape trygge og transformativt områder som tillater «dårlige kropper» å rekonstruere seg til det positive, eller å motstå dominerende diskurser, og til å uttrykke

seg fritt som trygge og sunne personer. Kroppsøving kan styrke elevene hvis faget er lagt opp til en plass for kroppen å være, positivt forandre og fritt uttrykke seg selv.

2.2 Oppsummering tidligere forskning

Forskningen som er presentert ovenfor tilhører flere forskertradisjoner; kvalitativ samt kvantitativ. Litteraturen og ulike faglige posisjoner er preget av stor enighet når det gjelder medias store betydning for mennesker og deres forhold til kropp og utseende der media foreskriver tydelige idealer. Den kvantitative og psykologiske forskningen har sitt hovedfokus på medisin, og medias og andre sosiokulturelle faktorer direkte påvirkning på kroppsbilde, fedme og spiseforstyrrelser. Mens de kvalitative studiene undersøker utover dette, der bl.a. Rysst (2011) undersøker hvordan samfunnsforhold kan bli sterkt styrende for enkeltindividets selv/kroppsopplevelse. Det er gjort mye kvantitativ forskning på dette feltet, og som jeg nevnte innledningsvis så opplever jeg mangler på kvalitativ forskning som er gjennomført med elever i skolen og deres opplevelser av kroppspress og perfeksjon. Den empiriske forskningen jeg valgte å omtale av Azzarito undersøker tematikken om konstruksjoner av kropp i skolen og kroppsøvingfaget. Det at mesteparten av forskningen på feltet er kvantitativ og psykologisk, og relatert til medisin og/eller rehabilitering med fokus på fedme og spiseforstyrrelser, har, slik jeg vurderer det, flere begrensninger. En begrensning er at forskningen ikke bygger på at mennesker skaper mening og må anses som reflekterende subjekter, noe jeg anser som viktig for å forske og utvikle kunnskap om tematikken for elever i skolen og kroppsøvingfaget. Dette kommer jeg også tilbake til avslutningsvis i oppgaven. Med bakgrunn i forskning på feltet, vil jeg også hevde at det trengs mer innblikk i unge menneskers sårbarhet og redsel for ikke å være «in» og «kul». Dette er refleksjoner deltakerne i fokusgruppeintervjuet også gjorde seg, noe jeg kommer tilbake til senere i analysen.

I det neste kapitlet skal jeg redegjøre for de teoretiske posisjoner jeg har valgt. Jeg beskriver og gir begrunnelser for den valgte tilnærmingen til oppgaven, og oppgavens overordnede design samt andre sentrale begreper.

3. Teori

Mitt overordnede design for oppgaven gjelder både for teori og metode. Siden diskursanalyse er kjedet sammen, har jeg valgt å samle mesteparten under dette kapittel, men det må også ses i sammenheng med neste kapittel om metode hvor jeg skriver mer om «min» diskursanalyse. Jeg starter kapitlet med den valgte tilnærming til oppgaven og dermed oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon; sosialkonstruktivisme. Deretter vil jeg presentere den overordnede design for prosjektet som er diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 2010; Neumann, 2001). Til slutt redegjør jeg for sentrale begreper i oppgaven som er normalitet, kroppsforståelser og makt.

3.1 Sosialkonstruktivisme – oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon

Sosialkonstruktivisme er et bredt forskningsfelt innenfor samfunnsvitenskapen, der kunnskap forstås som noe som forhandles frem mellom forsker og de som blir studert (Thagaard, 2013). I følge Jørgensen og Phillips (2005) (siteret av Thagaard, 2013) kan forskeren gjennom en slik posisjon forstå omverdenen gjennom de kategorier personer gir uttrykk for. Dette er særlig relevant i en undersøkelse av «Prosjekt Perfekt», der det benyttes, som jeg senere skal vise, mange kategorier i den hensikt å «selge inn» budskap om hvordan unge kvinner (særlig) kan fremme sin helse og livsstil ved å etterleve bestemte (ekspert)råd. En konstruktivistisk retning er her gunstig, på grunn av dens brudd med positivistiske tradisjoner, der vitenskapelige fakta ble betegnet som «objektive», og atskilt fra relasjoner og kontekster. I et slikt ståsted fremheves det at forskeren kan «hente ut» informasjon fra det deltakerne presenterer, og det er informasjonen om deres hendelser, kunnskaper og synspunkter fra tidligere erfaringer som blir undersøkt. På denne måten vil forskeren i et positivistisk ståsted undersøke personers «ytre» verden, og deltakerne blir betraktet som «objekter». Kunnskapen i positivistiske tradisjoner skulle være uavhengig av sosiale prosesser, mens det i konstruktivismen blir lagt vekt på betydningen av sosiale prosesser for hva som skal anses som gyldig kunnskap (Thagaard, 2013).

Berger og Luckmann (1966) tar opp i sin nyere klassiker, *The Social Construction of Reality (den samfunnsskapte virkelighet)*, om hvordan mennesker skaper verden aktivt gjennom sine handlinger, men at personer samtidig gjør den til sin egen ved at den

godtas som en virkelighet. Sentralt står hverdagskunnskapen om hvorfor mennesker oppfatter verden som de gjør, og hvorfor mange av oss tar samfunnslivet for gitt. Grunntankene i «den samfunnsskapte virkelighet», og prosjektet til Berger og Luckmann kan oppsummeres i tre setninger: «samfunnet er et menneskelig produkt. Samfunnet er en objektiv virkelighet. Mennesket er et sosialt produkt» (Berger & Luckmann 1966, s.9). De hevder at mennesket skaper og blir skapt av samfunnet, tankegangen er på den måten dialektisk, noe som betyr at det er et gjensidig forhold mellom individ og samfunn. Den samfunnsskapte virkeligheten endres hele tiden, nettopp på grunn av at det er samfunnet som skaper virkeligheten. Når det er snakk om grunnlaget for kunnskap i hverdagen så finnes det kun én hverdagsvirkelighet, men flere virkeligheter, slik som for eksempel virkeligheten som kan oppleves i drømmer. Hverdagsvirkeligheten som en overordnet virkelighet trenger seg inn i personers bevissthet. Hverdagen er noe som personer opplever og lever i en våken tilstand, dette oppleves ofte som «helt selvsagt» og utgjør det fenomenologer har kalt menneskers «naturlige holdning». Denne virkeligheten tas for gitt, og den oppleves som en ordnet virkelighet. Språket som benyttes i hverdagen forsyner oss med nødvendige objektiviseringer, vi språkliggjør dermed objekter som allerede er utpekt som objekter. På den måten kan der hevdes at vi overtar et allerede ferdig språk. Men selv om verden deles med andre gjennom et felles språk, så har ikke mennesker identisk språk, bl.a. fordi personer har ulike planer, interesser og måter å snakke på. Like fullt er Berger og Luckmann opptatt av at mennesker lever i en felles verden (Berger og Luckmann, 1966).

Postholm (2010) beskriver hvordan forskerblikket innenfor en kvalitativ metode blir farget av forskerens teoretiske ståsted. Innen ulike paradigmer (teorier) gis det uttrykk for hvordan verden oppfattes - et verdenssyn. For eksempel vil kognitivism, konstruktivism og positivisme, gi forskeren ulike utgangspunkt for en undersøkelse. Med bakgrunn i at forskerens vitenskapsteoretiske ståsted, slik også Neumann og Neumann (2011) hevder at det er viktig å konkretisere, har jeg valgt et konstruktivistisk paradigme.

Innenfor det konstruktivistiske paradigme blir mennesket betraktes som aktivt handlende og ansvarlig. Videre oppfattes kunnskap som en konstruksjon av forståelse og mening skapt i møte mellom mennesker i sosial samhandling. Kunnskap er dermed ikke noe som er gitt en gang for alle (...) Kunnskapen er derimot i stadig endring og fornyelse (Postholm, 2010, s. 21).

Et paradigme kan i følge Postholm, 2010; Halvorsen, K. 2008; Ryen, A. 2002, forklares som *omfattende teorier*, altså en teori som omfatter alle de andre, og er som jeg forklarte ovenfor, et verdenssyn. Det er den dominerende tenke- og arbeidsmåten for studien. Under de omfattende teoriene trekker Postholm fram *teoretiske modeller, mellomteorier og substantive teorier* (problemstilling). De teoretiske modellene er de sosialkonstruktivistiske teorier som gir uttrykk for hvordan mennesket blir oppfattet og hvordan kunnskap blir skapt. Disse forgreiner seg videre til teorier som bygger på empiriske data. Nedenfor vil jeg beskrive dette, samt oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon nærmere.

En grunn til mine valg av perspektiver er at jeg anser «Prosjekt Perfekt» som et TV-program, der innholdet i programmet kan vise hvordan sosialt konstruerte forståelsesmåter trer fram. Programmet, slik jeg ser det, forteller videre hvordan alle de livsstilsrådene som befinner seg overalt i samfunnet er typiske eksempler på sosialt konstruerte ideer. Med en slik posisjon vil jeg undersøke de sosiale handlingene, som noe som blir forhandlet fram i samfunnets ulike kontekster, i mitt tilfelle mellom mediekonteksten og dens seere. Også i et fokusgruppeintervju er hensikten å bidra med ny innsikt i feltet som undersøkes, der deltakerne diskuterer fritt slik at underliggende normer kommer til syne (Gulliksen & Hjordemaal, 2011). Dermed blir kunnskapen deltakerne formidler, også noe som ses på som konstruert og utviklet i dialog. Dialogen i «Prosjekt Perfekt» har også en sentral rolle, der dialogen mellom Ida og ekspertene utsier noe om forholdet dere imellom.

I følge Madsbu (2004) har konstruktivister som mål å analysere og forstå hvordan samfunnsmedlemmene får kunnskap om verden, og hva som inngår i det som tas for gitt. Berger & Luckmann (1966) (sitert av Madsbu) hevder at samfunnsmedlemmene først etablerer subjektiv kunnskap, blant annet gjennom sosialiseringprosessen, for deretter å gjøre kunnskapen tilgjengelig og allmenn. Den første prosessen kalles for subjektivering, mens den andre objektivering. Kjørup (sitert av Madsbu) forklarer begrepet konstruktivisme slik:

Generelt kan man ved «konstruktivisme» forstå det synspunkt at den virkelighet vi oplever og erkender, i større eller mindre grad er formet eller skabt gennem selve den måde vi tænker og taler om den på, gennem vores måder at beskrive, afbilde og forklare den på, altså gennem vores sprog og andre tegnsystemer og

gennem vore begreber, og gennem sociale konventioner (Kjørerup, 2001, s.7, sitert av Madsbu, 2004, s.12).

I følge Giddens (2001) (sitert av Madsbu) kan teorien om sosialkonstruktivismen forstås som en antagelse om at menneskers og samfunnets oppfattelse av hva som er virkelighet, i seg selv er et produkt av deres sosiale interaksjon, og nettopp skapt av og gjennom individers og sosiale gruppers interaksjon. Slik sett vil det å forklare den sosiale realiteten slik den er og framstår, uten å problematisere interaksjonen, innebære å ta for gitt hvordan (prosessen) den sosiale realiteten har blitt slik den har blitt. Det vil derfor være viktig, for meg, å analysere slike konstruksjonsprosesser og forstå at virkeligheten som undersøkes i «Prosjekt Perfekt» og i intervjuet, nettopp er frembrakt gjennom forhandling og interaksjon (Giddens, 2001)(sitert av Madsbu). I det neste avsnittet skal jeg, ved hjelp av blant annet Jørgensen & Phillips (2010) og Neumann (2001), ta for meg diskursanalyse som teori og metode.

3.2 Diskursanalyse som teori og metode

I følge Jørgensen & Phillips (2010) er diskursanalyse kjedet sammen som både teori og metode, og det er derfor viktig at diskursanalyse ikke brukes som kun en analysemetode løsrevet fra det teoretiske og det metodiske grunnlaget. Jørgensen & Phillips (2005) presiserer at «diskursanalyse representerer en teoretisk og metodologisk tilnærming til analyser av samtaler» (sitert av Thagaard 2013, s 123). Som teori og metode definerer Jørgensen & Phillips videre en diskurs som «en bestemt måte å tale om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på» (Jørgensen & Phillips, 2010, s.9). Tilnærmingen innebærer, som forklart ovenfor, at omverdenen forstås gjennom de kategorier som er produsert gjennom og preget av den kulturen personer omgis av og lever i (Jørgensen og Phillips, 2010; Neumann, 2001; Meyer & Sirnes, 1999). Ved å bruke diskursanalyse vil forskeren være opptatt av å undersøke hvordan ulike oppfatninger kommer til uttrykk i en samtale (Thagaard, 2013), ofte med interesse for å få fram det som tas for gitt, eller virker å fungere som en enighet eller noe som oppfattes som «normalt». En diskursanalyse virker dermed relevant som analysemetode av de tema som diskuteres og uttrykkes i TV-programmet, samt fokusgruppeintervjuet. Fenomener og betydninger er, som Meyer & Sirnes (1999) forteller, innebygget i våre forestillinger om oss selv. Dette prinsipp benytter jeg i analysen og tilfører og gjør noe mer ut av som er det sentrale i en

slik analyse, ikke det som blir uttrykt i den konkrete dialog og interaksjon. Dette forklares videre under.

Iver B. Neumann (2001) presiserer i *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*, at diskursanalytikerene ikke først og fremst er opptatt av værende, men av det vordende/kommende. Mens ontologi er læren om det værende, handler epistemologi om hvordan mennesker kan ha kunnskap om verden (kunnskapsproduksjon). Det er nettopp dette siste som står i sentrum for analysen, mens det værende ligger i bakgrunnen. Han skriver at «det gir ingen mening å si at verden består av dette eller hint uten å spesifisere hvorledes det ble slik, hvorledes denne verdenen opprettholdes, og hvorledes den utfordres av andre muligheter» (Neumann, 2001, s.14). Neumann viser til flere definisjoner og ordforklaringer om hva diskurs er, men påpeker at definisjoner skifter i tid og rom. Han sammenfatter likevel til en definisjon:

Diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner (Neumann, 2001, s. 18).

Neuman (2001) beskriver videre i sin bok hvordan en forsker konkret går til verks for å gjøre en diskursanalyse. Men først og fremst hevder han at det å ha kulturell kompetanse (generell kjennskap) til det som skal undersøkes er en nødvendig betingelse når en diskursanalyse skal utføres. Han deler analysen inn i tre skritt: 1. valg og avgrensning av diskurs 2. identifikasjon av diskursens representasjoner 3. diskursens lagdeling (...) Jeg benyttet meg av delprosessanalyse (Engelsrud, 1990) som en innfallsport til diskursanalysens tre steg. Denne er også tredelt, og som jeg forklarer senere, er mye lik. Dermed valgte jeg å innramme denne i diskursanalysens tre steg, til tross for at delprosessanalysen er brukt mer som et analyseverktøy i psykologisk forskning. Sentralt er det imidlertid ikke å stoppe undersøkelsen etter disse tre stegene, da vil forskeren fort kunne legge for stor vekt på det allerede skrevne og talte, enn diskursens materialitet. «Hovedpoenget med diskursanalyse er (...) å studere mening og de sosiale institusjoner som bærer mening, ved hjelp av en og samme metode» (Neumann, 2001 s.80). Neumann (2001) hevder at det er nødvendig å studere sosial samhandling der den skjer, altså i språket, på grunn av at språket selv har et materielt

uttrykk. Det ligger en rekke handlingsbetingelser til grunn for det talte, og diskursen må derfor forstås som både et språklig og et materielt fenomen, og målet er å kunne analysere disse to i et helhetsperspektiv (s. 80-83). I følge Schaanning (1996) har utsagn materialitet på den måten at det har en materiell forankring. Et utsagn handler ikke bare om ytringer, men det er også noe «mer». Utsagnet må blant annet ha et anliggende, en støtte og et sted. I mitt prosjekt betyr det at utsagn om livsstilsråd fra eksperter, og elevenes utsagn om fenomenet kommer fra et sted – den er lokalisert, det er ikke noe de selv finner på. Det handler om hvordan språket/utsagn aktiverer sosiale praksiser, og igjen bekrefter eller avkrefter disse (Neumann, 2001).

Når det gjelder forskerens rolle, i dette tilfellet min, så handler ikke det om å finne ut av hva folk *virkelig* mener, eller å finne ut av hvordan virkeligheten *egentlig* er bak diskursen. Grunnen til dette er at forskeren aldri kan nå en virkelighet utenfor eller gjennom diskursene, siden verden i dette perspektiv blir konstituert gjennom språk, handling etc., og det er dermed ikke et eksisterende objekt som kan avgrensnes helt og studeres. Dette er grunnen til at diskursen i seg selv er gjenstand for analyse. Som diskursanalytiker handler det om å jobbe med det som blir sagt eller skrevet, for å undersøke hvilke mønstre som er i utsagnene, og hvilke sosiale konsekvenser diskursive fremstillinger av verden får. Som forsker er jeg interessert i hvordan noen utsagn har blitt «naturlig» akseptert som sanne, og andre ikke (Jørgensen & Phillips, 2010). I mitt prosjekt kan dette for eksempel dreie seg om hvordan media foreskriver ulike livsstilsråd, og hvordan bestemte «normer» for kroppens utseende blir en tatt-for-gitt del av manges hverdag. Jørgensen & Phillips (2010) påpeker at det kan være utfordrende å undersøke diskurser som man har egne meninger om, og derfor er det viktig å være oppmerksom på dette og forsøke å legge dette til side slik at ikke det vil dominere analysen. For meg har dette vært utfordrende vet at jeg selv er en ung kvinne, som hver dag legger merke til ulike medieoppslag om kropp og utseende, både på TV, internett og i blader om mote og trening. Som jeg skrev i forordet, så lar jeg meg ikke lenger «rive med» av alle disse rådene. En grunn er at det rett og slett er for mange, og fordi mange av rådene er uopnåelige, og selger seg inn via kvasivitenskap. En grunn til at min analyse er ønsket om å gjennomskue og kritisk vurdere de kommersielle sidene ved oppslagene. Oppgaven skriver seg dermed inn i en daglig diskurs, der unge mennesker tar til seg ulike medieoppslag, noe jeg også er vitne til at kan medføre både «hysteriske» og drastiske endringer i ungdoms hverdag. Slike erfaringer medvirker til hvordan jeg

har nærmet meg den foreliggende analysen. Hvordan ulike forskere velger å gripe en slik diskursanalyse varierer, da det finnes ulike diskursanalytiske tilnærminger, og preferanser blant forskere. I det neste kapitlet om metode har jeg valgt å trekke frem to tilnærminger; diskursteori og kritisk diskursanalyse, for deretter å gi en oppsummering av hva som blir «min» diskursanalyse.

I det neste avsnittet redegjør jeg for de tilhørende sentrale begrepene for oppgaven; normalitet, kroppsforståelser og makt.

3.3 Sentrale begreper i oppgaven

3.3.1 Normalitet

Ettersom diskursanalysens mål er å undersøke fenomen og ting som gjerne tas for gitt, eller oppfattes som normalt, skal jeg i dette avsnittet, ved hjelp av Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik (red.) (2006) trekke inn noen sider ved normalitetens fremvekst er forstått historisk, så vel som i dagens samfunn.

I følge Eriksen & Breivik (2006) er alle samfunn basert på normer og regler, som varierer i omfang og styrke. Overalt blir mennesker som ikke passer inn, betraktet som avvikere, og mennesker som ikke holder sentrale normer blir møtt med sanksjoner. Dette er likheter på tvers av kulturer og samfunn, men hva som oppfattes som normalt og unormalt, og hvilke sanksjoner som benyttes vil variere historisk og krysskulturelt. Fra 1700-tallet ble det utviklet moderne teknikker for måling av normalitet, gjennomsnitt og avvik. Eksempler på slike er normalfordelingskurven; å være middels var det normale, det var derfor ikke normalt å være utenom det normale, da ble en person representert som avvik. Gauss-kurven; som fremdeles er i bruk ved blant annet karaktersetting på høyskoler, og for eksempel «BMI» som avgrensner de unormalt tynne på den ene siden, og de unormalt tykke på den andre siden (av gauss-kurven). IQ-tester («intelligenstester») er også et mål på menneskers fysiske karakteristika, der en IQ på 100 vil bety en plassering midt på Gauss-kurven (Eriksen & Breivik, 2006).

Eriksen & Breivik (2006) nevner også typiske «ut-grupper» i samfunnet, henholdsvis tatere, sigøyner, homofile og jøder, men at assimilasjonspresset har gjort slikt til at brutale måter å fjerne avvik på er blitt erstattet. Thorvald Sirnes (sitert av Eriksen & Breivik) argumenterer for at det stadig foregår stigmatisering av mennesker som

oppfattes som unormale, slik som personer med fysisk funksjonshemming. I dag eksisterer imidlertid flere organisasjoner som taler mange av de som har blitt betraktet som unormale sin sak. Gjennom egne organisasjoner og talspersoner, insisterer mennesker som før ble ansett som «avvikende», og ønsker å bli ansett som likeverdige og ha grunnleggende rettigheter til å være normale (Eriksen & Breivik, 2006).

Det som kanskje er av større interesse for denne oppgaven er hvordan normaliteten om kropp og livsstil er og har endret seg. Eriksen & Breivik (2006) forsøker seg på spørsmålet: hva er normal norskhet? Men dette gis det ikke noe enkelt svar på, de forsøker seg i stedet med: hva er et normalt liv? De påstår at takhøyden for et normalt liv har flyttet drastisk på seg bare de siste to generasjoner. Dette omhandler blant annet seksuell legning, forholdet til religion, mat, familieform og klær. På andre området har det motsatte skjedd, der grensene snevres inn. Dette gjelder blant annet kravet til formell utdanning og tilgangen til arbeidslivet som har blitt vanskeligere. Normalitetsgrensene har også flyttet på seg når det gjelder skjønnhetsidealer. Dette i retning av tynnhet og hårløshet. Eriksen & Breivik hevder at kombinasjonen av plastisk kirurgi og billedmanipulering fronter skjønnheter i media med et ideal som ikke kan oppnås uten kirurgi. Slikt sett blir dette idealet en norm som er annerledes enn tidligere, da normen var slik de fleste så ut, altså gjennomsnittet. «Heretter kan normalitet bare oppnås ad unaturlig vei» (Eriksen & Breivik, 2006, s. 22). Nå er normen slik de aller fleste ikke er og ser ut, men som mange strever etter.

3.3.2 Kroppsforståelser

Teori og forståelser av kropp er sentralt da jeg undersøker kroppspress og perfektjon. Jeg skal ta for meg tre ulike kroppsforståelser, henholdsvis; *kroppen forstått som et objekt, kroppen som levd erfaring og den sosialt konstruerte kroppen*. Tre ulike kroppsforståelser som ser kroppen i samfunnet, verden og sann kunnskap som forskjellig. Hovedteorier i dette avsnittet er basert på Engelsrud (2006, 2010).

Kroppen som et objekt:

René Descartes (1596-1650) er en kjent filosof som skapte en teoretisk forståelse som hevder at verden kan deles i to. Disse to delene skal ikke stå i noe forhold til hverandre, da de tilhører forskjellige verdener og er grunnleggende forskjellige. Kroppen ble videre

plassert inn i denne forståelsen. *Res extensa* var den del av virkeligheten der kroppen ble plassert, og rommet den opptok ble betegnet av romlighet og utstrekning. Mens *res cognitans* var den delen av verden som lå utenfor kroppen, der verden ble definert ut ifra kriterier som subjekt, psykisk, privat osv. Ved at kroppen ble plassert inn i en slik forståelse ble kroppen betraktet som et objekt, i likhet med andre objekter i verden. Et objekt, som kunne måles og klassifiseres ut ifra kvantifiserbare mål. Descartes' forståelser førte til at menneskekroppen, og alle andre levende organismer ble sett på som maskiner. I den andre delen av virkeligheten (*res cognitans*) kunne tankene og ideene oppstå, og sjelen og tanken kunne, i følge Descartes, oppnå ren erkjennelse i motsetning til kroppen. Dette er altså en kroppsforståelse der kropp og sjel er delt, og tilhører forskjellige deler av virkeligheten (Engelsrud, 2006).

Kroppen som et objekt, sett her i lys av dualistisk teori, er i følge Engelsrud (2006), en teori som hevder at det kan skilles mellom deler og som vil stå i et utvendig forhold til hverandre. Det *psykiske* vil i lys av dualistisk teori betegne den indre verden; forestillinger, drømmer, opplevelser osv. Mens det *fysiske* vil betegne ulike forhold som har med dyr og menneskers legemer, steiner, hus – det ytre og objektive.

Det diskuteres om konsekvenser ved en slik kroppsforståelse og hvordan dualistisk teori kan være problematisk. Skillene dualistisk teori skapte den gang, gikk inn i vår dagligtale, og er fortsatt en del av den. For eksempel bruken av *fysisk* og *psykisk*, og at kroppens evner ble nedvurdert, mens tanken, der hvor kunnskap kunne oppnås, ble oppvurdert. Reduksjonen av kroppen til et instrument og objekt kan også være problematisk, da man vil få et mekanisk forhold til sin egen, og andres kropper. Det vil være problematisk å tenke at kropp og bevissthet eksisterer uavhengig av hverandre (Engelsrud, 2006).

Kroppen som levd erfaring:

I dette avsnittet skal jeg beskrive et annet syn på kropp, og om står i kontrast til den todelte, dualistiske forestillingen om kroppen i verden - nemlig et fenomenologisk syn på kropp. Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) var den første vestlige filosof med en teori om kroppen, og kjennetegnes med sitt begrep «den levde kroppen». Kroppen er subjektiv og personlig erfarende, og «erfaringen av å eksistere i verden er noe

mennesker først og fremst har, gjør og er som kropp» (Engelsrud, 2006, s. 30). Hvordan noe konkret erfares, bestemmes av hvordan kroppen beveges og hvordan andres kropper får betydning, dermed får fenomener betydning gjennom forholdet til hverandre. Dette kalles en dialektisk forståelse, i motsetning til en dualistisk forståelse. Slikt sett kan ikke fenomener årsaksforklares som i en dualistisk teori, fordi kroppen er utgangspunktet for forståelsen av situasjonen, og siden kroppslig erfaring er sentralt for et slikt kroppssyn, kan det dermed ikke være et skille mellom kroppen og tanken. Følelser er i kroppen, som igjen er i verden, og vi beveger oss på forskjellige steder i verden og på forskjellige måter ettersom hvordan vi erfarer den. For eksempel vil nok en person bevege seg annerledes på en tynn sti i bratt terreng, enn på plenen i hagen. I følge Merleau-Ponty (sitert av Engelsrud) kan en slik forståelse knyttes til menneskers persepsjon. Persepsjonen er utviklet i relasjon til forholdet til verden, og denne er tredimensjonal der vi ser så mye som dybder, og ikke bare flater (Engelsrud, 2006).

Oppsummerende forstås kroppen som subjektiv og erfarende, der subjektet er rettet mot verden, og samtidig rettet av verden, der fenomener bestemmes gjennom dette forholdet. Kroppssubjektet skaper og skapes i en kulturell og historisk verden (Engelsrud, 2010).

Kroppen som sosialt konstruert:

Shilling (2003) skriver i sin bok et teoretisk bidrag til det raskt voksende området av sosiologi av kroppen. Blant annet skriver han om den massive økningen av folkelig interesse av kroppen. Aviser, magasiner og TV som er fylt med beskrivelser av kroppsbilde, plastisk kirurgi og om hvordan man skal holde kroppen ung, sexy og vakker. Den sosialt konstruerte kroppen, forklarer Shilling som et produkt hvor betydningen bestemmes av eksterne sosiale klassifikasjoner. Kroppen er på en eller annen måte, formet, begrenset og til og med oppfunnet av samfunnet. Han påpeker at synet varierer innenfor ulike sosialkonstruktivister.

«Kroppen er, og har alltid vært, et fenomen for samfunnsskapt konstruksjon» (Engelsrud, 2006, s. 65). Det kan handle om hvordan mennesker ønsker å forandre på utseende for å få tidenes skjønnhetsideal, et fenomen som i følge Engelsrud (2006) har vart like lenge som menneskeheten selv. Det ble utviklet et betydelig teorigrunnlag

innenfor det som kalles «the bodily turn», etter at det på 1980-tallet ble mer vanlig å forske på fenomener slik som erfaringer knyttet til kroppen. Sosiologiske begreper som makt, handling og identitet ble innenfor dette paradigme knyttet til kroppen.

Sosiologene begynte å forske på hvordan kroppene «spilte ut» sosiale forhold via sine kroppslige bevegelser, vaner og følelser. Kroppen blir i en slik forståelse både subjektet som erfarer og kroppen blir iscenesatt gjennom forhandlinger og valg. Videre forklarer Engelsrud at kroppen i et slikt perspektiv blir forhandlet frem og «produsert» i sosiale relasjoner, og at det derfor ikke finnes noen «naturlig» kropp (Engelsrud, 2010).

Filosofen Marcel Mauss (sitert av Engelsrud, 2010) publiserte i 1935 en artikkel om kroppsteknikker, der han hevdet at kroppen blir preget av den treningen den praktiserer. Engelsrud påpeker at det er fort gjort, i de sosialkonstruktivistiske perspektivene, å forstå kroppen som kun et sosialt og kulturelt formet. Og at det derfor kan det være hensiktsmessig å diskutere dette i forhold til et fenomenologisk perspektiv. Kroppen, sett hos filosofen Merleau-Ponty, er mer enn bare et samfunnsskapt fenomen. Kroppen er for han noe som vi hører hjemme i, og alle har erfaringer fra egen kropp. På den måten vil alle erfare og gjøre bevegelser på «sin måte» (Engelsrud, 2010).

Som jeg senere skal vise utgjør utseende, eller rettere sagt et ønske om å se ut på spesielle måter en sentral tematikk i begge mine datasett. Både Ida og elevene som er intervjuet berører denne tematikk ofte, relatert til forestillinger om et «perfekt» utseende, der det perfekte kan forstås som en sosialt konstruert norm. I ett av datasettene møter vi Ida, som tester ut råd og tips om et perfekt utseende, der kirurgiske operasjoner oppfattes som en nødvendighet. Og i fokusgruppeintervjuet kunne deltakerne fortelle om venner som tok de nødvendige tiltak for å oppnå nettopp dette. Altså har det vært sentralt i denne oppgaven å undersøke kroppen som sosialt konstruert. I og med at Ida som kropp i «Prosjekt Perfekt» blir, som jeg senere skal vise, et objekt som ekspertens råd blir anvendt på, er det nærliggende å relatere kropp også til makt.

3.3.3 Makt

I tråd med et sosialkonstruktivistisk perspektiv, er *makt* nærliggende. Som Engelsrud (2010) hevder, rettes blikket i et slikt perspektiv seg mot dette begrep, og Neumann (2001) påpeker at diskursanalyse er godt egnet til å undersøke fenomener der det

eksisterer kulturelt hegemoni, altså situasjoner der makt opprettholdes ved hjelp av kulturelle maktmidler.

I følge Engelstad (2005) kan vi forstå «makt» som evnen til sosial endring i samfunnet, i større eller mindre grad. På denne måten vil makt være noe som finnes overalt i samfunnet. Engelstad påpeker at hvis makten finnes overalt, kan ikke fenomenet ses på som en «ting» eller medium slik som penger. Makt er delt opp og fordelt på mange. Felles for flere beskrivelser av makt er at det knyttes til relasjonen mellom aktørene. Makt er en egenskap ved relasjonen mellom en person «A» og person «B», der egenskapen vil få en virkning, og hensikten vil være uttrykk for en interesse hos mottaker. Mange maktbegreper er blitt kritisert for å være for smale, slik at viktige sosiale aspekter av makt ikke tas med. Det videste maktbegrepet er i følge Engelstad, Michel Foucaults maktbegrep (Engelstad, 2005). Videre gir jeg en beskrivelse av dette.

Det finnes mange teorier om makt, og grunnen til det er at makt som fenomen er variert. Det var idéhistorikeren Michel Foucault som formulerte utsagnet om at makt er overalt (Engelstad, 2005). I følge Sandmo (1999) er makt for Foucault noe som ikke tilhører noen spesielle personer, staten eller grupper som har interesse innenfor et bestemt felt. Makt er heller ikke noe som noen utøver på passive subjekter, men er noe som er spredt over mange ulike sosiale praksiser. «Makten er allestedsnærværende: (...) fordi den oppstår i hvert øyeblikk, i ethvert punkt eller snarere i enhver relasjon mellom et punkt og et annet. Makten er overalt. (...)» (Sandmo, 1999, s. 88). I følge Neumann (2001) handler ikke utøvelsen av makt ut fra Foucaults perspektiv om en handlende «A», men retter seg heller mot tingenes og fenomeners orden som fremstår som «normal».

Makten er noe som konstituerer/danner diskurser, og skal derfor ikke kun forstås som undertrykkende, men som produktiv (Jørgensen & Phillips, 2010). Den skaper noe nytt, og etablerer ny kunnskap og nye forestillinger. Og aller mest forestillinger om mennesket (Sandmo, 1999). I følge Sandmo produserer makten først og fremst kunnskap. På den måten retter Foucault sin oppmerksomhet mot det praktiske og konkrete, om hvordan makten utøves og virker, og dermed er makt å anse som en skapende kraft. Kunnskapen produseres gjennom maktrelasjoner der mennesker blir objekter og dermed også gjenstand for viten og for makt. På denne måten skapes det forestillinger om hva det er å være menneske (s. 87). Sannhet blir en effekt av makten,

og sannhetene blir produkter av diskurser. Diskurser om kropp og utseende blir i denne oppgaven dermed noe som produseres av og gjennom eksperters ytringer. Kunnskapen betraktes som «sannheter» da eksperter sitter med en form for makt innenfor sitt felt. Foucault forsøker å gi kunnskapen en samfunnsdimensjon og dermed en maktdimensjon (Sandmo, 1999). En slik forståelse av makt betyr at alle sosiale prosesser er makt (Engelstad, 2005).

Innledningsvis forklarte jeg at makt ikke er en «ting», men som jeg nettopp har henvist til forstås makt ulikt, og hva det vil si å ha «makt» uttrykkes på ulike måter. Engelstad (2005) hevder at den som utøver makt, gjør det fordi personen har en rettighet som andre knytter forventninger til. Rettigheten kan betraktes som en ressurs, men forventningen utløses bare hvis ressursen blir brukt på en «riktig» måte. Ofte kan beslutninger få legitimitet ved at de for eksempel er fattet i tråd med gjeldende regler. Men legitimitet kan også forstås som makt der en gruppe blir tilkjent i kraft av kultur og tradisjon i samfunnet. Et slikt fenomen får betegnelsen hegemoni. En måte å forstå dette fenomen, kulturell dominans, er å se på makten som tatt for gitt, «bare er der» og ligger i luften. I studien til Engelstad (2010) (sitert av Engelstad, 2005) hevdes det at vellykket bygging hegemoni oppnås ved at grupper greier å «(i) få gjennomslag for sin problemoppfatning, (ii) formulere egne interesser, (iii) forankre den i mer generell teori, (iv) gjøre sine oppfatninger allment tilgjengelig og (v) mobilisere støtte for sin sak (Engelstad, 2005, s. 74). I et moderne samfunn skjer kamper om hegemoni blant annet gjennom massemedia, politiske organer, bøker og i undervisning. Og alt dette skjer i offentligheten (Engelstad, 2005). Det vil i dette tilfelle være en stadig kamp om hegemoni som en kamp om normer. Som jeg senere vil vise pågår det maktkamper om utseende, trening og ekspertens og medienes livsstilsråd, noe som er denne oppgavens tema.

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg redegjort for valg av teoretiske posisjoner som definerer prosjektets innretning, med tilhørende sentrale begreper. Det er av sentral betydning at måten jeg har arbeidet med oppgaven metodisk, henger sammen med min vitenskapsteoretiske posisjon, der diskursanalyse, som forklart over, forankres i sosialkonstruktivistiske perspektiver (Jørgensen og Phillips, 2010; Neumann, 2001; Meyer & Sirnes, 1999). Igjen ønsker jeg å påpeke at jeg, ved bruk av diskursanalyse,

ikke er opptatt av å se på sosiale fenomener slik de er, men å undersøke mønstre i utsagn om hvordan de har blitt til, og hvordan de opprettholdes. Begrepene om normalitet, kroppsforståelser og makt anvendes videre i analysene, men begrepene er av sentral betydning gjennom hele oppgaven. *Makt* kan brukes til å forstå forholdet mellom media og den enkelte, *normalitet* om de fenomen som ses som normale eller tatt-for-gitt, mens *kroppsforståelser* om hvordan personer og media ser og oppfatter kroppen i samfunnet.

I det neste kapitlet tar jeg for meg mitt valg av metoder. Metodene jeg har valgt henger nøye sammen med det jeg har beskrevet ovenfor som oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon og diskursanalyse. I det foregående kapitlet om teori har jeg beskrevet diskursanalyse som et mer teoretisk begrep, men som jeg viser i det neste kapitlet kan en diskursanalyse være tett relatert til hvordan jeg metodisk har arbeidet med oppgaven.

4. Metode

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere og begrunne mitt valg av metoder. Datamaterialet består av to deler: TV-programmet «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervju av fire elever i videregående skole. Det ene materialet forelå som TV-program, mens det andre materialet produserte jeg selv ved å gjennomføre intervju. I det følgende vil jeg presentere diskursanalyse som kvalitativ metode, og delprosessanalyse som en analysemetode. Deretter vil jeg beskrive hvordan jeg gikk fram ved bruk av «Prosjekt Perfekt» som visuelt datasett, og intervju som metode. Jeg starter med å presentere diskursanalyse som kvalitativ metode og deretter to ulike tilnærminger. Til slutt i dette kapitlet tar jeg for meg min metodiske refleksjon og etiske retningslinjer for studien.

4.1 Diskursanalyse som kvalitativ metode

Min problemstilling er av en slik art at jeg valgte en kvalitativ metodologisk tilnærming. Spørsmålene jeg skal belyse omhandler hvordan fenomener som «kroppspress» og «perfeksjon» kommer til *uttrykk* i programmet. Deretter har jeg ved bruk av fokusgruppeintervju som dataproduksjon undersøkt elevers erfaringer og synspunkter til fenomenet. Temaer som ble tatt opp i intervjuet inneholdt spørsmål om kropp og kroppspress både som et kulturelt og samfunnsaktuelt plan, og som tema i skolen og kroppsøvingfaget. Hensikten med intervjuet var å få frem elevenes egne tanker, refleksjoner, opplevelser og deres diskusjoner seg imellom.

I følge Järvinen & Mik-Meyer (2005) har de klassiske analytiske tilgangene til kvalitativ forskning (som fenomenologi og hermeneutikk), de siste årene blitt utfordret av ulike konstruktivistiske og interaksjonistiske retninger. Som Järvinen & Mik-Meyer påpeker, kan ikke et konstruktivistisk og interaksjonistisk perspektiv skilles fullt og helt fra fenomenologi og hermeneutikk, men det er nødvendig å diskutere hva et slikt perspektiv bidrar til i kvalitativ forskning. Den sentrale forskjellen på disse kvalitative retningene er at analyseobjektet, i en konstruktivistisk og poststrukturalistisk posisjon, ses som et ustabil, flertydig og flytende fenomen. I en fenomenologisk og hermeneutisk posisjon, oppfattes derimot objektet som stabilt. Med begrepet *interaksjonisme* antas betydningen av at en handling eller et fenomen skapes i interaksjonen mellom mennesker eller mellom mennesker og ting. I intervjuet vil det for eksempel ikke legges

vekt på å «avdekke» ulike livsverdener, men å undersøke meningsproduksjonen der den sosiale verden er skapt. Fokuset er på materialets *flertydighet, kontekstavhengighet og produktivitet*, og er begreper som uansett empirisk materiale (intervju, observasjon osv.), er det som står som sentralt (Järvinen & Mik-Meyer, 2005). Slik sett oppleves den generelle interessen av *fortolkning* i kvalitative studier mindre relevant i denne oppgaven, da posisjonen i oppgaven heller er opptatt av *produksjon og ulikhet* enn fortolkning av materialet. Jeg skal i det neste avsnittet ta for meg diskursanalyse, og hvordan det kan plasseres innenfor en kvalitativ metode.

Intervju blir brukt som dataproduksjon, mens diskursanalyse blir i oppgaven et overordnet design, som både står som sentral teori og metode. Men på hvilken måte blir diskursanalyse brukt som en kvalitativ metode? Ved å anvende diskursanalyse som det overordnede design har målet vært å undersøke språklige fenomener som kroppspress og perfeksjon i mine to datasett. Jeg har undersøkt hvordan Ida og eksperter uttrykker seg i samtaler i «Prosjekt Perfekt» og i intervjuet. Det som har vært av særlig interesse har vært å undersøke det som har blitt konstituert som enigheter eller «normer» i dialogene som oppstår. Diskursanalyse tillater forskeren, i dette tilfelle meg, å undersøke *hvordan* kunnskapen eller verden ble slik, og hvordan den opprettholdes. I stedet for kun å undersøke at verden består av det, slik som Neumann (2001) presiserer. Hva er det som skaper og opprettholder en norm eller enighet? Et eksempel kan være: hva er det som kulturelt sett får betydning for at ungdommene diskuterer – og ofte retter seg etter normer for en «perfekt» kropp i dagens samfunn. Hvordan skapes og forstås det som blir en *enighet* dere i mellom og i samfunnet generelt? Dette er spørsmål den videre analysen vil belyse.

Det er imidlertid flere tilnærminger til diskursanalyse. Nedenfor viser jeg til både Laclau og Mouffes diskursteori og Faircloughs kritiske diskursanalyse. Disse tilnærmingene har oppstått innenfor forskjellige disipliner og har utviklet hvert deres særtrekk. Jørgensen & Phillips (2010) viser hvordan tilnærmingene kan kombineres slik at styrkene til de ulike kommer frem, mens deres svakheter kan unngås. Perspektivene kan kombineres til nye og egne «pakker», da disse gir forskjellige former for innsikt og at man dermed kan få en bredere forståelse for området man undersøker (Jørgensen & Phillips, 2010). Dette er begrunnelsen for hvorfor jeg viser til disse to tilnærmingene.

Etter presentasjonen av disse skal jeg gi en oppsummering av hva som blir «min» diskursanalyse.

4.1.1 Laclau og Mouffes diskursteori

Ekteparet Ernesto Laclau og Chantal Mouffe er i følge Neumann (2001) representanter for første generasjons diskursanalytikere. Ulike tilnærminger innenfor diskursanalyse inntar ulike roller når det gjelder hvordan konstitusjon av verden forstås. I diskursteorien ses alle praksiser som frembrakt av og formende for alle sosiale praksiser. Det skilles dermed ikke mellom diskursive og ikke diskursive praksiser, noe som vil innebære at diskursen er totalt konstituerende/dannende (Jørgensen & Phillips, 2010). Det vil innebære et totaliserende syn på konstitusjon av verden. De ulike tilnærmingene har også ulikt analytisk fokus. Laclau og Mouffes diskursteori er i følge Jørgensen og Phillips (2010) opptatt av de store og abstrakte linjene til diskursen. De kartlegger diskurser som finnes i samfunnet på et bestemt område eller et bestemt tidspunkt, og er interessert i hvordan diskursene begrenser våre handlingsmuligheter.

I følge Jørgensen & Phillips (2010) er den overordnede tankegangen i diskursteorien at sosiale fenomener aldri kan forstås som – eller er ferdige og fastlagte. Språket har en grunnleggende ustabilitet, noe som betyr at diskurser hele tiden er i «diskursiv kamp», der de endres i kontakten med hverandre. Derav kan aldri språket ha en fast betydning, som for eksempel dagens diskurs om kropp og utseende. Språket om kroppen er i stadig endring, noe jeg senere viser og diskuterer. Dette er interessant siden det herunder kan virke som alle sider ved kroppen inngår, en problematikk jeg senere vil ta opp. Det sosiale skapes og endres av diskurser, og alle sosiale fenomener kan derfor undersøkes med diskursanalytiske redskaper. Diskursanalytikerens oppgave er å følge de sosiale kampene om definisjoner av samfunn og identitet, og skape enighet i det sosiale. Svakheter med Laclau og Mouffes diskursteori er i følge Jørgensen & Phillips (2010) at de ikke leverer så mange praktiske redskapet til tekstnær diskursanalyse. Dette på grunn av at målet med tekstene deres er teoriutvikling. Derfor hevdes det at man med fordel kan bruke inspirasjon fra andre forfattere (Jørgensen & Phillips, 2010).

4.1.2 Faircloughs kritiske diskursanalyse

I Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse er diskursen med på å skape den sosiale verden slik som i Laclau og Mouffes diskursteori. Forskjell fra diskursteorien er at

diskurs bare én av flere sider ved sosial praksis (Jørgensen & Phillips, 2010). Noe som vil bety at det også er noe utenfor diskursen. Fairclough skiller altså mellom diskursiv praksis slik som tekst og tale, og annen sosial praksis som tegnbruk/bevegelse (Jørgensen & Phillips, 2010). Slik jeg forstår det vil derfor ikke forståelsen av kroppen være en sentral del av den kritiske diskursanalysen. Det mest sentrale innenfor denne tilnærmingen er at diskurs både reproducerer og forandrer kunnskap og sosiale relasjoner, men som i tillegg også formes av andre sosiale praksiser. Det som utgjør denne tilnærmingen er at det er utviklet teori og metode for empirisk forskning i språkbruk i hverdagens sosiale interaksjon (Jørgensen & Phillips, 2010). I følge Jørgensen & Phillips (2010) viser Fairclough til at man skal lage systematiske analyser av tale og skriftspråk. Når man skal analysere en diskurs så skal man fokusere på to dimensjoner; *diskursordenen* som ser på summen av diskurser innenfor et sosialt felt, som igjen består av diskurser og generer. Genre er språkbruk som danner en bestemt sosial praksis. Og en diskursorden kan for eksempel være mediens diskursorden. Den andre er den *kommunikative begivenhet* som er et tilfelle av språkbruk i for eksempel en avisartikkel.

I følge Jørgensen & Phillips (2010) vil den kritiske diskursanalysen ha en dialektisk rolle når det gjelder hvilket forhold den har til konstitusjonen/dannelsen av verden. Grunnen til dette er skillet som ligger mellom diskursiv praksis og annen sosial praksis. Disse to inngår i et dialektisk samspill der de gjensidig danner hverandre. Tilsammen vil disse to praksiser danne vår omverden. «Diskursiv praksis reproducerer eller forandrer de andre sosiale praksiser, likesom de andre sosiale praksiser omvendt former de diskursive praksiser» (Jørgensen & Phillips 2010, s. 28). Den kritiske diskursanalysen ligger i midten på et kontinuum av å være en abstrakt diskurs (slik som diskursteori), og en hverdagsdiskurs når det gjelder hvilken analytisk retning den har. Hverdagsdiskurs er i motsetning til en abstrakt diskurs, mer opptatt av menneskets aktive bruk av diskurser som en ressurs, altså menneskets konkrete hverdagspraksis der man fokuserer på at diskurser endres og skapes i hverdagens diskursive praksiser (Jørgensen & Phillips, 2010). I mitt prosjekt og analyse står denne forståelsen som sentralt når jeg undersøker elevenes erfaringer og undersøker hvordan de reflekterer rundt sine handlinger i forhold til kropp, press, utseende etc.

Diskursanalyse utgjør altså et felt med ulike tilganger, der de ulike tilgangene deler en rekke fellestrekk, men også skiller seg fra hverandre. Hensikten med å presentere disse to tilnærmingene var å fremheve disse særtrekkene. De ulike tilnærmingene deler et syn på diskurser som dannende krefter i konstruksjonen av virkeligheten. Men de skiller seg også på en rekke punkter – teoretisk og metodisk – som igjen betyr at de stiller ulike analytiske spørsmål og gir forskjellige former for viten (Brinkmann & Tanggaard, 2010). Jeg skal i det neste avsnittet gi en oppsummering av hva som blir «min» diskursanalyse. Fremfor å gå grundig til verks med de ulike tilnærmingene og hva de vil bidra med i en analyse av oppgavens tema, har jeg en samlet analyse som kombinerer de ulike tilnærmingene. Dette gjør jeg ved å diskutere disse to tilnærmingene som jeg har presentert ovenfor i forhold til relevansen i min studie.

4.1.3 «Min» diskursanalyse

Etter presentasjonen av diskurst teori og kritisk diskursanalyse vil jeg nå gi en beskrivelse av «min» diskursanalyse. Jeg kan i begge tilnærmingene trekke ut relevante, og mindre relevante poenger i forhold til analysen av min studie. Det har blant annet vært vesentlig for meg å analysere hvordan diskurser begrenser handlingsmuligheter slik som det er beskrevet i diskurst teorien (Jørgensen og Philips, 2010). Dette har vært særlig relevant i analysen av «Prosjekt Perfekt» der jeg har arbeidet fram temaer/diskurser som viser hvordan fenomenet kommer til uttrykk i programmet, og dermed noe som finnes i samfunnet i dag på en mer overordnet måte. Om hvordan vi skal se ut, handle og legge opp vår hverdag på den perfekte måten. Dette er med på å begrense, eller avgrense regler for hva som oppfattes som riktig og galt. Det har vært sentralt for meg at det kroppslige er en del av det som kan analyseres, og i diskurst teorien er det ingen begrensninger på dette. Når det gjelder Faircloughs kritiske diskursanalyse stiller jeg meg kritisk til at tilnærmingen kun tar hensyn til det talte og sosiale praksiser som tegnbruk (Jørgensen & Phillips, 2010) i analysen. Med tanke på dette prosjekt ville det være lite hensiktsmessig at det kroppslige ikke ble tatt hensyn til i analysen, siden kropp står som det sentrale i denne oppgaven. Jeg skiller heller ikke mellom diskursive og ikke diskursive praksiser i min analyse. Grunnen til dette er som allerede nevnt, kroppen som en sentral del av oppgaven. Jeg stiller meg derimot positiv til tilnærmingens diskursorden som ser på hvordan språkbruk danner bestemte sosiale praksiser. Relevant i min analyse siden jeg blant annet undersøker ulike livsstilsråd gitt av media. I tillegg til at jeg undersøker fenomenet på et samfunnsmessig nivå, har jeg i

intervjuet undersøkt elevers erfaringer og holdninger til fenomenet. Dermed er den kritiske diskursanalysen, når det gjelder å se på konkret hverdagspraksis, sentral når jeg analyserer fokusgruppeintervjuet.

Jeg skal i det neste avsnittet ta for meg delprosessbegrepet (Engelsrud, 1990) som jeg har anvendt i arbeidet med å differensiere ulike nivåer av kommunikasjonen, for så å analysere disse. Delprosessanalyse er brukt både i analysen av «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervjuet. Dette skal jeg videre se i sammenheng med diskursanalyse og diskursanalysens tre steg (Neumann, 2001).

4.2 Delprosessanalyse

Delprosessanalyse er en analysemetode som er utviklet innenfor klinisk psykologisk forskning, med fokus på å undersøke forandring, utvikling og prosess i interaksjon (Engelsrud, G. 1990; Steihaug, S. 2010). Det sentrale i en delprosessanalyse er i følge Engelsrud (1990) å undersøke det som skjer «mellom» mennesker i interaksjonen, der interaksjonen formes gjennom hvordan mennesker «lever» ulike temaer «mellom» seg. Dette undersøkes ved å se på hva mennesker sier og gjør, slik at ulike sider ved interaksjonen kan identifiseres, beskrives og fortolkes. Ved bruk av denne metoden kan man altså studere verbal og nonverbal kommunikasjon samtidig, der samhandlingen blir studert på mikronivå. «Delprosess» er i følge Steihaug (2010) tosidig; som et teoretisk konsept der en del av en samtale i kontekst hvor folk formidler et tema og et forhold, samt betegnelsen på en analyseenhet. Anne-Lise Løvlie Schibbye (1988, s.3) (sitert av Engelsrud, 1990) definerer delprosessanalyse slik:

A part process is a part of a larger, holistic and «conected» process between partners (...) A part process «contains» action, feeling and theme. When observing interaction it is possible to identify a theme in relation to which partners act, and in relation to which they express feelings (Engelsrud, 1990, s. 98).

Anvendelsen av delprosessbegrepet i min studie går derfor ut på å; a) finne det tema interaksjonen handler om og som dermed er kommunisert verbalt, b) de handlinger som deltakerne skaper gjensidig, ikke-verbal kommunikasjon, og c) det de handlingene som utføres utsier forholdet mellom deltakerne.

Delprosessanalyse kan på den måten forklares som en oppdeling av materialet og systematisk arbeid med analysen. Anvendelsen av dette i min studie ble gjort på følgende måte: i transkriberingen forsøkte jeg å ligge så nært opp til kommunikasjonen som mulig. Deretter plasserte jeg relevante utdrag fra transkriberingen under mine interesseområder som er *kroppspress* og *perfeksjon*. Dette er mine tema. Disse utdragene ble i neste omgang forklart med egne ord om hva de sier. Deretter en refleksjon om det som ble sagt, om relasjonen mellom dem og responsen tilbake. Det er i denne refleksjonsdelen jeg arbeidet meg fram til diskurser/temaer. Tilslutt forfulgte jeg og tok i bruk temaet/diskursen ved hjelp av teori. Når jeg arbeidet med materialet på denne måten ser jeg at analysen henger bra sammen, med naturlige og oversiktlige overganger. Jeg opplevde dette som en god metode å arbeide med materiale og analysen på. I de to neste avsnitt skal jeg kort ta for meg diskursanalysens tre steg, for deretter å se delprosessanalysen i sammenheng med diskursanalyse.

4.2.1 Diskursanalysens tre steg

For mitt formål har jeg trengt delprosessanalysen som en innfallsport til diskursanalysens tre steg. Som jeg nevnte i forrige kapittel deler Neumann (2001) diskursanalysen inn i tre, dette for å vise hvordan man konkret kan gå til verks for å gjøre en diskursanalyse. Skritt én består av valg og avgrensning av diskurs: her er målet, som i andre analyser å avgrense det man ønsker å undersøke. Dette kan i følge Neumann (2001) være utfordrende, da den sosiale virkeligheten foreligger som diskurser, og disse kan ikke være helt løsrevet fra hverandre. Men hvor grensen for diskursen skal trekkes, kommer an på hver enkelt diskursanalyse. Skritt to består av diskursens representasjoner: i denne delen av analysen skal man sette opp en liste over de representasjoner (virkeligheter) som finnes i diskursen. Disse representasjonene er sosialt produserte fakta, og er fenomener som de fremstår for oss, og derfor ikke tingene i seg selv. Disse ligger mellom oss og verden, i for eksempel språket. Skritt tre omhandler diskursens lagdeling: i denne delen må man spørre seg selv om alle representasjonene er like bestandige. Noen av representasjonene lar seg vanskeligere forandre, dette gjelder de trekkene som forener, tegn som er «gode å tenke med» (Lévi-Strauss, 1963)(siteret av Neumann, 2001) og materielle gjenstander. Mens de trekkene som differensierer lar seg enklere forandre (Neumann, 2001).

4.2.2 Sammenhengen mellom delprosessbegrepet og diskursanalyse

Både diskursanalysens og delprosessanalysens mål er å undersøke det som skjer «mellom» mennesker og det som kommer til uttrykk i interaksjonen, der språket står som det sentrale for analysen. Første del av en delprosessanalyse er lik diskursanalysen der avgrensning av det jeg ønsket å undersøke fant sted, henholdsvis perfektjon og kroppspress. Likhetene ligger i at begge former for analyse skal avgrense gjeldende tema, eller diskurs som blir kommunisert verbalt. Det neste arbeidet som i delprosessanalysen bestod av å finne diskurser i den ikke-verbale kommunikasjonen, og som de handlinger deltakerne skapte gjensidig, kaller Neumann (2001) for diskursens representasjoner, men som også finnes i interaksjonen på samme måte som i delprosessanalysen. Altså kan denne delen av analysen ses i sammenheng med diskursens lagdeling fordi forskeren i begge analyser ikke er ute etter tingene i seg selv, men hvordan de framstår i kommunikasjonen. Ved bruk av delprosessanalyse fikk jeg forståelse av og tak på hva personene i materialet sier og gjør, og så i likhet med diskursanalysen der forskeren er opptatt av hvordan et fenomen er blitt til og hvordan det består (Neumann, 2001). Derfor var det nyttig å ta i bruk delprosessanalyse, siden det er sammenhenger med diskursanalyse både i analysens mål og utforming.

I de to neste avsnittene skal jeg ta for meg mine to datasett. Først kort om «Prosjekt Perfekt» som et visuelt datasett, og deretter hvordan jeg har arbeidet med fokusgruppeintervju som dataproduksjon.

4.3 «Prosjekt Perfekt» som visuelt datasett

Jeg vil i dette avsnittet kort ta for meg hvordan jeg har benyttet meg av «Prosjekt Perfekt» som et visuelt datasett. Jeg gir også en forklaring til hvordan jeg har bearbeidet datasettet, slik som transkripsjon.

I følge Silverman (2011) (sisert av Thagaard, 2013) representerer analyser av visuelle uttrykksformer, slik som TV, video, internett ol., en viktig utfordring i forskningen, ettersom det tradisjonelt har blitt prioritert studier av det talte. Siden vårt samfunn, i følge Thagaard, preges av et økende omfang av visuelle uttrykksformer, har dette også vist seg i forskningen, da studier av disse har økt de siste årene. Visuelle uttrykksformer (som «Prosjekt Perfekt») vil gi en forståelse av trekk som er betegnende for vår tids samfunn (Thagaard, 2013). Å benytte seg av et TV-program som «Prosjekt Perfekt» vil

jeg få alternative data, der «samfunnsfaglige perspektiver fremhever hvordan visuelle uttrykk innebærer konstruksjoner av sosialt liv i den forstand at de representerer tolkninger av omverdenen» (Thagaard, 2013, s.145).

På NRK1 nett-TV ligger alle åtte episodene til «Prosjekt Perfekt». Fra denne nettsiden arbeidet jeg med å transkribere episodene. Transkribering betyr å få materialet fra muntlig til skriftlig form. Hver episode ble transkribert i hvert sitt word dokument. Dette betyr at jeg skrev ned alt som ble sagt i kommunikasjon mellom Ida og ekspertene, Idas tanker og refleksjoner før og etter gjennomførelse, venner, familie og kjæresten, så nært opptil det som ble sagt som jeg klarte. Etter transkriberingen satt jeg igjen med åtte dokumenter, og omtrent 200 sider tekst. Når materialet struktureres på denne måten blir det bedre egnet for analyse. Jeg benyttet deretter delprosessanalyse som metodisk framgangsmåte/oppsett i analysearbeidet. Etter at relevante utdrag fra transkriberingen var plassert under mine interesseområder, henholdsvis perfeksjon og kroppspress, ble materialet redusert til omtrent 20 sider.

4.4 Fokusgruppeintervju som dataproduksjon

I tillegg til TV-programmet «Prosjekt Perfekt» som datamateriale, har jeg gjennomført et fokusgruppeintervju som min andre material- og tekstkilde til denne oppgaven. Grunnen til at jeg har valgt å intervjuere elever er at jeg er opptatt av om diskursene om kroppspress og perfeksjon blir synlige også hos elever, da det er lite empirisk forskning på feltet fra tidligere. En annen grunn er at jeg senere i oppgaven skal undersøke hvordan fenomenet kan «overføres» til å belyse elever i kroppsovingsfaget. I Læreplanen (LK06) – formål med kroppsovingsfaget, står det:

Kroppsoving skal medvirke til at elevane opplever glede, meistring og inspirasjon ved å vere med i ulike aktivitetar og i aktivitet saman med andre. Faget skal bidra til at barn og unge utviklar sjølvkjensle, positiv oppfatning av kroppen, sjølvforståing og identitetskjensle. Det skal ruste elevane til vurdering av kroppsideal og rørslekulturar som kan påverke sjølvkjensla, helse, ernæring, trening og livsstil (Utdanningsdirektoratet, 2010).

Intervju er særlig godt egnet for å få innsikt i personers erfaringer, tanker og følelser. Jeg bruker også intervjuet til å undersøke hvordan elevene gjør mine tema relevant. Hvordan diskurser som er identifisert i «Prosjekt Perfekt» gjenfinnes, uttrykkes eller gjøres i intervjuet. Jeg har ønsket å gå bort fra det som omtales som det mest brukte

innenfor intervju, nemlig intervju av enkeltpersoner. Jeg har sammen med en medstudent gjennomført et fokusgruppeintervju. Vi ønsket at elevene skulle bli engasjert i samtale seg imellom og diskutere temaene vi var opptatt av. På forhånd laget vi en temaguide med noen underspørsmål. Ved å ha et fokusgruppeintervju var hensikten å ha en dialog der ungdommene kunne uttrykke seg om «våre» tema. Vi antok at det kunne være utfordrende å få til dialog, da tema er personlig, og et tema det kan være vanskelig å snakke om. I intervjuet satt elevene sammen rundt et bord, og diskuterte fram og tilbake. Da elevene ble usikre, eller falt litt ut av konteksten hjalp de andre til.

Estberg (2002) og Rubin & Rubin (2012) (sitert av Thagaard 2013, s. 99) påstår at «fokusgrupper kan være nyttig for å få innsikt i holdninger og meninger hos personer innenfor det feltet vi skal studere». Jeg som forsker introduserer temaer i forhold til hva jeg ønsker å undersøke. Diskusjoner oppstår, og ulike holdninger skal synliggjøres. Slik diskusjon kan bidra til å utdype de temaene som er relevante (Thagaard, 2013).

Thagaard påpeker viktigheten av sammensetningen av gruppa, slik at de har et felles grunnlag å diskutere ut ifra, men at ulike synspunkter og holdninger er representert. I følge Kvale & Brinkmann (2009) skal ikke diskusjonen komme fram til en enighet eller løsninger på spørsmålene som diskuteres, men få fram forskjellige synspunkter. Det er en ikke-styrende intervjustil, med bare en presentasjon av emnene som skal diskuteres, og at det dermed kun skal legges til rette for ordveksling. Hvis det er snakk om følsomme temaer, eller beskrivelser av hendelser eller erfaringer som gruppe medlemmene har til felles, kan gruppeintervju benyttes for å hjelpe respondentene å huske, og gjøre det enklere (Kvale & Brinkmann, 2009; Postholm, 2010).

I følge Stewart & Shamdasani (1990) (sitert av Gulliksen & Hjordemaal, 2011) er den vanligste hensikten ved bruk av fokusgruppeintervju å bidra til større innsikt av et relativt uutforsket felt, og dette ved bruk av omfattende utforskning. Denne type intervju kjennetegnes ved at deltakerne oppfordres til å diskutere rundt spesielle tema, slik at underliggende normer og verdier kommer til syne. En vesentlig betydning påstås å være at intervjuet foregår i en uformell og åpen atmosfære (Parker & Tritter, 2006 s. 24) (sitert av Gulliksen & Hjordemaal, 2011). I fokusgruppeintervju, til forskjell fra gruppeintervju, vil forskerens rolle være å få i stand og bidra til å holde ved like en god

dialog mellom deltakerne, og har dermed en mer tilbaketrukket posisjon (Gulliksen & Hjordemaal, 2011). Samtalen mellom deltakerne i fokusgruppeintervjuet gir mulighet for (i en tekstanalyse), å se komplekse måter om hvordan personer posisjonerer seg selv ovenfor andre da de prosesserer spørsmål og emner på fokuserte måter (Kamberelis & Dimitriadis, 2005) (sisert av Gulliksen & Hjordemaal, 2011). Dynamikken mellom deltakerne fanges opp, og blir analyseenheter i analysen av den diskursive praksis. Da vil forskeren kunne se hva deltakerne mener i grupper, deres formidling av meningen og endringer av deres meninger (Anttila, 2009) (sisert av Gulliksen & Hjordemaal, 2011). Ettersom diskursanalyse kan forankres i sosialkonstruktivistiske perspektiver (Jørgensen og Phillips, 2010; Neumann, 2001; Meyer & Sirnes, 1999), og at kunnskap dermed er noe som ses på som konstruert og utviklet i dialog med andre (Berger & Luckmann, 1966), ville denne form for dataproduksjon være hensiktsmessig.

Kvale & Brinkmann (2009) forklarer at diskursive intervjuer tar utgangspunkt i diskursanalyse, der kunnskap og sannhet skapes gjennom diskurs, og på maktrelasjonene i disse diskursene (se *diskursanalyse*). Intervjuere innenfor en slik ramme vil være spesielt oppmerksomme på tre bestemte sider av samspillet i intervjudiskursen; variasjonen i svarene er like viktig som ett logisk svar, tilnærmingen tillater forskjeller som kan resultere i mer uformelle ordvekslinger, og at intervjueren er en aktiv deltaker. Dette er noe som skiller seg fra en mer ordinær intervjusituasjon der for eksempel intervjueren kun vil stille spørsmål ut ifra et spørreskjema (Kvale & Brinkmann, 2009). Et intervju innenfor oppgavens posisjon vil, som allerede sagt, være opptatt av å undersøke meningsproduksjon, enn å «avdekke» ulike livsverdener. Dette på grunn av at det som undersøkes ses som ustabilt og flertydig (Järvinen & Mik-Meyer, 2005).

4.4.1 Pilotintervju

Vi gjennomførte ett pilotintervju før vi skulle ha intervju med elevene. Pilotintervjuet bestod av tre medstudenter fra første året masterutdanning. Thagaard (2013) påpeker at den beste treningen eller opplæringen på å holde et intervju er å intervju kolleger og få tilbakemelding på gjennomføringen. Samt å lytte til opptak fra prøveintervjuet slik at vi kunne vurdere både spørsmålene vi stilte og måten vi stilte dem på. Pilotintervjuet hjalp oss med en bedre utforming av temaguidens oppsett, og utformingen av spørsmålene. Også deres tilbakemeldinger om hvordan vi som intervjuere ble oppfattet var lærerikt

og interessant. Hva vi burde fortsette med, og hva vi burde tenke litt ekstra over før vi velger å gjøre det. For eksempel kunne vi noen ganger opptre litt for direkte, og «tvinge» fram svar. Kanskje den viktigste erfaringen jeg fikk var å oppleve hvordan det var og holde et fokusgruppeintervju med denne type tematikk. Slik at jeg kunne komme som en tryggere intervjuer på selve dagen. I følge Kvale & Brinkmann (2009) er det helt nødvendig med trening for å bli en kvalifisert intervjuer.

4.4.2 Utvalg, praktisk gjennomførelse og bearbeiding av datamaterialet

Ved å velge elever fra videregående skole ønsket jeg å få et utvalg elever som kunne reflektere og ha meninger om tematikken. Hadde jeg derimot valgt elever fra barneskolen er jeg redd for at de ikke har dannet seg noen særlig holdninger rundt tematikken enda, og at en diskusjon rundt tema ville blitt krevende. Dette var argumenter nok til at jeg valgte deltakere fra videregående skole. Videre synes det var viktig at både jenter og gutter var representert. Siden tidligere forskning viser til resultater der tema også er av betydning for guttene, og at media i nesten like stor grad er rettet mot dette kjønnnet som for jenter. Kvalitative studier er basert på strategiske utvalg. Ved et slikt utvalg har jeg gjort som beskrevet ovenfor, valgt ut deltakere som hadde egenskaper/kvalifikasjoner som var strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2013). I min studie var alder, kjønn og geografisk område konkretisert. Deltakerne var to jenter og to gutter representert fra videregående skole i Oslo. Deres etnisitet hadde ingen relevans for utvalget. Dette kalles for et kategoribasert utvalg, som brukes for å oppnå bredde i utvalget. I følge Grønmo (sitert av Thagaard, 2013) kalles prosessen for kvoteutvelging, fordi jeg definerer en bestemt kvote av deltakere som skal kontaktes. Grunnen til at utvalgets størrelse ikke var større enn fire var fordi dette ikke var eneste datamateriale som lå til grunn for denne masteroppgaven.

Etter at godkjenningen fra NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste – personvernombudet for forskning) hadde funnet sted, kontaktet jeg en videregående skole i Oslo via telefon. Her fikk vi navnet og mail til avdelingsleder for kroppsøving og idrettsfag. Deretter sendte vi mail om informasjon om prosjektet til avdelingslederen. Svar fikk jeg etter ca. to uker, da dette var positivt, og ønsket å stille med fire elever til intervju. Da vi ble enige om tidspunkt, ordnet avdelingslederen et rom på skolen der vi kunne gjennomføre intervjuet. Da dagen var kommet for å gjennomføre intervjuet møtte vi opp på skolen til avtalt tid og sted. Elevene møtte også opp som planlagt. Vi gikk til

grupperommet der vi skulle gjennomføre gruppeintervjuet. Elevene fikk hvert sitt informasjonsskriv og skrev under på samtykkeerklæringen. I intervjuet brukte vi hver vår lydopptaker.

Fokusgruppeintervjuet ble transkribert kort tid etter gjennomførelse, mens intervjuet fortsatt var friskt i minne. I intervjuet brukte jeg lydopptaker, dermed kunne jeg legge lydfilen over på PC-en, slik at det skulle være enklere å arbeide med. Filen la jeg inn i VLC media player. Intervjuet, slik som TV-programmet, ble transkribert så nært opp til det som ble sagt jeg klarte. Det ble til sammen 23 sider transkripsjon. Jeg har benyttet meg av samme fremgangsmåte for analyse av dette datasettet som «Prosjekt Perfekt».

4.5 Metodisk refleksjon

«Prosjekt Perfekt» har fungert som et springbrett til å skape eget materiale fra intervjuet med elever. Men måten jeg har arbeidet med det på, har fått meg til å føle personlig eierskap også til dette datasettet, og ikke bare til intervjuet. Jeg har arbeidet så mye med «Prosjekt Perfekt» at det har hatt stor betydning for min interesse når det gjelder temaer som omhandler kropp. Jeg har innsett at et slikt program kan bidra til å synliggjøre svært viktige, alvorlige og mindre alvorlige, og ikke minst aktuelle problemstillinger vi står ovenfor i dagens samfunn når det gjelder kropp, kroppspress og perfektjonspress. Der diskursanalysen har bidratt til å synliggjøre viktige temaer knyttet til teori om tematikken jeg er opptatt av. Jeg har blitt særlig opptatt av hvordan diskurser sniker seg «inn i», og blir en helt naturlig del av vår hverdag, slik at refleksjon og tale om hvordan fenomenet egentlig har seg er krevende. Det oppleves som vanskelig for Ida å ta et «steg ut» og se det hun går igjennom fra et annet perspektiv enn hvordan hun oppfatter seg selv i diskursene. Hvordan har det seg at det har blitt slik? Hvem er det som bestemmer at slik skal det være? Hun stiller sjeldent spørsmål om hvorfor, hun bare gjennomfører det fordi media skriver det. jeg tror at et har blitt slik nettopp på grunn av at det, at det for sjeldent stilles spørsmål ved tema i hverdagen ellers. Noe annet som har festet sin interesse hos meg er ekspertenes makt over feltet. Hvordan eksperter, kjendiser og andre betydningsfulle kan opptre uten at andre, for eksempel forskere kan stille seg kritiske til dem, uten å bli oppfattet som prispne eller for teoretiske.

Å bruke episodene fra «Prosjekt Perfekt» som springbrett til eget materiale viste seg å være veldig interessant. Fra «Prosjekt Perfekt» fikk jeg én side/forståelse av fenomenet,

mens fra intervjuet fikk jeg en annen forståelse. Fra intervjuet opplever jeg at jeg fikk en mer «hverdagslig», eller slik som «folk flest» opplever fenomenet. Der elevene snakket om sine meninger og erfaringer som viser seg å være mindre av omfang, der de kanskje reflekterer rundt to eller tre av typiske temaer innenfor fenomenet. Enn hva «Prosjekt Perfekt» viser til, som gir uttrykk for det på en mer ekstrem måte der alle livsstilsrådene er samlet på ett sted. Men samtidig så viser det seg at mye at det jeg oppdaget derifra, har likheter med det elevene sa, og ga uttrykk for. Fra intervjuet ble jeg særlig opptatt av deres ofte gjentatte motsigelser, der igjen at temaer vi snakket om ble vanskelig å snakke om, da kropp, utseende og press er fenomener som omgir ungdoms hverdag. Motsigelser, deres enigheter rundt fenomenet, samt tatt-for-gitt-heter som kom til uttrykk er noe av det jeg ble opptatt av. Vi trodde på forhånd at det kunne være vanskelig å få elevene til å snakke om tematikken, noe som viste seg at ikke stemte. Flere av elevene hadde mye på hjertet, alt var ikke like relevant hele tiden, men likevel interessant. De var ikke redde for å ha ulike meninger, og satte i gang interessante diskusjoner. Kanskje det mest utfordrende var å vite når og hvordan jeg kunne utfordre de ekstra med oppfølgings spørsmål, uten at intervjuet ble for styrende. Intervjuet foregikk uten problemer og alt gikk etter planen både planlegging og gjennomføring

4.6 Etiske overveielser

Når man forsker er det flere etiske retningslinjer man må ta hensyn til. Jeg har benyttet meg av både visuelle uttrykksformer («Prosjekt Perfekt») og et fokusgruppeintervju som datasett. Disse stiller ulike krav til hva jeg må ta hensyn til når det gjelder personlige opplysninger. Nedenfor viser jeg til Thagaard (2013) og Kvale & Brinkmann (2009) som forteller om blant annet meldeplikt, informert samtykke og konfidensialitet. Innenfor kvalitativ metode, og forskning generelt innenfor forskersamfunnet, kan vi i tillegg snakke om felles etiske retningslinjer. Ovenfor andre forskere er det viktig å utvise redelighet og nøyaktighet i presentasjon av resultater. Redelighet innebærer blant annet at jeg som forsker ikke plagierer andres tekster, og at jeg har en god henvisningsskikk (Thagaard, 2013). Samtidig som det finnes ulike etiske problem knyttet til de ulike metoder i forskningen som jeg viser til nedenfor.

4.6.1 NSD

Før jeg kunne sette i gang forskningen måtte jeg kontakte NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste – personvernombudet for forskning), siden jeg i

mitt prosjekt skulle ha tilgang til personlige opplysninger. Jeg fikk svar etter kort tid da NSD vurderte behandlingen av personopplysninger i prosjektet som meldepliktige. Jeg måtte endre på enkelte formuleringer i informasjonsskrivet, og returnere dette før jeg kontaktet utvalget. Svaret fra NSD bestod av to sider (se vedlegg); tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger fra NSD og prosjektvurdering – kommentar fra Personvernombudet for forskning.

4.6.2 Ethiske retningslinjer ved analyser av visuelle uttrykksformer

Informasjon som anses som offentlig er i prinsippet tilgjengelig for forskning (Thagaard, 2013). «Prosjekt Perfekt» er et offentlig mediebidrag, og på grunn av at ingen har noen eierforhold til programmet, trengte jeg ikke å anonymisere personene som er en del av dette. Disse personene er mediefigurer og iscenesatte mediepersoner, ikke privatpersoner. Det var uansett viktig at jeg ikke tok ting ut av sammenheng. Ekspertene måtte for eksempel analyseres som en del av programmet, og hvordan de uttrykker seg der, og ikke hvordan de er som privatpersoner (Engelsrud, forelesning, 16.mai, 2014).

4.6.3 Informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser ved intervju

I en intervjusituasjon må forskeren ha deltakerens informerte samtykke. Samtykket skal foregå uten press, slik at frivillig deltakelse sikres. Det skal være informert slik at deltakere orienteres om hva deltakelse i prosjektet innebærer, slik som prosjektets formål og deres rett til når som helst å trekke seg (Thagaard, 2013; Kvale & Brinkmann, 2009). Mitt skjema om samtykkeerklæring hadde to sider; første siden bestod av informasjon om studien etter mal fra NSD, og den andre siden samtykke til deltakelse i studien. Vi ga tilstrekkelig med informasjon om studien slik at informantene ikke skulle bli villedet. Jeg opplevde ikke at dette førte til at vi ledet de inn mot spesifikke svar (Kvale & Brinkmann, 2009), men heller at de ga utdypende og personlige svar. Informantene fikk både muntlig og skriftlig informasjon om studien, og det ble samlet inn skriftlig samtykke fra informantene. Den muntlige informasjonen fikk de av avdelingsleder, da det ble spesifisert av NSD at førstegangskontakten skulle gå via skolen.

Da jeg hadde gjennomført fokusgruppeintervjuet hadde jeg tilgang til sensitive opplysninger om fire elever og deres skole. Konfidensialitet innebærer at jeg må

anonymisere deltakerne i prosjektet når resultatene presenteres. Anonymitet er viktig for å respektere deltakerens privatliv. Det kan i stedet anvendes pseudonymer eller kodenummer når intervjuene transkriberes (Thagaard, 2013; Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg benyttet meg av tallene 1 til 4, i tillegg til ikke å nevne navnet på skolen, utover at det er en videregående skole i Oslo. Underveis i arbeidet har samtaker, lydopptak og transkriberinger blitt oppbevart i et låst skap. Etter retningslinjer gitt av NSD skal jeg ved prosjektets slutt slette direkte personopplysninger, slette lydopptak og slette/omskrive indirekte personopplysninger.

I følge Thagaard (2013) er de konsekvensene forskningen kan ha på deltakerne også et viktig grunnprinsipp for etisk forsvarlig forskningspraksis. Deltakerne skal ikke ta skade av å være med i forskningsprosjektet. I mitt prosjekt er det ingen fare for at deltakerne kan ta noen direkte skade, men det vil heller kunne handle om temaer som er konfliktfylte for informantene, og som kan oppleves som problematisk i ettertid. Jeg opplevde ikke at vi kom inn på temaer/spørsmål som informantene følte som ubehagelige eller følsomme.

I det foregående kapittel har jeg gjennomgått valg av metoder og begrunnelser for disse, samt etiske overveielser for prosjektet. I de to neste kapitlene følger analyse av begge datasett. Den første analysen er av «Prosjekt Perfekt», og deretter gjør jeg en analyse av fokusgruppeintervjuet. Som jeg har beskrevet i dette kapitlet er framgangsmåten for begge analyser like.

5. Analyse av «Prosjekt Perfekt»

I dette kapitlet presenterer jeg analyser av mitt første datasett: TV-programmet «Prosjekt Perfekt». Jeg har ved hjelp av delprosessanalyse arbeidet fram temaer/diskurser, om hvordan kroppspress og perfektjon kommer til *uttrykk*, og studert disse diskursanalytisk. Disse temaene skal jeg nå presentere. Under det første tema som omhandler *kroppen som objekt* viser jeg hva slags analyseprosess jeg har gjennomført. Fra transkriberingen til og med analysen. Dette for å vise hvordan jeg konkret har gått til verks, steg for steg, når jeg har arbeidet med materialet. De neste temaene som jeg presenterer har jeg valgt å ta bort transkriberingen, og starter dermed presentasjonen med «egne ord». Mitt første interessefelt som omhandler tema *kroppspress*, herunder vises diskursene om *kroppen som et objekt* og *normativitet*. Med mitt andre interessefelt er tema *perfektjon*, herunder arbeidet jeg fram diskursen om *makt*, og det å *forandre (kroppsmodifikasjon) på utseende*. Avslutningsvis oppsummerer jeg resultater fra dette datasettet. En samlet diskusjonsdel følger etter analysen av fokusgruppeintervjuet.

5.1 Kroppspress

5.1.1 Kroppen som et objekt

Episode: trening. Ida tester formen

Ida: Det er råd og tips om trening overalt, hvordan man får den sunneste kroppen og hvorfor man trener. Sofasittingen min må det bli slutt på, for trening fire ganger i uken er visst det som gjelder. Og det første jeg må gjøre, det er å finne ut hvordan formen min er nå. Jeg skal gjennomføre en test som er vanlig blant toppidrettsutøvere. Denne testen vil gi meg svaret på hva min fysiske alder er. Jeg har ikke trent på syv år, tenk om jeg har kroppen til en sekstiåring liksom.

Idrettsfysiolog: Hei

Ida: Hei

Idrettsfysiolog: Er det Ida som skal ta test

Ida: Ja

Tester: Hyggelig.

Ida: Jeg gruer meg

Tester: Ja, stig på.

Ida: Takk, oi er det eget rom

Tester: Ja, du skal få slippe å vise deg til alle

Ida: Hehe, det er bra

(får på utstyr til å løpe Max o2)

Ida: Jeg håper ikke det blir så mye spytt og slim inne i den her.

Tester: Det gjør det

Ida: Gjør det? På alle?

Tester: Ja på alle, jeg har ikke vasket den heller.

Ida: Hehehe

Tester: Er du klar?

Ida: Ja

Tester: Da kan du begynne

Tester: Er du klar for 7 km i timen?

(tommel opp fra ida mens hun løper på tredemøllen.)

Tester: Herlig, da er det syv kilometer i timen

Tester: Da er det tid for ny økning, klarer du 8 km i timen?

Ida: (Tommel opp)

Tester: Herlig

Tester: Da er vi ferdig. Det er bra jobba.

Tester: Er du sliten?

Tester: Men da er du god og varm, så da kan vi ta neste test.

Ida: Ja

Tester: Da er det alderstest hvor du skal begynne med push ups.

(Starter med push ups.)

Tester: 1 og teller videre opp 21, 22, kom igjen nå ikke juks, 23.

Tester: 23 stykk

(Starter med sit ups test)

Ida: Ler, det går jo ikke, det går jo ikke.

Tester: Da starter jeg klokken

Ida: Nei, gud kan jeg ikke få øve en gang. Okei, bare start den klokka da, så får vi se hva som skjer.

Tester: Okei, er du klar?

Ida: Ja

Tester: Kjør på

(starter på sit ups og ler av seg selv)

Tester: Kom igjen.

Tester: Ja det er bra, en

Tester: Ler, en og en halv

Ida: Den teller den

Tester: Nei, den gjør ikke det.

(Ida fortsetter å ta situps..)

Tester: Ti, ja det er bra! Kom igjen en siste! Elleve da er vi ferdig

Tester: Det er bra ida, så skal vi måle fettprosenten din

Ida: Åå, jeg er kilen

Tester: Det går bra.

(Går bak for å måle fett bak på overarmene.)

Ida: Nå finner du noe

Tester: Ja det gjorde jeg.

Ida: Ja!

Tester: Ja her var det litt.

Tester; Da har vi fått litt resultater

Ida: På fysisk alder

Tester: Yes

Ida: Ja

Tester: Og slik som det ser ut i dag, såer din fysiologiske alder 49 år.

Tester: Fleksibiliteten din, der ble du 61

Ida: Hæ!? 61 år!

Tester: Ja du har bevegelighet som en 61 åring

Ida: Nei, nå må du gi deg

Tester: Nei, jeg gjør ikke det, det er helt sant

Ida: Nei, hva mener du med det?

Tester: Nei, du er ikke tøyelig nok

Ida: Jeg er ikke tøyelig nok?

Tester: Nei

Ida: Okei, ja

Tester: Så du har noe å jobbe med

Ida: Om a!

Tester: Ja

Ida. Jeg skjønnte at jeg kom til å bli eldre enn 27, altså det skulle jo bare mangle når jeg ikke har trent på så lenge. Men 22 år eldre liksom.. (slår seg selv i ansiktet med arket der resultatene står.)

Ida. Så målet mitt nå, de neste månedene, blir å få min fysiske alder til å bli den samme som min faktiske alder.

Da Ida skal starte opp med treningen opptrer hun i programmet som en som forteller at det finnes råd og tips om trening over alt i blader og magasiner. Livsstilsrådene som omhandler trening forteller hvordan det å trene kan føre til den sunneste kroppen. I bladene framstilles trening fire ganger i uken er det ideelle. Ida har bestemt seg for at det må bli slutt på sofasittingen som hun driver med, og at hun vil starte med trening. Før Ida starter med trening ønsker hun å finne ut hvilken form hun er i. For å finne ut av dette skal Ida gjennomføre en test. Hun har lest at testen er vanlig blant idrettsutøvere. Testen har til hensikt å måle hennes nåværende «fysiske alder», sett i forhold til hennes «faktiske alder». Ida forteller at hun ikke har trent på syv år, og er derfor redd for at hennes fysiske alder er langt høyere enn hennes egentlige alder. Hun er nervøs for at testen vil vise at hun kanskje har kropp som en sekstiåring. Når Ida ankommer stedet der hun skal teste seg, møter hun eksperten som skal teste henne. Han viser veien inn til rommet. Ida blir utstyrt for å utføre en test som skal vise hennes «maksimale oksygenopptak». Eksperten spør Ida om hun er klar til å begynne testen. Testen utføres ved at Ida skal løpe på en tredemølle og utgangsfarten er 7 kilometer i timen, og deretter økes farten gradvis. Ida kommuniserer med hendene (tommel opp eller ned) mens eksperten gradvis justerer opp farten. Etter gjennomført test er det rett over på neste. Eksperten forteller Ida at den neste er en alderstest hvor hun skal begynne med pushups. Han teller én og videre opp til 21, 22, han ønsker ikke at Ida skal gi opp helt enda, 23. Ida faller sammen. Den neste testen er situps. Ida sier at det ikke går, men eksperten starter klokka. Ida starter med situps og ler. Eksperten forteller Ida at det er bra og at hun skal fortsette. Ida klarer til sammen 11 situps. Til slutt skal fettprosenten måles. Ida sier hun er kilen. Eksperten målet fettprosenten bak på armene. Ida sier at han nok finner noe der, noe han bekrefter. Etter testene forteller eksperten til Ida at hennes nåværende fysiologiske alder er 49 år, men at hun på resultatene av testen på fleksibiliteten ble 61 år. Ida må spørre en gang til om det er sant, og hva det betyr.

Eksperten sier at Ida ikke er tøyelig nok og at hun har litt å jobbe med. Ida fortsetter når hun står på utsiden at hun skjønnte at hun kom til å bli eldre enn 27 år siden hun ikke har trent på lenge. At hun fremstår som 22 år eldre hadde hun ikke trodd. Ida er oppgitt og slår seg selv med resultatarket i pannen. Hun forteller at målet nå fremover er at den fysiske alderen skal bli den samme som hennes «faktiske alder».

En forutsetning for måten eksperten møter Ida på, synes å være at han ved et utvalg tester er i stand til å måle et fenomen som Idas fysiologiske alder og at det skal finnes et objektivt mål for dette. En underliggende og taus premiss blir dermed at kroppen blir objektet som skal testes og deles opp i ulike faktorer som skal undersøkes. Faktorene omfatter fenomener som utholdenhet (maksimalt oksygenopptak), styrke, bevegelse og fettprosent. Testresultater er laget og satt ut ifra en norm for hva ulike aldersgrupper bør ligge innenfor. Ved at Ida forteller at hun blir inspirert av blader og magasiner som tar til orde for metoder som viser hvordan og hvorfor man bør trene, hvor ofte og hvor hardt, og hvordan man via disse metodene skal oppnå den sunneste kroppen, introduserer hun seg selv og den diskurs hun skrives inn i. Her indikeres et stort press fra samfunnets side om trening og kropp, og at en sunn og fin kropp knyttes sammen med trening. Idas forhold til eksperten er at hun gir han rollen som en som har rett, og inkluderer han i det samme sporet som blader og magasiner. Idas valg i programmet er å følge opp det som står som anbefalinger. Dette gjør hun uten å vise oss at hun er kritisk. Min refleksjon er at det har blitt en normal del av manges hverdag å høre på eksperten, fordi mange av oss regner med at eksperter har relevant og viktig kunnskap innenfor sitt tema. Det lages normbaserte skalaer hvor kroppene kan sammenliknes for å vite nøyaktig hva som må jobbes med for å få den perfekte kroppen som diskuteres i blader og magasiner. Og denne normbaserte målingen inngår i en objektivisering av kroppen. Ida kjenner på et press som oppstår når hun studerer blader og magasiners uttrykk for kropp og utseende. Tilsvarende press gjør seg gjeldene når hun er hos eksperten og tester sin fysiske alder. Testers hensikt er nettopp å kunne sammenlikne personer, både med seg selv og andre, ved å være designet for og fortelle nøyaktig hva som skiller en person fra en normbasert skala. Jeg skal forfølge denne tematikken videre gjennom å belyse hvordan kroppen som et *objekt* blir synlig i lys av dualistisk teori. Og videre hva dette, i kombinasjon med medias valg av billedbruk og tekst kan ha betydning for kroppspress i samfunnet.

Ulike kroppsforståelser er i fokus da Engelsrud (2006) forsøker å besvare det vanskelige spørsmålet om *hva er kropp?* En av disse bestemte forståelsene av kroppen kan knyttes tilbake til filosofen René Descartes. René Descartes (1596-1650) plasserte kroppen på linje med andre objekter i samfunnet, inn i et mekanisk koordinatsystem. Dermed var det mulig å måle kroppen i forhold til kvantifiserbare mål som masse og størrelse. Målene som Ida blir testet ut ifra kan ses på som slike kvantifiserbare mål. Laget for å kunne sammenlikne oss mennesker. På denne måten blir kroppen til Ida noe som er utenfor det som har med refleksjon å gjøre, kroppen hennes blir betraktet som en maskin, eller et objekt. Denne teorien kalles for dualisme. Descartes syn på kropp og sjel forstås som separate/todelt, der sjelen har den primære verdi. Virkeligheten, eller verden, er med andre ord forstått som om den kan deles i to deler, den fysiske og den immaterielle. Kroppen er for Descartes *res extensa*, som kjennetegnes av romlighet og utstrekning, et objektformat. Mens motsetningen til kroppens verden kalte han for *res cogitans*, som kjennetegnes av psykisk, immateriell, subjektiv og privat (Engelsrud 2010; Engelsrud 2006). Ida blir målt for å finne sin fysiske alder, helt adskilt fra hennes subjektive erfaring og refleksjoner. Lungene, leddutslag og muskelstyrke er ulike deler av kroppen som blir skilt ut og studert nærmere. Som eksperten, samt blader og magasiner, påstås at kan forbedres hver for seg slik at sluttresultatet skal bli liggende nærmere normen. For Shilling (2003) er denne normen sosialt konstruert, der skalaer er bestemt av eksterne sosiale klassifikasjoner. Engelsrud (2006) hevder at konsekvenser med den dualistiske teorien om kroppen, er at den har gått inn i daglig språkbruk, og at kroppen har blitt forstått som et instrument. Vi kan ta oss selv i å si at «kroppen er så sliten i dag», eller «kroppen føles så tung». Da snakker vi om kroppen som noe eget, noe separat fra tanken og refleksjonen. Det er tydelig at media spiller en viktig rolle i Idas forsøk på å få den perfekte kroppen, der hun søker media for tips og råd. I følge Gripsrud (2011) er mediene med på å definere virkeligheten rundt oss. I dette tilfellet får Ida ideer om hva som er viktig, altså trening, for å oppnå målet om en perfekt kropp, og det beste forteller mediene, er å trene fire ganger i uken. Mediene er ikke bare med på å forme virkeligheten rundt oss, men også med på å definere oss. Ryst & Ross (2014) hevder blant annet at høyt mediefokus på kropp og slanking kan være noe av grunnen til at det eksisterer kroppspress i samfunnet, siden det i mediene ofte er avbildet tynne og undervektige kvinner i blant annet reklamer for trening.

5.1.2 Normativitet

Episode: utseende. Ida på konsultasjon (plastisk kirurgi)

Ida kommer inn og setter seg ned sammen med en av de ansatte på plastisk kirurgi. Eksperten og Ida sitter sammen og diskuterer hvordan hun kan justere på kroppen og utseende sitt ved hjelp av kirurgiske inngrep. For at det skal være enklere å se løsninger og resultater utforsker de ulike justeringer på pc. Eksperten viser Ida hvordan han kan senke neseryggen hvis hun synes den er for stor. Ida er enig, og forteller i tillegg til eksperten at hun helt siden var liten har blitt fortalt at hun har «potetnese». Eksperten jobber seg videre og justerer på haken til Ida. Han legger til litt ekstra på haken, men at dette også vil føre til en nødvendig fettsuging. Eksperten hevder ovenfor Ida at det er viktig å skille mellom en maskulin panne og en feminin panne. Pannen skal gå rett oppover skal den være feminin. Ida sier selv at hun er helt rund i ansiktet. Eksperten spør om hun ser forskjellen, og det gjør hun. Ida forteller om noen stylistere som hun hadde på besøk tidligere som påpekte at hun var firkantet i kroppen og lite feminin i fasongen. Eksperten justerer, og Ida synes at det begynner å likne på noe. Eksperten sier hun ser mer feminin ut nå etter justeringene. Han forteller at slike programmer kan hjelpe kunden med å se resultatet før en eventuell operasjon, være tryggere på det de skal ende opp med. Ida sier at hun synes det er litt skummelt fordi man får lyst til å se slik ut. Ida lurte på om det går an å trene seg sånn, men da sier eksperten at det gjør det ikke, at en fettsuging må til. Ida sier det er drastisk, mens eksperten hevdet at det bare er en liten filleoperasjon.

På konsultasjonen blir Idas utseende gransket og eksperten finner en rekke feil og «forbedringsmuligheter». Han går uten noen innledende ord nokså direkte til å foreslå justeringer av hennes utseende. Min refleksjon er at hvis det gjaldt meg, ville jeg satt pris på om eksperten spurte meg om min oppfatning av eget utseende før vedkommende selv hadde bestemt hva som burde gjøres. Eksperten har en klar formening om at det er mye som kan forbedres på utseende til Ida, både når det gjelder ansikt og kropp. Det kan forstås som at slik Ida ser ut i dag ikke er «bra nok» i forhold til de kravene han selv setter til for eksempel en fin nese. Det kommer også tydelig fram at eksperten har en sterk forestilling om hva som er et feminint utseende og et maskulint utseende. At disse to nødvendigvis er ulike. Mine tanker rundt dette er at han på den måten arbeider ut ifra en norm for nettopp dette, hva som kommer inn under kategorien femininitet og

maskulinitet virker udiskutabelt i denne konteksten. Et spørsmål som kan stilles er hvor en slik norm kommer fra? Hvem er det som bestemmer hva som defineres som/gjelder som et maskulint eller feminint utseende? Hva med personer som har litt av begge deler og har et androgynt utseende? Det oppleves som at Ida stoler på kirurgen, og tar imot «tipsene» til hvordan hun kan få et perfekt utseende. Hun stiller ingen kritiske spørsmål til det ekspertene justerer på, så lenge det foregår på skjermen. Ida kan derimot virke noe usikker når det kommer til å realisere selve inngrepene. Hun spør blant annet om trening er en mulig løsning på «problemet», og indikerer dermed at hun tror/håper at inngrep kan erstattes med noe annet og sunnere. Hun gir inntrykk av at en operasjon ville vært drastisk, noe hun måtte tenkt lenge igjennom før hun eventuelt gjennomførte. Kirurgen derimot svarer som om slike inngrep har blitt noe allment naturlig for oss, noe «alle» gjør, og tar da ikke hensyn til Ida og hennes skepsis. Jeg skal videre benytte meg av Siri Meyer og Thorvald Sirnes når det gjelder begrepet «normalitet». Ved at fenomener omtales som «naturlig» blir det utfordrende engang å stille seg kritiske spørsmål til fenomenet. Hvordan kropp og utseende får et normativt uttrykk i samfunnet, kan igjen utvikle seg til kroppspress om at det som teller/gjelder er å se bra ut på bestemte måter. I neste avsnitt skal jeg videre reflektere rundt normativitet og utseende.

I følge Meyer & Sirnes (1999) har ethvert samfunn forventninger om hvordan folk bør se ut, være og handle. Dette vil være forventninger som oppfattes og beskrives i form av norm- og avviksforestillinger. Dette diskuteres gjerne på individplan, mens offentlige norm- og avviksdiskusjoner ofte fokuserer på det uvanlige, altså bruddet med det vanlige. I denne episoden er fokuset utseende. Da Ida ankommer klinikken for plastisk kirurgi blir hun umiddelbart satt opp mot en norm for et feminint utseende. Det typiske utseende som ekspertene taler for er i tråd med det Frost (2003) hevder at moderne standarder i Vesten i dag betyr å være slank, hvit, blond og blåøyd. Og Ryst & Roos (2014) som hevder at det finnes dominerende kulturelle modeller for hva som kan kalles et perfekt utseende. En vakker og sexy kropp som det man kan finne i blader og media. Passe tynn, passe trent og passe muskuløs (Rysst, 2011; Ryst og Roos, 2014). Ida nevner blant annet at hun har fått beskjed om at hun har en firkantet kropp, så kan en slik påstand fra stylistene komme fra og bli inkorporert via kulturelle verdsettinger. I følge Meyer & Sirnes internaliseres det som det «normale» gjennom sosialisering og kulturalising. Det interessante er at det som fungerer som normalt, er det som ikke diskuteres eller tematiseres i hverdagen. Det er derimot avvikene som vil ha

nyhetsverdi, det som skiller seg ut fra det normale og dermed kan befestes det normale. Hva som betegnes som normalt og unormalt i et samfunn er dermed sosialt konstruert og opprettholdes, som i tilfelle jeg tar opp, av eksperter som tjener nettopp på å «selge inn» verdien av det de regner som et «feminint» utseende. De gjør bestemte utseender og kropper mer verdt enn andre. Ida oppsøker blader og magasiner for å se og få beskrivelser av hvordan et perfekt utseende ser ut og hvordan hun kan oppnå dette. Senere besøker hun en skjønnhetsklinikk som hun håper kan gi henne svar. Svaret eksperten kommer med er, som allerede nevnt, en sosialt konstruert norm om hvordan et feminint utseende skal være, versus et maskulint utseende. Det som omhandler maskulinitet og femininitet kan sammenliknes med det Meyer & Sirnes forklarer som normer som er blitt så universaliserte at og vanlige at de ikke lenger oppfattes som uttrykk for normative valg. Ida stiller ingen kritiske spørsmål til det eksperten sier angående feminine ansiktstrekk og kroppsfasong. Men samtidig kan det også være en norm som krever normativ begrunnelse for å etterleves (Meyer & Sirnes, 1999), siden samfunnet i dag oppleves som at stiller seg mer åpent til kombinasjoner av maskulinitet og femininitet. Slike normer for kropp og utseende er blant annet noe jeg vil bruke videre for å undersøke på hvilken måte det kan identifiseres kroppspress i samfunnet.

5.2 Perfeksjon

5.2.1 Makt

Episode: kosthold. Ida prøver supermat

I programmet forteller Ida at nå som hun har gjennomført detox-kuren gleder hun seg til å begynne på det kostholdet som hun skal følge de neste tre månedene. «Supermat» er et kosthold som er mye omtalt i media, og som er svært populært blant kjendisene. Ida sier at kjendiser som Tone Damli, Christer Falch og Bertine Zetlitz virkelig har tro på denne nye mattrenden. Dette er noe Ida skal teste ut. I tips og råd som finnes i blader og magasiner påstås at et kosthold som består av naturlige og rene matvarer inneholder mye næring bestående av alger, hvetegress og spesielle fettsyrer. Dette er helsekostprodukter som kun finnes i mat som supermat, og som fås kjøpt i spesielle butikker. Denne maten kombineres gjerne med mer vanlig lavkarbomat som grønnsaker og fisk. En slik kur sies å gi mye energi og bedre helse. Ida forteller derfor at denne kuren er noe som hun trenger. En som lever av og for supermat er John. Han kommer på besøk til Ida for å presentere supermaten. Ida viser John kjøkkenet. John forteller til Ida

at det er ganske sikker at innholdet i kjøkkenet skal snus opp ned på når han er ferdig der. John sier til Ida at hun har en gusten hud. Det er noe av det første som han la merke til ved Ida, og at hun har et gråaktig skjær i huden, og det er dette han mener med gusten. Ida sier at hun trodde hun hadde fin hud, men John er helt uenig. Ved å spise supermat, vil imidlertid, Idas hud bedre seg radikalt; hun vil se freshere ut, og at huden vil bli klarere. I følge John er huden en indikasjon på om kroppen får i seg nok næringsstoffer eller ikke. Dette kostholdet skal sørge for at Ida får i seg alle disse næringsstoffene. Han påpeker at folk som spiser supermat og annen veldig sunn mat får mindre livsstilssykdommer og føler seg bedre.

Når Ida skal få et perfekt liv, er kosthold et av flere temaer som mediene skriver mest om. Ida finner raskt ut at supermat skal virke positivt på et sunt kosthold. Mine tanker er at det må kunne identifiseres grunner for at nettopp supermat har blitt så trendy. Hvorfor akkurat dette fenomenet? Jeg opplever det som særlig interessant når det er kjendiser som blir frontet som brukere av slike produkter. Ved at kjendiser promoterer supermaten gis produktet merverdi, noe som virker å få betydning i Johns markedsføring og når Idas henvisning til kjendisene som benytter seg av supermat. Refleksjoner jeg har gjort meg rundt dette er at kjendiser er en maktfaktor i samfunnet. Det er mange som ser opp til dem, og dermed oppleves det som at mange velger å kopiere det som de for eksempel spiser. På samme måte som mange ønsker de samme klærne som de kler seg med osv. John har skapt seg en posisjon som ekspert i sitt felt, og blir i kraft av det en person som kan tillate seg å kommentere huden til Ida som «gusten». Uttalelser som dette gis legitimitet innen denne konteksten, mens jeg og andre forskere kan problematisere hans kunnskap. Jeg kunne for eksempel ikke tatt en slik posisjon overfor andre om å kommentere huden deres, selv ikke overfor en venninne. Her har vi andre standarder for kommunikasjon. Som eksperter innehar de en maktposisjon, og mottakere regner med at ekspertenes uttalelser er «korrekte» og «sanne» siden det er på basis at dette betraktes som eksperter innenfor sitt felt. Eksperter, slik det er gjennomgående i programmet, ser kun «feilene» ut ifra hva de betrakter som det riktige per dags dato, i dette tilfelle utseende og kosthold. Og John fra sitt perspektiv som eksperten, ser huden til Ida opp mot maten hun spiser. Dermed ser han hennes hud som «gusten». Fra min posisjon er Idas hud veldig fin, og jeg ville anerkjenne henne og ikke lete de samme tingene som eksperten. John legger opp til at huden og kostholdet til Ida skal matche de største stjernene; de som setter standarder, og

som eksperter dermed kan huke tak i, bruke, og gjøre butikk ut av. Slik sett får både kjendiser og eksperter makt, men på noe ulikt vis. I det neste avsnittet skal jeg gi en beskrivelse av hvordan makt i et Foucaultsk perspektiv kan belyse ekspertens rolle. Hvordan kommer makt til uttrykk på dette feltet, og hvem eller hva er det som bestemmer hvordan utseende skal være?

I følge Jørgensen & Phillips (2010) er Michael Foucault en teoretiker som er mye brukt for å forstå makt/kunnskap. Makt i hans perspektiv er noe som er spredt over ulike sosiale praksiser, og derfor ikke noe som få utøver på passive subjekter. Det er altså ikke én person som alene påvirker og har makt over en annen. Foucaults maktbegrep tar heller utgangspunkt i hvordan ulike praksiser framstår som *normal* (Neumann, 2001). I mitt tilfelle betyr det at John alene ikke kan ha makt over Ida når det gjelder kostholdet. Det handler heller hvordan han legger fram produkter og kommentarer til hennes hud som er interessant, da dette virker som helt normalt. Helt normalt for John, men heller ikke fremmed for Ida. Da Ida oppsøker blader og magasiner om tema kosthold, blir hun ikke direkte påvirket, men blir påvirket på en mer indirekte måte der hun får forslag og tips om hvordan man *bør* spise i hennes mål om et perfekt liv. Det er ingen som forteller henne at hun må endre kostholdet sitt, men hun får en idé om hva som betegnes som det normale og beste kostholdet i samfunnet i dag, og dette skiller seg fra hennes hverdag og interesser. Det er da hun kommer kontakt med John angående supermat. Jørgensen & Phillips (2010) hevder at makten forstås som produktiv, og ikke utelukkende som undertrykkende. Produktiv i den forstand at den produserer det sosiale på bestemte måter. «Makten konstituerer diskurser, kunnskap, kropper og subjektiviteter» (Jørgensen & Phillips, 2010, s.23). Det er i makten som våre sosiale praksiser produseres, at objekter skilles fra hverandre og får relasjoner og til hverandre. Makten gjør at verden ser ut som den gjør, mulighetene som finnes, og mulighetene som utelukkes. Altså er makt både produktivt og begrensende. Noe som er tydelig når Ida oppsøker media for å finne ut om hva som må til (kunnskap) for å få et bra kosthold. Her uttaler forskjellige eksperter og kjendiser seg. Media bruker altså kjendiser for å fronte fenomenet. Som jeg opplever som en viktig maktgruppe i og med at mange ser opp til personene. Når det gjelder hvordan makten utelukker muligheter så er dette tydelig da det kun er supermat, kombinert med få andre matmuligheter som er det eneste og beste alternativet. I følge Engelstad (1999) handler Foucault sin teori om makt om en slags kategoriseringsmakt som skaper og gjenskaper normaliteten, som motsats

til avviket. I tilfeller med Idas hud ser vi at John omtaler huden som avvikende – «gusten» og at han gjennom en slik tilskruving skaffer seg makt over Ida. Makt er i følge Jørgensen & Phillips alltid knyttet til kunnskap, makt skaper kunnskap, de er gjensidige til hverandre. På grunn av dette vil makt forbundet med diskurs, siden diskurser er med på å produsere de subjektene vi er, og de objektene som vi vet noe om.

Vi er avhengige av å leve i en sosial orden, og den er alltid konstituert i makt. Men vi er ikke avhengige av å leve i en bestemt sosial orden (...) Makten produserer altså på den ene siden en beboelig omverden for oss, samtidig med at den på den andre siden avskjærer alternative muligheter (Jørgensen & Phillips, 2010, s.49).

Makt er i følge Ryst & Roos (2014) knyttet til hvem som er i posisjon til å definere og skaffe seg innflytelse over hva som er et perfekt utseende. I dette tilfelle vil det være media, kjendiser og stylisten, men også supermateksperten, John. Ryst og Roos hevder at også media har stor innflytelse for hvordan de velger å legge fram tema. I følge Engelstad (1999) er makt noe som et moderne samfunn er avhengig av. At sosiale institusjoner har evne til å regulere deler av samfunnsborgernes handlinger. Men jeg oppfatter også at makt kan ha en annen mer negativ side. Makt som jeg har representert her, kan også være en måte å skape perfeksjonspress på i samfunnet.

5.2.2 Å «forandre» på utseende (kroppsmodifikasjon)

Episode: utseende. Ida på skjønnhetsklinikk

Ida drar på en skjønnhetsklinikk for å finne ut hva hun kan gjøre med utseendet sitt for at det skal blir perfekt. Hun sier at det har blitt vanlig å fikse på utseende ved hjelp av botox, plastisk kirurgi og restylane også for folk på hennes egen alder. Hun trekker fram at hun aldri kom til å dra til en skjønnhetsklinikk og sier at hun har masse fordommer mot slikt. Med hendene viser Ida hvordan alle som jobber i denne bransjen ser ut, helt stramme i masken. Når Ida har kommet inn på klinikken møter hun Sissel som er administrerende direktør for Akademiklinikken. Ida og Sissel prater om hva som gjøres på klinikken. Ida lurte på om det er mange 20 – 30 åringer som kommer for å forandre på utseendet sitt. Sissel er ikke med på at det handler om å forandre på utseende til folk, men å forbedre. Hun hevder at det viktige er å få fram det beste i folk ved bare å touche litt her og der. Da bedres ifølge Sissel, folks selvfølelse. Ida slår seg ikke helt til ro med

dette svaret, hun synes fortsatt det er kunstig å forandre for eksempel ved å ta silikon i puppene.

Forts. Ida kommer inn på en avdeling med utstyr for å skanne ansiktet for å avdekke dem ulike tilstander om huden. Sykepleieren ber Ida legge haken på en pute og støtte panna inntil maskinen. Ansiktet blir dermed skannet og sammenliknet med hudkvaliteten til andre jenter på samme alder. Sykepleien hevder at Ida fikk dårlig score av «brown spots» (pigmentflekker) og fregner. Hun har mer pigmentflekker enn hva som er vanlig for alderen. Sykepleieren lurer på om Ida soler seg mye, noe Ida hevder at hun ikke gjør. På skjermen gis også markeringer av solskader. Det neste punktet er rynker. Her ser sykepleieren at visse markeringer har begynt å komme, for eksempel under øynene. Av rynker var scoren til Ida 13 %. Ida foreslår at hun skal slutte å bruke ansiktet så mye, ikke så mye gummiface som hun pleier. Hun spør samtidig om Botox er et alternativ. Da svarer sykepleien at det kanskje ikke er nødvendig på nåværende tidspunkt, men at det om et par år vil være naturlig å tenke på det for forebygging mot rynker. Ida spør nysgjerrig om hun har tatt botox. Sykepleieren svarer at det har hun tatt masse av!

Administrerende direktør forteller Ida at jobben deres er å øke personers selvfølelse ved å få fram det beste ved hver og en pasient. Ordene selvfølelse og det å få fram det beste er positive ord. Selvfølelsen blir imidlertid først stilt på prøve ved at konsultasjonen går ut på å finne feil ved Idas hud. Det kan oppleves som en bevisst markedsføring fra klinikkens side å spille både på at selvfølelsen skal bli bedre og at denne selvfølelsen først må stilles spørsmål ved og brytes ned. For deretter å komme med forslag til behandling. Denne dobbeltheten kan sees som et strategisk valg fra deres side, eller at det har blitt en helt «naturlig» del av deres arbeidshverdag på jobb. Min refleksjon er at hvis en ekspert hadde kommet med slike bemerkninger om min hud, ville jeg vært tilbøyelig til å ta imot tilbud, da min selvfølelse ble stilt på prøve, til tross for at jeg på forhånd hadde tenkt at det aldri kom til å skje. Ida opplevde huden sin som fin før hun dro på klinikken, og full av problemer og solskader når hun gikk ut derifra. Et spørsmål som melder seg er hva en slik påpekning innebærer? I og med den store forskjell på Idas ideer om sin egen hud før og etter konsultasjonen er det spørsmål om det er bedre å leve lykkelig uvitende om «ekspertvurderinger» slik som Ida påpeker i en av avslutningsscenene? Ida mener selv hun har fin hud, noe antagelig menneskene rundt

henne også oppfatter. Skjønnhetsklinikken skal imidlertid selge deg et produkt, og produktet er vurdert ut ifra en norm for hva som gir uttelling i form av perfektjon. Idas «normale» hud duger ikke for disse ekspertene. Ida uttrykker skepsis til klinikken gjennom hele besøket, og det samme gjør hun overfor ekspertene/ansatte. De ansatte bruker begrepene forandringer og/eller forbedringer om hverandre, mens Ida er ganske tydelig på at det de driver med er forandringer. Jeg skal forfølge det å «forandre» utseende i lys av blant annet Chris Shilling. Ta opp hvordan det å forandre utseende via kommersielle ideer er et fenomen som oppstår utfra visse samfunnsmessige betingelser.

I følge Shilling (2003) har det blitt større og større interesse for kroppen og kroppens utseende. Medier som aviser, blader og TV gir oss fyldige beskrivelser av kroppsbilder og plastisk kirurgi. Videre formidler media hvordan man ved hjelp av dette kan holde kroppen ung sexy og vakker. Shilling (2003) hevder at det å se på kroppen som sosialt konstruert er en av flere måter å se kroppen på i samfunnet. Der salongen snakker om «forbedringer» kan ses som en sosial konstruksjon av hvordan kroppen formes, begrenses og «finnes opp» på stadig nye måter. Engelsrud (2010) hevder at kroppen er og alltid har vært et fenomen for samfunnsskapt konstruksjon. Ekspertene på klinikken sier til Ida at hun ikke har hud som er «bra nok». De ansatte kan påpeke dette ut ifra en forståelse om en mal skapt i samfunnet om hva som betegnes som bra nok og ikke. Å oppnå skjønnhetsidealet som er dominerende til ulike tider sies å være et fenomen så lenge det har eksistert mennesker på jorden (Engelsrud, 2010).

Kroppsmodifikasjon et vidt begrep som omfatter praksiser som plastisk/kosmetisk kirurgi, piercing og tatovering, fasting, skjæring, kutting, kroppsbygging og renselsespraksis. Slike praksiser har vært benyttet de siste 30 årene, og interessen øker stadig. Ida kan fortelle oss at mange på hennes egen alder benytter seg av slike tiltak for å se bedre ut. Ida drar til klinikken for å se hva også hun kan gjøre for å få et perfekt utseende etter at hun har lest i blader og magasiner om behandlinger og resultater. Slik som Engelsrud skriver at grunnen til den stadig økende interessen hevdes å være den økte markedsføringen som er rettet mot endringer av kroppen. Kroppen har på flere måter kommet i fokus, for eksempel å skulle se ut på bestemte måter. Kroppen har blitt noe som det er mulig å gjøre noe med (Engelsrud, 2010). Engelsrud påstår at kroppsmodifikasjon, eller det å fortelle noen at de bør endre på utseendet sitt, har blitt et lett omsettelig budskap i dag. Det ble gjennomført om lag 8,8 millioner operasjoner i USA i 2003, mot 2,1 millioner i 1997. Hollywood-kjendiser er typiske forbilder for folk

flest, de blir til stadighet avbildet i blader og magasiner hvor de får skryt for sitt flotte utseende. Engelsrud skriver hvordan disse må gjennomføre slike inngrep for å holde seg på topp i sin bransje, i tillegg til at det kommer fler og fler TV-programmer i flere land som omhandler totale forvandlinger på kropp og utseende. Dette er absolutt blitt et internasjonalt fenomen, som slår ut som individuelle problemer, der folk må investere i sin selvfølelse, og godta ekspertens vurderinger av at huden/utseende er feil, og at det må eksperter til for å gjøre noe med problemet.

5.3 Oppsummering av resultater fra «Prosjekt Perfekt»

Jeg vil nå oppsummere hvordan perfektjon og kroppspress kommer til uttrykk i TV-programmet «Prosjekt Perfekt». Der kroppen som et objekt, samt normer for kroppens utseende kan bidra til å identifisere kroppspress i samfunnet. Og hvordan medias og eksperters makt og innflytelse, samt kroppsmodifikasjon kan bidra til å identifisere perfektjonspress i samfunnet.

I programmet og gjennom ekspertenes ytringer blir kroppen kommunisert om og til som et målbart objekt. Alle kroppens «deler» omtales som om de bør endres og at det er mulig å gjøre noe med ved for eksempel trening, diett, farger etc. Det finnes normative mål og tabeller på hvordan vekt en kvinne (her Ida) bør ha i forhold til høyde og kjønn, og på hvilken fettprosent man bør ligge på skal det være helsefornuftig. Disse målene og testene av kroppen gjør at fokuset er på kroppen som et objekt, og ikke som en helhet, der tanker og følelser inkluderes. Det blir viktigere å se «riktig ut» ovenfor seg selv og andre, enn å ha en opplevelse av å ha det bra med seg selv. Når fokuset på kropp legges på målbare og visuelle sider, kan det bidra til kroppspress i samfunnet. Dette er et «funn» i mine analyser. Hvordan unge mennesker skal og bør se ut diskuterer jeg i det andre avsnittet under diskursen om normativitet. Jeg har fått frem hvordan en ekspert kan ta en posisjon som en som kan fortelle hva som er riktig og galt med et ansikt om målet er et feminint utseende, og deretter komme med «forbedringsmuligheter» i form av blant annet kosmetiske inngrep. Normer blir internalisert som det «normale» gjennom sosialisering og kulturalisering, og det stilles ingen spørsmål til det. Et utseende som verdsettes (Azzarito, 2009) i samfunnet er det, som vi ser i denne analysen, eksperter som tjener på å «selge inn». Det at noen typer kropp blir mer verdt enn andre, og dette vil kunne bidra til kroppspress i retning av å jobbe for å oppnå en slik (billedlig) perfektjon. Tilgjengeligheten til sentre som tilbyr

kosmetiske inngrep for å oppnå det perfekte utseende er mange, men prisen er høy, dermed vil ikke alle kunne etterleve det som gjelder for et perfekt utseende. Det kan dermed stilles spørsmål om det er avviket som har blitt normen? At det som gjelder for kropp og utseende er det de færreste kan etterleve uten å gå den «unaturlige» veien (Eriksen & Breivik 2006).

Jeg får også fram hvordan *makt* både er produserende, men samtidig begrensende for hverdagshandlinger. Som Jørgensen & Phillips (2010) hevder, så er vi avhengig av å leve i en sosial orden fordi den gjør vår omverden beboelig, mens den begrensede siden av makt/kunnskap, den bestemte sosiale ordenen, den er vi ikke avhengig av. Makt er kunnskap, og i dette tilfelle er det media som bruker kjendiser for å fortelle hva og hvordan man bør spise for å få et perfekt kosthold. Makten blir noe kjendisene og ekspertene posisjonerer seg gjennom og skaffer seg innflytelse over andre, uten at det de sier og gjør gir status som gyldig kunnskap i for eksempel en akademisk kontekst. Derimot spiller de på en allmenn menneskelig usikkerhet om ikke å «være bra nok». Makt kombinert med kjendisstatus og formidling om slike temaer kan bidra til perfeksjonspress i samfunnet. Til slutt i analysen diskuterer jeg hvordan det å *forandre på utseende* med et mål om og «forbedre» noe som ikke er «bra nok» kan ses som sosial konstruksjon av hvordan kropper formes på stadig nye måter. Kroppen er i fokus, og har blitt noe som man kan gjøre noe med. Kroppsmodifikasjon som er blitt et lett omsettelig budskap, i kombinasjon med mange TV-programmer som problematiserer tema (Engelsrud, 2010). Dette slår igjen ut på enkeltpersoner, og kan bidra til perfeksjonspress.

Oppsummerende så er det tydelig at episodene i programmet etablerer språklige uttrykk, som forsøkes ugyldiggjort. Et eksempel er blant annet gjennom en diskurs om såkalt «fysisk alder». «Fysisk alder» og «faktisk alder» som viser til en sosialt konstruert forståelsesmåte om at kroppens «fysiske alder» er noe som kan fremskaffes gjennom tester og målinger. Det tar ikke lang tid før Ida har tatt til seg denne diskursen, og havnet midt i det da hun forteller at hun er redd for å ha kropp som en sekstiåring. I følge Berger & Luckmann (1966) skaper Ida (og resten av oss) verden aktivt gjennom sine handlinger, og at hun gjør den til sin egen ved å godta den som den er. Ida har godtatt at det finnes både «fysisk alder» og «faktisk alder». Vi kan også se i det samme utdraget diskursive, innebygget enigheter om at alle vet hva begrep som *pushups*, *situps*

og *fettprosent* betyr. Dette er gjennomgående i hele programmet, der eksperter taler på slik måte som om de henvender seg til forutsettes å være enige og kjenner til det de tar opp. Slike begreper har blitt en del av hverdagsvirkeligheten, og som Berger og Luckmann (1966) hevder, så trenger slike begreper også inn i menneskers bevissthet, og blitt tatt for gitt.

I analysen av «Prosjekt Perfekt», har jeg kommet fram til interessante kunnskaper om hvordan fenomen om kroppspress og perfeksjonspress blir til og hvordan de virker. Dette første datasettet har jeg, som forklart tidligere, benyttet som springbrett til egen dataproduksjon. I det neste kapitlet tar jeg for meg analyse av fokusgruppeintervjuet.

6. Analyse av fokusgruppeintervju

I dette kapitlet analyserer jeg fokusgruppeintervjuet. Framgangsmåten for analysen tilsvarer framgangsmåten jeg brukte for å analysere NRK-programmet «Prosjekt Perfekt». Også intervjumaterialet omhandler samme interessefelt. Mitt første interessefelt som omhandler tema *kroppspress*; herunder har jeg fått fram det jeg har kalt *diskursen om motsigelser*. Mitt andre interessefelt om tema *perfeksjon*; herunder har jeg fått fram *diskursen om andres meninger*. I denne analysen starter jeg rett på «egne ord». Tilslutt i kapitlet foretar jeg en oppsummering av resultater fra denne analysen. Avslutningsvis har jeg en samlet diskusjonsdel fra begge analyser der jeg diskuterer temaets relevans i kroppsøvfingsfaget, og om hvordan tema kan «overføres» til å belyse elever i kroppsøvfingsfaget.

6.1 Kroppspress

I fokusgruppeintervjuet var tema kropp og kroppspress en stor del av det deltakerne diskuterte og reflekterte rundt. Dette var også et tema de stadig vendte tilbake til da tema for diskusjonen var noe annet. Deltakernes refleksjoner rundt tematikken kroppspress var interessant, da samtlige kunne fortelle om egne erfaringer, og andres erfaringer til tematikken. Fenomenet kunne ungdommen identifisere fra flere arenaer, slik som skolen, blant vennegjengen og på fritiden. Det var særlig deres motsigelser i omtalen av fenomenet, og tatt-for-gitt heter som vekket min interesse.

6.1.1 Motsigelser

I diskusjonen om kroppens betydning i samfunnet forteller jentene om *sommerkroppen*. De snakker om at sommerkroppen «er et veldig populært fenomen i dag», og det virker som ordet er kjent og tas for gitt. «SK» mener de skal være forkortelsen, og blir brukt i sammenheng med «hashtag» på Instagram. Til sammen blir dette:

#sommerkroppen2014, eller *#SK2014*. «Sommerkroppen» er den nye trenden, og i sommer ble betegnelsen *#sommerkroppen2014* brukt mye i sosiale medier. Siden ikke alle er like flinke til å trene har mange tullet med å lage egne «hashtag» om sommerkroppen, bare med et annet årstall som for eksempel *#sommerkroppen2075*.

Ved å «tulle» med ordet kommer det fram en viss avstand og ironi over hvor lang tid man har å trene på. I tillegg til denne varianten har det blitt lagt ut flere bilder av blant annet sjokolade for å gjøre narr av oppslaget om sommerkroppen. Hun ene deltakeren

opplever derfor at kroppsfokuset har blitt bedre enn det var før, på den måten at det er flere som tør å legge ut bilder av seg selv uansett om de inngår i det som antas å være «en perfekt kropp» eller ikke. En av guttene forteller derimot at det er flere som «jobber» etter å få den perfekte kroppen, og mye av grunnen er for å passe inn i det miljøet de er del av, og bli slik som vennegjengen ses som. En av jentene sier at jenter har fått bedre selvtillit, og det er grunnen til at de viser fram sin klesstil der magetopp kommer opp som et eksempel. Den ene gutten forteller at å være en grei person med en bra personlighet er viktigere enn «en perfekt kropp». Hvis du er en person som folk liker så er kroppens utseende av mindre betydning. Han tror det finnes kroppspress hos andre, men ikke hos de som bryr seg mer om personlighet og ikke har kroppen som hovedfokus. En av jentene tror ikke det finnes noen perfekt kropp fordi kroppen er i konstant forandring. Men hun forteller at det alltid vil være forbilder, men at heller ikke disse behøver å være «perfekte». En av guttene forteller at han noen dager tenker over at han er opptatt av å se ut som de andre. Andre dager er det ikke så viktig for han, da holder det å tenke på «den perfekte kroppen» i bakgrunn. Da han startet på videregående skole ønsket han ikke å dusje etter kroppsvingstimen og ønsket ikke å eksponere kroppen sin for de andre elevene. Han var opptatt av hva andre ville tenke om han, mens nå er han ikke like opptatt av det lenger. Det han like fullt vektlegger er «å leve sunt». Jentene og guttene diskuterer hvordan kroppsfokuset, og hva de legger vekt på, og det de uttrykker som forskjeller mellom jenter og gutter. Der jenter fokuserer mest på rumpe og bryst, mens gutter fokuserer mest på armer og brystkassa, men begge skal ha flat mage. Ungdommene sier at det «er ingen som sier at det skal være slik», men at mediene og personene som legger ut bilder av seg selv setter en standard for hvordan kroppen skal være. Gutter er opptatt av at resultatene skal skje raskt, og tar derfor ofte i bruk proteinpulver. For jenter er det ikke fint med tydelig sixpack, så det viktigste er å holde seg veltrente, mens gutter skal ha tydelige muskler.

Deltakerne reflekterer rundt spørsmålet om hvilken betydning kroppen har i dagens samfunn. Jentene tar først opp til diskusjon det fenomen de kaller «sommerkroppen», eller *#sommekroppen2014*. «Sommerkroppen» er for deltakerne en «godt trent kropp», som igjen er forbundet med mye trening og sunn mat, ikke godteri. Dette er et fenomen jeg kjenner igjen, og som jeg dermed har innblikk i at mange andre unge også vil kjenne til. Jentene opplever det i dag som at mange unge *tør* å legge ut bilder av at de ikke faller inn under det opplagt «perfekte», mens de kropper som kvalifiserer til

«sommekroppen» er det de betegner som *det perfekte*. Bilder som legges ut av *sommekroppen* har noe spesielt, det må være *noe* unge ser spesielt etter når de betegner den perfekte kroppen/*sommekroppen*. Det er tatt for gitt at vi vet hva *sommekroppen* er, og hva den står for, med andre ord – her er vi inne på et taust eller tatt-for-gitt tema. Slikt sett «vet» alle hva *sommekroppen* betyr, mens det like fullt er vanskelig for deltakerne å spesifisere svarene sine når vi stiller spørsmål som omhandler tema kropp og kroppspress. Svarene som gis kan analyseres videre ved å synliggjøre motsigelser i svarene deres. Noe som kan være med på å underbygge det fenomen at tema har blitt en iboende, og dermed en stor del av deres hverdag. Slik sett at det blir vanskelig å trekke ut deler av konteksten, slik som kroppspress, for å diskutere dette alene. For eksempel fortalte den samme gutten, nesten i samme setning, at det ble fler som jobbet for å få den ultimate kroppen, mens senere sa at kroppen ikke hadde noe å si så lenge man var en hyggelig person. En av jentene kunne fortelle at det ikke finnes noe som kan kalles en perfekt kropp, fordi kroppen er i konstant forandring. Senere i samtalen kunne hun fortelle at jenter legger mye vekt på å trene rumpe og bryst, mens gutter legger mer vekt på brystkassen og armer og mer synlige muskler enn hos jenter. Slike motsigelser var tydelige flere steder i fokusgruppeintervjuet. På ett tidspunkt forteller samtlige av deltakerne at det ikke finnes noe kroppspress, mens på et annet tidspunkt forteller med stort engasjement om hvor viktig det er å se ut på én spesiell måte. Helt konkret forteller de hva slags kropp og utseende som verdsettes, og hvordan en gutt og jente skal se/forventes å se ut. Også i disse uttalelsene blir tatt-for-gitt-heter rundt kroppens utseende tydelig. Begreper som sixpack og selvfølgeligheter rundt fokuspunkter på kroppen. Jeg skal forfølge tematikken om motsigelser gjennom å belyse hvordan tema i følge Hartmann (1982) har å si for personers forståelse og opplevelser av et fenomen, og videre hvilken betydning dette kan ha for kropp og kroppspress i samfunnet.

Terje Hartmann (1982) har utviklet begreper som tar hensyn til et utsagns mening, der ordet «opplevelseskonflikt» står som sentralt. En «opplevelseskonflikt» oppstår når to ulike syn på samme fenomen dreier sammen. Dette kan oppstå hos enkeltpersoner, men mer vanlig er det, i følge Hartmann (1982), at det observeres som interpersonlige fenomener, altså mellom mennesker. Boken tar utgangspunkt i opplevelseskonflikter som interpersonlige fenomener, enn hos personer alene. Jeg synes likevel at det som diskuteres er relevant til mitt materiale. I mitt tilfelle kan jeg oftest identifisere opplevelseskonflikter blant utsagn de enkelte deltakerne uttrykker. Opplevelsen av et

fenomen, i mitt tilfelle kroppspress, blir derfor ved å benytte Hartmann (1982), direkte eller indirekte motsagt av en annen, eller av seg selv. Motsigelsene, eller opplevelseskonfliktene, oppstår gjennom personer som har ulik erfaringsbakgrunn og språk om fenomenet. Og siden mennesket fra naturens side, i følge Schopenhauer (sitert av Hartmann, 1982), er sta og egenrådlig vil man ikke se sine egne opplevelser av et fenomen som feil. I fokusgruppeintervjuet opplevde jeg ingen tydelig konflikt deltakerne imellom og deres opplevelser av fenomenet, noe som kan bety at deres erfaringsbakgrunn er mye lik. Deltakerne har alle sammen vokst opp med at fenomener som kroppspress og perfeksjon er en del av deres hverdag, deltakerne kjenner ungdomskulturen og de vet hvordan det er å leve med sosiale medier, de vet hvordan det er å gå på skolen osv. Det var heller deres implisitte *enigheter* rundt fenomenet som var synlig. Noen motsigelser oppstod mellom deltakerne, men da diskuterte de seg raskt til enighet. Det var derimot deltakernes egen motsigelse som vekket særlig interesse. Da de på ett tidspunkt sa noe, som stod til kontrast til noe de fortalte senere i intervjuet. I følge Hartmann (1982) vil det fornuftige ikke være å skille mellom opplevelse av et fenomen og virkelighet, slik sett vil opplevelsen være en avspeiling virkeligheten i et fenomenologisk syn på verden. Men samtidig så forteller vår erfaring oss at vi kan ta feil, og at «vi på grunn av en feilaktig opplevelse støter kraftig mot de harde realiteter» (Hartmann, 1982, s.32). Siden mitt ståsted i denne oppgaven er sosialkonstruktivistisk stiller jeg meg kritisk til en slik forståelse av virkeligheten. I et sosialkonstruktivistisk syn vil den samfunnsskapte virkelighet endres hele tiden, nettopp på grunn av at det er samfunnet som skaper virkeligheten (Berger & Luckmann, 1966). Hartmann henviser til blant annet Berger og Luckmann da samfunnsforskningens realitetsbegrep skal undersøkes. I følge Berger og Luckmann (1966) (sitert av Hartmann, 1982) er virkeligheten en «sosial konstruksjon», noe som betyr at vi lærer å forstå virkeligheten på bestemte måter. Det kan kanskje virke som deltakerne har lært seg til at det ikke handler om kroppspress, men omformer dette til bestemte måter man bør leve på og se ut, som de selv ikke vil definere som press. Det å si at man opplever kroppspress, kan dermed indikere at man er en som lar seg presse, og dermed framstår som en mindre selvstendig og autonom person. *Kunnskapen* blir da, i følge Berger og Luckmann, når deltakerne er overbevist om at deres opplevelse av fenomenet er lik realiteten, at de er virkelige og har konkrete egenskaper, og de «glemmer» at de selv har medvirket til denne konstruksjonen. Samtidig så vil virkeligheten, i følge Mannheim (sitert av Hartmann, 1982), være noe mennesker i et samfunn vil ha en felles opplevelse av, på

grunn av at virkelighetsopplevelsen er et sosialt produkt. Men når virkeligheten er en «sosial konstruksjon», vil også deltakernes realitetsopplevelse kunne være i uoverensstemmelse med visse realiteter (Hartmann, 1982). Motsigelsene som deltakerne uttrykker kan forstås som at fenomenet *kroppspress* har blitt en iboende og taus del av deres hverdag og dermed deres liv. Og skulle «trekke ut» fenomenet fra et større, og ganske tydelig mer kompleks virkelighetsoppfatning, viste seg å være utfordrende. Deltakerne er i en alder der fenomener som dette har vært en del av deres hverdag siden de kan huske, de lever dermed i en slik diskurs og kommer ikke på «utsiden» av det med sine refleksjoner og språk.

6.2 Perfeksjon

Perfeksjon var også et tema og et begrep som deltakerne stadig stoppet opp ved. Mens det var mange likheter i deres refleksjoner om kroppspress, var bredden større i deres forståelse av perfeksjonsbegrepet. Derfor opplevde jeg det også vanskeligere for ungdommen å diskutere dette begrepet, enn kroppspress. Dette fenomenet, i likhet med kroppspress, var noe deltakerne opplevde på mange arenaer: hjemme, på skolen, fritiden, til og med på bussen. Det som til stadighet dukket opp i deres refleksjoner rundt perfeksjon var andres meninger.

6.2.1 Andres meninger

Spørsmålet stilles til deltakerne om hva de tenker når de hører ordet *perfeksjon*. Den ene gutten forteller at perfeksjon handler om personer som er svært opptatt av hva andre skulle mene om deg, og oppfatte deg som type person. En person som utad ikke skal ha noen «feil», men være «perfekt». Han forteller videre at dette er en person som har evne til å holde orden, og har ting klart til enhver tid. En av jentene sier derimot at det handler om kroppspress, om hvordan en ser ut. Hun mener det tidligere handlet om hvordan en person hadde ting og gjorde ting, det å ha orden og styring på saker og ting, blir i følge henne det som karakteriserer en perfeksjonist. Mens nå handler det mer om hvordan en person ser ut og kler seg. Den andre jenta forteller at perfeksjon fortsatt handler om hvordan en utfører ting. Den andre gutten forteller at han forstår begrepet som hvordan en person ser ut, han er enig med hun ene om at det handler om utseende, og likt med den andre gutten om hvordan andre oppfatter en selv. Han sier at utseende er viktig for ungdom, og at de fleste tenker over hvordan de ser ut. Dette omfatter det å ha muskler, type klær, å se bra ut på trening, og til og med om hvordan en går. Jentene

er enige i at klær er en viktig del av det. Deltakerne diskuterer videre dette med klær. Et eksempel som tas opp er bruk av joggebukse. Joggebuxen blir beskrevet som et plagg de ikke tar på seg når de skal på skolen. Å gå i joggebukse hører til hjemme, ikke på skolen. Joggebuxen hører til det å slappe av med gode venner forteller de. I følge deltakerne er det flere grunner til å ta på seg fine klær på skolen. En av grunnene er for å vise at en er en av *dem*, og like fin som *dem*. En annen grunn er for å bli lagt merke til. Dette ville ikke være tilfelle hvis en person hadde tatt på seg joggebukse, da ville mobbing være mer sannsynlig. Den siste grunnen til å ha på fine klær er for å føle seg mer komfortabel, komfortabel i den forstand at ungdommene legger vekt på at folk ser på en person på en annen måte når en går med «fine klær». De sier at en føler seg mer vel og finere. Senere i samtalen forteller den ene jenta at karakterer også ligger under begreper perfeksjon. Prestasjon både på skolebenken og i idrett er viktig blant vennegjengen, familien, men også for egen del. Den ene jenta sier at hun for egen del ønsker å få best mulig karakterer, siden mulighetene da blir flere for å komme inn på videre studier, samt få en bra jobb. Hun ønsker ikke å skuffe seg selv, eller andre med dårlige resultater. De forteller at det ofte stilles spørsmål fra medelever om karakterer etter for eksempel endt prøve. Hvis karakteren ikke når andres «krav», ønsker de ikke å bli spurt. Karakterene grupperer elevene på skolen, elever med bra karakter, og elever med dårligere karakter. De med bra karakterer får en «større» posisjon i gruppa.

Ungdommene diskuterer og reflekterer rundt begrepet *perfeksjon*. Det som først vekker min interesse er bredden i deltakernes refleksjon når det gjelder perfeksjon. Perfeksjon blir relatert til alt fra kropp og kroppspress, utseende, karakterer, orden og ryddighet, til klær. Deltakerne er både enige og uenige i hva som kan inkluderes i perfeksjon. En særlig enighet uttrykkes rundt betydningen av hva andre hele tiden synes og tenker om dem. Det kan virke som hvordan andre ser dem er viktigere, enn egne ønsker og behov. Det oppleves som at valgene deltakerne gjør, både når det gjelder klær, utseende og karakterer, gjøres for andre sin del. Går du ikke med fine klær, har du ikke en «bra nok» kropp, så skiller du deg ut, og det vil oppleves som ubehagelig. En nøytral posisjon, der du ikke skiller deg ut, vil altså ikke oppleves ubehagelig. De snakker også om at det er ubehagelig når andre elever spør om bl.a. karakterer. Det påpekes at det er de «flinke» elevene som spør, ikke de med middels eller lave karakterer. Ut ifra deltakernes refleksjoner, ligger det et konstant press på deres skuldre om å prestere, og de «jager» etter ikke å skille seg ut negativt. De snakker som om et sosialt press har blitt en stor del

av deres hverdag. Ungdommene diskuterer mindre om egne interesser og behov, unntaksvis karakter slik at drømmen om å studere det man ønsker, og å få en bra jobb går i oppfyllelse. Men her er det også et sosialt press om å prestere i skolefagene. Samfunnet krever kunnskap og kompetanse, noe elevene er fullt klar over. Det å etterleve medelevers, foreldres og samfunnets «krav», er noe som opptar deltakerne når de diskuterer begrepet perfeksjon. Jeg skal forfølge tematikken om hvordan andres meninger gjøres til et sentralt poeng for ungdommene, og forsøke å reflektere over hva en slik tilskrivning kan bety relatert til elevens perfeksjonspress i hverdagen. Hva er fenomenet perfeksjonisme, og hvordan forekommer det og hvordan består det? Dette skal jeg undersøke ved hjelp av blant annet Flett og Hewitt (2002).

Da jeg skulle finne teori om *andres meninger*, viser det seg at dette fenomenet utgjør en sentral del i perfeksjonismeteorien. Jeg har også valgt å trekke inn andre aspekter ved perfeksjonismeteorien, da jeg fant dette interessant i forhold til mitt materiale. Blant forskere finnes det forskjeller i hvordan perfeksjon er definert og konseptualisert. En måte det har blitt gjort på er å se på *negativ* og *positiv* perfeksjon (Flett & Hewitt, 2002). I følge Flett og Hewitt (2002) har tendensen vært å fokusere på de negative sidene ved perfeksjon. Flere måter å arbeide med dette på har vært å forsøke og identifisere positive aspekter. Hamachek (1978) (sitert av Flett & Hewitt 2002) foreslo tilnærmingens nødvendige skille mellom normal («adaptiv») og nevrotisk («maladaptiv») perfeksjonisme. Normal («adaptiv») perfeksjonisme kan forstås som at en person strever etter rimelige og realistiske standarder som leder til en følelse av selvtilfredshet og økt selvtillit. Fokuset ligger på å gjøre ting riktig, og med en avslappet holdning. Ønsket er å utmerke seg, og hvis man mislykkes er dette assosiert med skuffelse og fornyet innsats (s.51). I diskursanalyse vil det være fokus på å oppdage hva som oppfattes som riktig. Og i mitt tilfelle vil dette være de riktige klær, det riktige utseende og gode karakterer. Dette vil være det deltakerne strever etter. Den ene deltakerens eget ønske om å prestere bra på skolen, slik at målet om videre skolegang og jobbmuligheter senere i livet kan oppfylles vil være et eksempel på normal perfeksjonisme. Neurotisk («maladaptiv») perfeksjonisme forstås derimot som en tendens til å streve etter overdrevent høye standarder, og motivasjonen ligger i frykten for å mislykkes, og bekymringen om å skuffe andre. Om en person mislykkes er dette assosiert med hard selvkritikk (s.51). Dette kjennetegner i mitt tilfelle deltakernes diskusjoner om tematikken, der begrunnelsen for hvorfor se ut på spesielle måter,

klesvalget og resultater generelt ligger i frykten for å mislykkes. Og tidvis virker standardene deltakerne diskuterer høye. Terry-Short, Owens, Slade og Dewey (1995) (siteret av Flett & Hewitt 2002) er eksempler på forfattere som skiller mellom positiv og negativ perfeksjon. Positiv er perfeksjonistisk oppførsel som har som funksjon å forsterke positivt. Den negative blir derimot en negativ forsterkning og involverer et ønske om å unngå uønskede utfall. Det første handler altså om at en person gjør noe fordi utfallet vil oppleves positivt, mens den negative blir hvis en person gjør noe kun for at det ikke skal bli verre. At personer ønsker å se ut på spesielle måter for ikke å skille seg ut, eller å oppnå resultater for ikke å skuffe medelever og foresatte. Denne tankemåten er relevant for det elevene diskuterer. Samtidig ivaretas ikke spørsmålet om hvor ideene kommer fra, og hva det er som oppfattes som riktig. En annen tilnærming til perfeksjon kan være å se på *hvem* som setter kravene. Flett & Hewitt (2002) fokuserer på tre dimensjoner i sin bok. Den første er *selv-orientert perfeksjon* som er krav som kommer fra deg selv, og rettet mot deg selv. Den andre er *annen-orientert perfeksjon*, her kommer kravene fra deg selv, men er rettet mot andre, for at andre skal være/ bli perfekte. Den siste er *sosialt foreskrevet perfeksjon* der det kan oppfattes som at andre stiller høye krav til seg selv. Dette skiller altså mellom hva «jeg» mener, og hva *andre* mener. Og hva andre mener, slik jeg forstår det, kan kobles sammen med negativ perfeksjonisme. Ungdommene diskuterer tematikken både som at det gjelder egne meninger, men aller mest den oppfattelsen de har av hva andre mener. Hva andre mener blir uttrykt som det viktigste for deres valg av klær, trening, kropp/utseende og karakterer. Deltakernes refleksjoner er mest vendt mot det Flett & Hewitt definerer som den negative siden av perfeksjon, samt sosialt foreskrevet perfeksjon. Der oppfatningen er en person som gjør noe for å unngå uønskede utfall, og oppfatningen av at andre stiller høye krav til seg selv. Flett & Hewitt (2002) hevder at utviklingen av perfeksjonisme skjer i tidlig barndom, men at man i ungdomsalder er mest mottakelig for sosialt foreskrevet press om å være perfekt, siden de sosiale evalueringer da blir stadig viktigere. Her, i en slik (psykologisk) sammenheng mellom individ og samfunn blir mennesket (passiv) mottaker for det sosialt foreskrevet presset. Det som ikke nevnes av Flett & Hewitt, men som er en sentral del av denne oppgaven, er undersøkelsen av hva som oppfattes som «riktig», og dette som noe som blir forhandlet frem i samfunnet mellom mennesker. Likevel er denne teorien og tankemåten relevant for det ungdommen diskuterer, og sett i sammenheng med diskursanalyse vil denne

diskusjonen om andres meninger bidra til å se ungdommens hverdag og perfeksjonspresset de står ovenfor og blir/gjør seg delaktige i, i dagens samfunn.

6.3 Oppsummering av resultater fra fokusgruppeintervjuet

Ved bruk av diskursanalyse på dette datamaterialet har jeg arbeidet fram to diskurser om det elevene sier, og som igjen kunne fortelle meg om dette tema «makt» over og innflytelse på elevene. Der *motsigelser* kan bidra til å forstå hvordan fenomener om kroppspress blir til, og diskursen om *andres meninger* kan bidra til en forståelse for perfeksjonspresset elevene står ovenfor.

Fra det elevene kunne fortelle om ulike fenomener sett i forhold til temaer som kropp og kroppspress, var det særlig deres tatt-for-gitt heter og motsigelser som ble for meg sentralt å undersøke nærmere. Motsigelsene kan bidra til å forstå hvordan fenomener som deltakerne reflekterte rundt; «#sommerkroppen2014» og de tydelige normene for hvordan en «perfekt» jente- og guttekropp skal se ut, har blitt som de har blitt.

Diskursen om motsigelser diskuterer jeg som to ulike meninger om samme fenomen dreier sammen (Hartmann, 1982). I dette tilfelle handlet det om at samme deltaker, hadde motstridende erfaringer på ulike tidspunkt. Men det som var interessant, var at dette gjaldt samtlige av ungdommene. Fenomenene som deltakerne diskuterte rundt er i dette tilfelle fenomener knyttet til kroppspress. Motsigelsene ungdommene har i denne sammenheng kan knyttes til forståelsen om at tema har blitt en «naturlig» del av deres hverdag, «sniket» seg inn i kroppene deres, og derfor blir det utfordrende å tale om.

Med andre ord slik Foucaults (1988) teori om *technologies of self*, tillater enkeltpersoner å

effect by their own means or with the help of others a certain number of operations on their own bodies and souls, thoughts, conduct, and way of being, so as to transform themselves to attain a certain state of happiness, purity, wisdom, perfection, or immorality. (Foucault, 1988, sitert av Thorpe, 2008 s. 209).

I følge Thorpe dukker denne prosessen opp i prosessen av formingen av seg selv som et subjekt innenfor maktrelasjoner. Dette vil ikke nødvendigvis forandre maktrelasjonene eller diskurser, men i stedet, slik Markula & Pringle (2006) (sitert av Thorpe, 2008) forklarer, handle om hvordan enkeltpersoner reagerer, og fornuftig koder rundt dem. Elevenes erfaringer til fenomenet er ført en avvisning av at kroppspress skulle finnes i

samfunnet, samtidig som de selv «lever» i en diskurs der de har tydelige oppfatninger om hvordan jente- og guttekroppen skulle se ut. Dette er et «funn» i mine analyser, og viser nettopp at temaet kroppspress kan være særlig vanskelig å komme på «utsiden» av med sine refleksjoner.

Etter fokusgruppeintervjuet og ungdommenes refleksjoner om deres erfaringer og synspunkter når det gjaldt perfeksjon, identifiserte jeg diskursen om *andres meninger*. Nesten uansett hva elevene diskuterte rundt, enten om det var karakterer, klær eller kropp, så kom de fram med at andres meninger og synspunkter var en særlig sentral faktor. Både venner, mennesker generelt eller familie, ble uttrykt til å ha en sentral rolle, og kan se ut til å spille en stor rolle, ofte viktigere enn egne meninger, interesser og behov (McCabe & Ricciardelli, 2010). Elevene ønsket ikke å skille seg «negativt» ut, for det opplevdes ubehagelig, men heller ikke miste sin individualitet. En nøytral posisjon med de «riktige» klær, gode nok karakterer og den «riktige» kroppen oppleves derfor ikke ubehagelig. For å forsøke og få en forståelse av dette fenomenet tok jeg i bruk psykologisk teori. Teorien tok utgangspunkt i perfeksjonismeteorien, der ulike aspekter, definisjoner og konseptualiseringer av begrepet perfeksjon ble diskutert. Mine funn fra denne analysen var blant annet at elevenes erfaringer kunne kobles mot det Flett og Hewitt (2002) forklarer som den negative siden av perfeksjon, og sosialt foreskrevet perfeksjon. Altså at de valgene elevene gjør, gjøres for å unngå uønskede utfall, og den oppfatningen av at andre stiller høye krav til seg selv.

I de to foregående kapitlene har jeg analysert begge datasett; «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervjuet av fire elever fra videregående skole. I analysene har refleksjon og diskusjon med teori vært sentralt for hver diskurs. I kapitlet; *diskusjon*, kommer jeg tilbake til en samlet diskusjonsdel av begge datasett. I det neste kapitlet tar jeg opp verifisering av min oppgave, der begrepene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet trekkes inn.

7. Verifisering

Sentralt i all forskning er spørsmål om kunnskapen som er produsert kan stoles på, og det er utviklet særlige begreper og prosedyrer som forskere forventes å forholde seg til. Dette anser jeg også for å være et krav for masterstudenter. Jeg har dermed valgt å undersøke hva bruk av begrepene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet kan få frem fra min oppgaves pålitelighet. Disse begrepene kan vanligvis oversettes til å gjelde gyldighet/styrke, pålitelighet/troverdighet og overførbarhet av kunnskap (Thagaard, 2013; Kvale & Brinkmann, 2009). Thagaard hevder at betydningen av reliabilitet og validitet er annerledes i kvantitativ forskning, hun hevder at dette i kvalitativ forskning handler om å

Presisere og tydeliggjøre de prosessene som fører til resultater i studien. Forskningsresultatenes troverdighet og overførbarhet er avhengig av at grunnlaget som kunnskapen hviler på, gjøres eksplisitt. Dette innebærer å gjøre rede for fremgangsmåter under datainnsamling, opplegg for analyse og hvordan resultatene tolkes (Thagaard, 2013 s. 11).

Til slutt i kapitlet diskuterer jeg oppgavens begrensninger - om hva som eventuelt kunne vært gjort annerledes i arbeidet med studien. Hovedsakelig diskuteres valg av datagrunnlaget, da jeg finner dette mest relevant å diskutere.

7.1 Validitet

Validitet i mitt undersøkelsesopplegg som er av en kvalitativ art handler, i følge Thagaard (2013), om gyldigheten av de tolkningene undersøkelsen fører til, og det er derfor nødvendig at grunnlaget/posisjonering for tolkningene blir gjort rede for. Jeg har tydeliggjort og argumentert for grunnlaget for analysene der jeg i begge datasettene har benyttet meg av diskursanalyse med forankring i sosialkonstruktivistiske perspektiver. Men, i og med at *tolkning* ikke er et sentralt begrep i diskursanalyse opplever jeg Kvale & Brinkmann (2009) sin tilnærming mer relevant. De ser validitet i kvalitativ forskning som i hvilken grad en metode undersøker det den er ment til å gjøre, «i hvilken grad våre observasjoner faktisk reflekterer de fenomenene (...) som vi ønsker å vite noe om» (Pervin, 1984, s.48 sitert av Kvale & Brinkmann, 2009, s. 251). Samtidig påpeker Kvale & Brinkmann at generelle innvendinger mot validiteten av et intervju fra et diskursanalytisk perspektiv vil forsvinne. Grunnen til dette er, i følge Kvale & Brinkmann, at forskeren ikke undersøker deltakernes «sanne» personlige meninger.

Som jeg har forklart under *forskerens rolle*, viser jeg til Jørgensen & Phillips (2010) som påpeker at man aldri kan nå fram til en gitt virkelighet gjennom diskursen, men at de tolkningene som gjøres, får fram mønstre i utsagn både i «Prosjekt Perfekt» og i fokusgruppeintervjuet. Analysene jeg har foretatt får fram hvilke sosiale konsekvenser diskurser jeg har arbeidet frem får for unge mennesker i dag. Spørsmålet blir så hva skal til for at andre/leseren kan stole på mine funn og øvrige arbeidsmetoder og perspektiver jeg har valgt i oppgaven. Mitt svar er at en grunn til å stole på meg og de tolkningene jeg har gjort av utsagnene er at en må godta perspektivet jeg har anvendt og finne dette relevant. Jeg vil hevde at perspektivet jeg har brukt, har vært svært relevant for denne studien, da jeg i all hovedsak har undersøkt sosiale fenomener. Validitet er, som forsker Steinar Kvale så riktig har uttrykt, avhengig av kommunikasjon med andre. Det er ikke opp til meg alene å forsvare oppgaven. Det er ikke bare jeg som opplever dette krevende og utfordrende. Begrepet validitet er problematisert flere steder, blant annet i avhandlingen til Ognstad (1997). I motsetning til et mer tradisjonelt syn på validitet innenfor et kvalitativt paradigme, som forklart ovenfor, viser han blant annet til mer radikale nyorienteringer som åpner opp for en alternativ forståelse, nemlig validitet som noe grunnleggende problematisk (Ognstad, 1997). I følge Cronbach og Meehl (1955) (siteret av Ognstad) har validitet i samfunnsvitenskapelige studier heller vært problemet enn løsningen. Blant annet har Mishler (1990) (siteret av Ognstad), forsøkt å endre problemet, da han påstår at positivistiske tilnærminger til validitet er irrelevante. Endringen skjer i retningen av at validisering som prosess (diskursiv) og som sosial konstruksjon av kunnskap, er viktigere enn å se på validisering som et produkt (s. 443). En tilnærming som jeg opplever er mer hensiktsmessig i forhold til min oppgaves design. Mishler (1990) og Kvale (1989a) (siteret av Ognstad) stiller seg like, da begge ser på validisering som (diskursiv) prosess. For Kvale (1989a) (siteret av Ognstad) handler validisering om å undersøke, reflektere, teoretisere, kritisere og å stille spørsmål. Hvis jeg skal forfølge Kvaless (1989a) utgangspunkt, er det tre sentrale punkter som involverer validisering i denne oppgaven; det første er å sjekke troverdigheten i kunnskapspåstandene (styrken i empirien og troverdigheten i fortolkningene), det andre er å stille seg spørsmål om hva som har blitt undersøkt og hvorfor, og det tredje er å teoretisere og stille spørsmål til fenomenene som undersøkes (s.444).

7.2 Reliabilitet

Reliabiliteten av mitt prosjekt har med funnenes konsistens og troverdighet å gjøre (Kvale & Brinkmann, 2009); Corbin & Strauss, 2008 sitert av Thagaard). Tradisjonelt ses dette ofte i sammenheng med hvorvidt andre, ved å gjøre det samme, kan komme fram til samme resultat. Samtidig hevder Kvale & Brinkmann at det stadig er innvendinger mot intervjumetodens reliabilitet innen diskursanalytisk perspektiv. Dette fordi ulike forskere vil få ulike resultater. Dette er i følge Kvale & Brinkmann ikke utelukkende negativt, men heller vitner om diskursanalysens evne til å få tak i ulike nyanser i sosiale holdninger (s. 257). Reliabiliteten handler også om at leseren skal kunne oppleve å få tillit til at forskningen er utført på en etterrettelig måte. Jeg opplever at jeg har gjort rede for hvordan materialet har blitt utviklet og på hvilket grunnlag. Jeg har også diskutert og argumentert for valg av metodebruk, både når det gjelder dataproduksjon og analyse. Under produksjonen av data benyttet jeg lydopptaker, noe Thagaard hevder kan være med på å styrke troverdigheten, siden andre også kan sjekke lydopptak, og «Prosjekt Perfekt» kan alle selv se. Men slik jeg opplever det, ligger ikke «sannheten» og troverdigheten i lydopptaket, men snarere i hele prosjektet. I analysekapitlet har jeg blant annet vært nøye med å konkretisere framgangsmåten, om hva som er referat fra «Prosjekt Perfekt» og fokusgruppeintervju, og hva som er egne tolkninger og refleksjoner. Jeg har brukt teori, og et gyldig perspektiv utviklet og brukt av andre i forskning, noe jeg opplever er viktige faktorer for troverdigheten. I tillegg til dette har jeg turt å være kreativ. Jeg har gravd dypere og fått fram nye og spennende perspektiver om dette tema. Troverdigheten av oppgaven kan også vurderes opp mot at jeg har lagt fram studien til andre og større forsamlinger. Jeg har deltatt på SKPs FOU-seminar (et forskningsseminar som blir arrangert av seksjon for kroppsøving og pedagogikk ved NIH), undervisning på faglærerutdanningen ved NIH, samt «jentegruppa» bestående av masterstudenter fra NIH og HiOA, alle med sitt tema innenfor kropp. Her har jeg lagt fram og fått feedback på studien, der tilhørere opplevde analysene relevante. I forhold til min relasjon til deltakerne i fokusgruppeintervjuet, er det også sentralt å nevne at intervjuet var preget av åpenhet der deltakerne fikk mulighet til å diskutere og reflektere tematikken intervjuet omhandlet, uten at de ble styrt til å svare på bestemte svar. Dette kan også, i følge Thagaard, være med på å styrke oppgavens troverdighet.

7.3 Generaliserbarhet

I stedet for å snakke om generalisering av resultatene, er den eksterne validiteten, *overførbarhet*, i følge Thagaard, mer korrekt når det gjelder kvalitativ forskning. Overførbarheten argumenteres av meg om hvorvidt min studie, min forståelse av fenomenet, også kan være relevant i en større/andre sammenhenger (Thagaard, 2013). Analysene jeg har gjort i dette prosjektet har blitt gjort med utgangspunkt i språket, som igjen er uttrykk for sosiale praksiser. Slikt sett kan jeg argumentere for at mine funn viser sentrale trekk ved fenomenene, og disse mener jeg kan ha gyldighet også i andre sammenhenger. Det elevene fortalte i intervjuet, og det som blir uttrykt i «Prosjekt Perfekt» er, i et diskursperspektiv, sosiale og kulturelle forståelsesmåter. Derfor vil dette også kunne ses og brukes i større sammenhenger, der jeg har bidratt til en forståelse av grunnleggende trekk ved fenomenet om kroppspress og perfektjon. Dette prosjektet, og de funnene jeg har kommet frem til, er med stor sannsynlighet noe flere vil kjenne seg igjen i, og kan identifisere seg med, noe Imsen (2006) hevder kan bidra til grunnlag for overførbarhet.

Jeg vil også argumentere for at oppgavens funn er tematisk overførbar til skolen og kroppsovingfaget, da fenomenet er svært aktuelt blant elever i skolen, tillegg til at dette tema, i følge LK06, skal være en del av elevenes undervisning i faget. I oppgaven viser jeg også til tidligere forskning som omhandler samme tematikk om ungdom, media og kroppspress. Når det gjelder det elevene fortalte i intervjuet, opplever også at det kan gjelde flere, enn kun disse fire ungdommene. De reflekterte rundt temaet i skolen, på bussen, blant venner og familie, i tillegg til at mediene de tok opp til diskusjon, er medier som er like tilgjengelig for alle. Derfor opplever jeg ikke dette som noe spesielt kun for disse fire. Jeg er også en del av denne målgruppa, og personlig har jeg fått et mye mer distansert forhold til mediernes ytringer etter arbeidet med denne oppgaven. Jeg klarer nå å ta en posisjon som tillater meg og kritisk vurdere ulike oppslag, før jeg eventuelt følger/ikke følger rådene. Derfor vil jeg kunne påstå, at ved å arbeide med tematikken på en slik måte som jeg har gjort i oppgaven, vil kunne bidra til at også andre vil få samme (positive) opplevelse.

7.4 Oppgavens begrensninger

Da jeg startet planleggingsfasen med oppgaven visste jeg allerede at TV-programmet «Prosjekt Perfekt» skulle foreligge som materiale. Men siden ønsket var å kunne rette oppgaven inn mot skolen, elever og kroppsøvningsfaget, ville jeg også utvikle et materiale som skulle bestå av et intervju med elever i skolen. Nå i ettertid kan dette valget diskuteres. I utgangspunktet hadde det første materialet vært nok, både med tanke på omfanget, men også tiden til rådighet. Siden jeg valgte å ha et fokusgruppeintervju i tillegg, måtte jeg også tilpasse analysen av «Prosjekt Perfekt», slik at analysene jeg gjorde ble gjort like grundig i begge datasett. Derfor måtte jeg velge ut noe, og legge mye til side. Oppgaven har medført mye arbeid, men likevel angrer jeg ikke på det. Materialene viste seg å være så ulike og interessante på hver sin måte. På den ene siden hadde jeg et TV-program som var tydelig satt og etablert, mens på den andre siden hadde jeg fire ungdommer som snakket «løst» som sine meninger og erfaringer. Begge datasett har gitt meg ny og verdifull innsikt, og jeg vil tilføye at dette har bidratt til en variasjon i oppgaven. Samtidig vurderer jeg det slik i dag, at kun en analyse av «Prosjekt Perfekt» kunne tillat meg å gå enda mer i dybden av et aktuelt program. En analyse av dette programmet, eventuelt sammen med et intervju av Ida Fladen (hovedpersonen i programmet), kunne også vært en interessant vinkling. Et intervju av Ida Fladen kunne blant annet bidratt til en forståelse for bakgrunnen til programmet (planleggingsfasen), om ting ble tatt «på sparket» eller nøye regissert, om Ida er «seg selv» i programmet eller ikke. Dette er ting jeg ikke har tatt stilling til i mine analyser. Bruken av bilder og for eksempel musikk og estetikk i programmet er også noe jeg har valgt ikke å trekke inn i mine analyser. Dette kan jeg tenke meg å gå tilbake til og gjøre en ny analyse av. Billed- og musikkbruk i «Prosjekt Perfekt», som i alle andre programmer, kan bidra til å forsterke inntrykk på ulike måter.

I det følgende kapittel har jeg valgt å ha en samlet diskusjon fra begge analyser. Her har valgt ikke å repetere meg selv, da analysene til hver diskurs og oppsummering av resultatene har blitt gjennomført på en grundig måte. Derfor ønsket jeg at dette ikke skulle komme opp til ny, og dermed gjentagende diskusjon. Tema for diskusjonen har derfor en annen vinkling, og omhandler media og den enkelte, og hvordan tema kan inngå som del av kroppsøvningsfaget. I det siste kapitlet runder jeg av oppgaven med en avsluttende kommentar der jeg blant annet tar opp tråden om oppgavens mål og problemstilling.

8. Diskusjon

I diskusjonen vil jeg særlig ta opp to tema. Det ene er forholdet mellom media og den enkelte. Det andre tema er å problematisere hvordan kroppspress og perfeksjon kan inngå som tema i kroppsøvfingsfaget som skolefag. Her diskuterer jeg både hvordan tema kan tas opp i undervisning, men kommer også med forslag til hvordan tema kan trekkes inn i lærerutdanningen, og eventuelt innenfor etterutdanning for kroppsøvfingslærere.

8.1 *Media og den enkelte*

I myldret av medier er det interessant å diskutere hvordan den enkelte formes/ikke formes av mediens ytringer, språklig og visuelt, og hva dette betyr for den enkeltes subjektivitet. I løpet av tiden jeg har arbeidet med oppgaven kan det oppleves som at en persons egne meninger, ønsker og følelser blir satt til side, eller at personer blir så preget av diskursen at de tror de har en egen mening – som «tilfeldigvis» sammenfaller med diskursen, for å oppnå tidens skjønnhetsidealer, mote, trening og kostholdsråd. Som mottaker av media kan det dermed virke som at personer «må» etterlikne, men hvordan kan det ha seg slik når enhver person er, slik min posisjon tilsier, samtidig subjektivt og erfarende. Grunnene kan være flere, men de dominerende perspektivene i media inntar en dominerende plass i unge menneskers (daglig)liv. Med sine billedlige virkemidler og mål om å overbevise, kan enhver mottaker fort få følelsen av at de ikke har noe annet valg enn å forsøke og etterleve råd og idealer. En overbevisende appell til mottaker, i tillegg til at rådene blir frontet av en kjendis, er det det som skal til? Her finner jeg det relevant å gå tilbake til begrepet *makt*. Makt, slik jeg ser det ut fra Foucault, fungerer best når den ikke er synlig, og ingen vet at den er tilstede. En overbevisende oppfordring, i kombinasjon med noe eller noen en person ser opp til og har forventninger til, som for eksempel en kjendis eller ekspert, kan ha mye å si for om en person velger «å følge» mediens fremstillinger av kropp og idealer. Herunder er det også av interesse å diskutere motreaksjonene til mediens bruk av blant annet urealistiske tynne modeller. Motreaksjoner i form av å kle seg naken på bilder på sosiale medier, gjort av blant annet kjendiser, men også andre (Giske 2014; Sarromaa 2014). Motreaksjonene har som mål å fortelle at det er greit å se «normal» ut, men hva betyr det å være normal? Som jeg har undersøkt, så er det i et diskursperspektiv, ikke noe som er mer «normalt» enn annet, men det normale og unormale defineres til enhver tid av

kulturen. Derimot er mye av det som blir frontet i media det motsatte av det vi fra tidligere kunne omtale som «normalt», altså gjennomsnittet. Dette er en diskurs i mine analyser. Jeg opplever heller ikke at disse motreaksjonene er av særlig betydning. Hvorfor skal noen i utgangspunktet måtte kle seg naken for å kunne si sin mening? Personene som legger ut bilder som en motreaksjon får svært mye oppmerksomhet, både positiv og negativ, men aller mest applauderende hyllest for at de står fram «som de er». De oppnår en annerkjennelse, samtidig som de gjør andre i samme (kroppslige) situasjon en «tjeneste». Kanskje denne kombinasjonen er viktige grunner til at de velger å framstå som naken og «normal» på bilder. Jeg opplever derimot at denne «tjenesten» ikke bare virker positivt mot «presset», men den kan også bidra til å forverre, da bildene bidrar til en holdning om at en person er «bra nok», selv om han eller hun ikke er «perfekt». Uansett hvordan medieoppslag eller motreaksjoner vinkles, ligger det, slik jeg oppfatter det, en sammenlikning til grunn for oppslaget.

I dette avsnittet har jeg diskutert medienes ytringer og hvilke betydninger det har for den enkeltes subjektivitet. Her opplevde jeg det som særlig relevant å trekke inn begrepet *makt* på nytt, som kan bidra med en forståelse for en persons valg om å følge medienes ulike fremstillinger, eller ikke. Jeg tok også tak i dagens motreaksjoner, der personer som ser seg selv som «normale» legger ut bilder i «protest» mot medienes ulike fremstillinger av kropp og utseende. Her kommer begrepet *normalitet* opp igjen som sentralt for diskusjonen, der det kan oppleves som problematisk at personer viser sine nakne kropp med et mål og et ønske om å dempe presset fra medienes fremstillinger av kropp og utseende. I det neste avsnittet skal jeg gå over til å problematisere tematikken i kroppsøving, samt i etterutdanning for lærere. Først diskuterer jeg rapporten fra arbeidsgruppe i kroppsøving (Lyngstad, Flagestad, Leirhaug & Nelvik, 2011 s. 9).

8.2 Problematisere hvordan kroppspress og perfeksjon kan inngå som tema i kroppsøving

8.2.1 Rapport fra arbeidsgruppe i kroppsøving

I innledningen av oppgaven presenterte jeg rapporten *Kroppsøving i skolen*, der en gruppe bestående av 4 personer fra kroppsøving vurderte læreplanen i faget. Under kapitlet om *kunnskapsgrunnlag* består én del av *debatt om kroppsøving*. I denne debatten tas det opp interessante innspill om begrunnelser for hvorfor tema om kropp og

kroppsideal bør være en del av fagets formål, noe som det også ble i revisjonen av læreplanen i 2012. Blant annet hevdes det at ulike kroppsidealer og normer for kroppers utseende får muligheten til «å feste seg hos elever i skolen uten å bli problematisert, kritisert og eventuelt forkastet» (Lyngstad, Flagestad, Leirhaug & Nelvik, 2011 s. 9). Lyngstad (et al.) hevder at skolene på den måten skaper kroppen som et objekt, noe som bidrar til en forsterking av medias framstillinger av kroppen som noe som kan skapes og endres i jakten på det som oppfattes som det «perfekte». På den måten blir kroppen, som jeg diskuterte i analysen, oppfattet som et objekt. Slikt sett bidrar faget til å slutte opp om den globale kroppsindustrien som omgir de unge, i stedet for å hjelpe elever til å ta fornuftige valg. Kroppsøvingstimer blir med på å gi elevers kropp ulik sosial status, som kan føre til en følelse av å bli nedvurdert og mindreverdig (s.9). Det kan diskuteres hva som vil være fornuftige valg her, og hvem som skal bedømme hva som er fornuftig for hvem. Som jeg diskuterer under vil det viktigste være elevens innsikt og kunnskap til temaet, slik at de selv kan stille seg kritiske til mediens framstillinger av kropp og andre idealer. Nå har tema kommet inn som en del av formålet med faget, og som jeg skrev i innledningen av oppgaven, står det blant annet at elevene skal utvikle positiv oppfatning av kroppen, og at faget skal ruste elevene til vurdering av kroppsideal. Men selv om denne endringen har skjedd, opplever jeg det som at tema likevel fort blir «borte» i den ellers velfylte læreplanen. Tema står beskrevet over to linjer, noe som må vurderes som svært kortfattet, og dermed som et mindre sentralt punkt enn resten av læreplanen. I forhold til kompetansemålene er det heller ikke tydelig å se koblingen mellom disse to, da det kun er formulert ett kompetansemål knyttet til dette tema, og det er under hovedområdet *trening og livsstil* etter 10. årssteget. Min erfaring er at tema *kropp* fortsatt ikke er et etablert tema i kroppsøvingundervisningen. Som eksempel var dette aldri noe tema blant lærerne i min praksis i lærerutdanningen. Selv om dusjing etter timene stadig var et tilbakevendende problem, og gensere rundt livet i timene slik at ikke rumpa skulle synes, var avgjørende for at mange av jentene kunne være i aktivitet. Det var tydelig at rumpa utgjorde noe usikkert, noe komplisert, for hvorfor måtte de ellers ha genser rundt livet. Grunnen kan være mange, men det var aldri noen som spurte. En antagelse vil være deres egen oppfattelse av størrelse, synlighet, eller hvor lite/mye trent. Dette er typiske temaer som blir tatt opp i media, og som jentene kan ha tatt til seg og gjort «en ting» ut av. Dette var tilfelle uansett hvilken aktivitet vi skulle ha. Deltakerne i fokusgruppeintervjuet fortalte også at dette aldri hadde vært en del av deres

undervisning i kroppsøving eller andre fag, verken på grunnskolen eller videregående skole. Når jeg tar opp tema med mine kollegaer er svaret at tema er relevant, viktig og aktuelt, men at det likevel ikke er en del av deres undervisning. Dette kan kanskje ha med mangel på kompetanse å gjøre, noe jeg kommer tilbake til senere.

Når jeg leser om tema i læreplanen, og i rapporten om hvorfor tema må aktualiseres i læreplanen, argumenteres det for at dette fenomen vil være en viktig del av undervisningen, og at kroppen har stor betydning for elevers selvforståelse, identitetsfølelse og positiv oppfatninger av seg selv. Slikt sett bør det være mulig å problematisere kroppspress og perfeksjon i kroppsøvingsfaget. I tillegg til at dette er en bra arena å ta tema opp på; faget er et praktisk estetisk fag, der elevene bruker kroppen, ja hele seg, på en annen måte enn i teoretiske fag. Slikt sett blir kroppen også mer synlig og utsatt enn ellers, og i tillegg til at kroppsøvingslærere vil se en annen, kroppslig side av elevene. Hvis tema utelates fra undervisningen til elevene, vil en konsekvens være at elevene vil mangle innsikt og kunnskap om fenomen som har med kroppspress og perfeksjon å gjøre. Det er ikke i tråd med de viktige punktene som står beskrevet i læreplanen. Skolen og kroppsøvingstimene blir utilsiktet med på å «godta» og opprettholde kroppsindustrien og hva som betraktes som «perfekte kropper», og i følge Lyngstad (et al.), dermed bidrar til å skape kroppen som et objekt. Og grunnen er, slik jeg tar opp i analysen, at kroppen i medier blir betegnet som noe som kan endres og fikses til det «bedre», for dermed å skape ettertraktede «statuskropper». Tema er slik Lyngstad (et al.) påpeker, et fenomen som får muligheten «til å feste» seg hos elevene hvis det ikke blir problematisert og kritisk arbeidet med. Problemet, slik jeg ser det, er at dette nå *har blitt* slik de fryktet, et «usynlig», men samtidig et svært synlig problem. Det har allerede feset seg til elevene, de lever allerede i diskursen. Tema belyses ikke i undervisningen, ikke på lærerværelset og heller ikke elevene seg imellom gjør annet enn å «leve» tema, det er bare der som et svevende og eksisterende fenomen. Det kan nesten virke som om tema ikke er «lov» å synliggjøre og verbalisere, men jeg tror heller problemet ligger i at dette ikke *er* et tema i skolen. Derfor må første steg være å *gjøre* dette til et tema. Hvordan gjøre kroppspress og perfeksjon til tema i skolen blir det sentrale i neste avsnitt.

8.2.2 Hvordan kunne gjøre kroppspress og perfeksjon til et tema i skolen

Etter at jeg nå har arbeidet med tema i snart ett år, er det noen punkter jeg selv har erfart kan være nyttig å arbeide med for å synliggjøre tema om kroppspress og perfeksjon.

Disse vil jeg ta opp i det følgende. Tema er, som jeg allerede har sagt, kjent for de fleste av oss, men likevel opplever jeg det som at dette ikke er et etablert tema i skolen. Derfor forsøker jeg å gi forslag hvordan dette kan bli et tema, og dermed hvordan dette tema kan problematiseres i skolen for elevene, men også for ansatte.

For å kunne gjøre dette til et tema i skolen, mener jeg det vil være hensiktsmessig først å arbeide visuelt med tema. Å se et program som for eksempel «Prosjekt Perfekt» kan hjelpe både elever og lærere til å starte en diskusjon rundt tematikken. Dette kan være et første steg. Ved å jobbe visuelt, med enten TV, film eller bilder fra blader og magasiner vil få tema fra å være et «usynlig» og ikke-muntlig, til et muntlig og aktuelt fenomen - for det er nettopp det dette tema er, som jeg har vist gjennom oppgaven. Et av funnene var blant annet at elevene «lever i» diskursen, noe som betyr at det å reflektere over og snakke om tema er vanskelig. Visuelle bilder kan få elevene til å kjenne seg igjen, eller ikke, som deretter vil bidra til å skape diskusjon og refleksjon. Både elevene seg i mellom, der arbeid med tema i små grupper kan være en mulighet, eller åpen diskusjon i hele klassen. Her vil også egen refleksjon vil være en viktig del av det. Hill og Azzarito (2012) benyttet blant annet visuell metode i deres studie. Denne metoden kan også benyttes i arbeidet med tema i skolen. Metoden er en form for aksjonsforskning, der deltakerne bestående av elever selv skulle finne bilder/lage bilder som representerte deres syn på verdsatte kropper/kroppsidealer i kontekster med fysisk aktivitet, både i skolen og utenfor. Deres funn i studien var blant annet at bildene tillot noen av jentene å snakke om, analysere og reflektere verdsatte kropper som de så visuelt i media. Det neste steget for å gjøre dette til et tema kan for eksempel være å presentere elever for forskning gjort på dette området. Forskning som har å gjøre med kroppen, kroppspress, perfeksjon, kroppsideal, media, ungdom osv. Dette vil kunne bidra til en bredere og mer faglig forståelse av ulike fenomen som har med tema å gjøre. Det kan også bidra til en mer personlig oppmerksomhet, ved bruk av forskning der elever eller ungdom er del av datagrunnlaget. Denne masteroppgaven er et eksempel på slik forskning. Arbeid med dette tema i skolen må ha en hensikt. Hensikten bør være, slik jeg ser det, å ruste elevene til å takle det «presset» de står ovenfor, noe som også Lyngstad (et al.) påpeker. Et annet mål bør også være at debatteringene i rapporten om tema, ikke får muligheten

til å utvikle seg. Det kan blant annet innebære å arbeide med tema i grupper eller individuelt, slik at elevene selv kritisk kan vurdere det mangfoldet av livsstilsråd, bilder av kropper, trender både når det gjelder mat, trening og klær. Om elevene klarer å være kritiske til disse fenomen, kan dette bidra til å gjøre elevene kritiske, reflekterte og motstandsdyktige overfor markedsføring. Elevene vil da selv kunne ta valg basert på egne meninger, behov og ønsker, å forstå at de har valgmuligheter tross de ekstremt overbevisende rådene fra eksperter og media. De kan også lære å dekonstruere medias og eksperters kommunikasjon og råd ved å lære metoder for å analysere visuelle budskap.

8.2.3 Ikke jobb mot, men med

Kroppspress og perfeksjonspress er, som undersøkt i denne oppgaven, sosiale fenomener som befinner seg i samfunnet, som både elever og lærere vet at eksisterer. Dette vil på ingen måte forsvinne selv om vi arbeider for å forstå mer av hvordan presset skapes og opprettholdes. Sett fra mitt perspektiv er det viktig med en historisk bevissthet der dette alltid har vært, og alltid vil være samfunnsskapt fenomen. Men dette betyr ikke at det ikke er noen poeng i å ta det opp og synliggjøre det for elevene. Jeg opplever det derimot som en nødvendighet hvis målet er å ruste elevene til selv å være kritiske ovenfor slike fenomen. I stedet for å arbeide *mot* tema og et ønske om ikke ha kroppspress på skolen eller fritiden, er det viktig at det heller arbeides *med* fenomenet. Med dette mener jeg at en lærer ikke kan bestemme ovenfor seg selv, eller andre (elevene), at det ikke lenger skal være kroppspress i klassen eller i undervisning. Grunnen er at kroppspress og perfeksjonspress vil det alltid være. Derfor vil det være mer hensiktsmessig å arbeide *med* fenomen, slik at holdninger til tema blir endret i form av for eksempel å kunne uttrykke egne meninger, være kritiske og forstå sine valgmuligheter. Å jobbe med fenomen som har med tema å gjøre er viktig, som jeg beskrev ovenfor, for å gjøre det til et tema i skolen. Et svært urealistisk mål vil derimot være å tro at kroppspress vil kunne forsvinne, kun ved å ta det opp og arbeide med det. Det er også viktig å få frem at det ikke er alle som er like opptatt av dette tema og som rett og slett har andre interesser og livsorienteringer.

8.2.4 Tema i lærerutdanningen og innenfor etterutdanning for lærere

Det er antageligvis flere grunner til at lærere ikke har dette viktige tema som en del av deres undervisningspraksis i kroppøvfingsfaget. Det kan være fordi lærere ikke vet

hvordan dette tema skal «gripes». Derfor har jeg laget noen generelle retningslinjer til hvordan det kan gjøres ovenfor. Grunnen til at lærere ikke vet hvordan tema skal tas opp i undervisning kan blant annet være fordi de ikke har lært nok om tema i lærerutdanningen, og dermed har mangel på kompetanse innenfor dette feltet. Mitt kull fra faglærerutdanningen har for eksempel ikke hatt dette som et eget tema i undervisningen. Et forslag er derfor å innføre dette som en del av lærerutdanningen. Å trekke dette tema inn i lærerutdanningen opplever jeg som svært sentralt hvis målet er å få tema ut i skolen på en faglig og dagsaktuell måte. Dette vil være hensiktsmessig da det kan oppleves som at presset bare blir større og større, både når det gjelder kroppspress og perfeksjonspress på flere arenaer. Et annet forslag er å få tema innenfor etterutdanningen, slik at dette også kan tilbys de lærerne som allerede er ute i jobb, men som ønsker å lære mer om tema, og for å ta dette tema inn i sin undervisningspraksis. Etterutdanningen bør bestå av teori og forskning på feltet, men kanskje aller viktigst; forslag til hvordan tema kan tas opp i undervisningen. Både i lærerutdanningen og i etterutdanning vil fremgangsmåter som jeg har diskutert ovenfor være mulig. Også her vil det være særlig aktuelt å synliggjøre forskning gjort innenfor dette feltet.

9. Avsluttende kommentar

I dette siste og avsluttende kapitlet tar jeg blant annet opp tråden om oppgavens mål og problemstilling, og diskursanalysens bidrag til en forståelse om tema.

I oppgaven har jeg benyttet diskursanalyse som et overordnet design, og sosialkonstruktivisme som tilnærming for å undersøke mine to datasett; TV-programmet «Prosjekt perfekt» og fokusgruppeintervjuet av fire elever fra videregående skole. I denne avsluttende kommentaren ønsker jeg å oppsummere det jeg har belyst, samt hva diskursanalyse har åpnet opp for og bidratt med til en forståelse av fenomenet. Med problemstillingens utforming ønsket jeg å undersøke kroppspress og perfeksjon som sosiale fenomener, og hvordan dette kunne bidra til en forståelse for fenomenet blant elever i skolen og kroppsøvfingsfaget;

Hvordan kommer perfeksjon og kroppspress til uttrykk i TV-programmet «Prosjekt Perfekt»?

Hvordan kan disse tema «overføres» til å belyse og forstå kroppspress og perfeksjon hos elever i kroppsøvfingsfaget? Hva kan det elever sier, fortelle om dette temaet «makt» over og innflytelse på elevene?

Som vi har sett så har diskursanalyse åpnet opp for muligheten for meg til å undersøke fenomen om kroppspress og perfeksjon fra nye og spennende perspektiver. Det har ikke vært like interessant å se på fenomener som de er, og med et «fugleperspektiv» - ovenfra og ned. Jeg har fått muligheten til å undersøke ut over dette, grave dypere; undersøke og komme fram til nye kunnskaper om kroppspress og perfeksjon som sosiale fenomener, om hvorfor og hvordan fenomen om kroppspress og perfeksjonspress har blitt til og hvordan de opprettholdes blant ungdom i skolen og på andre arenaer. Jeg har fulgt diskursanalysens mål om å undersøke hvordan kropp, utseende, klær, trening og kosthold, som oppfattes som normale, naturlige og tatt-for-gitt, viser seg å være produkter av sosiale handlinger. Handlinger som skjer «mellom» mennesker i samfunnet, sosialt og kulturelt. Med utgangspunkt i språket har jeg i analysene kommet fram til seks diskurser innenfor mine interesseområder; kroppspress og perfeksjon. Her undersøker jeg blant annet at fenomen som oppfattes som «normale»

av personer i et samfunn, kan være problematisk, da språket og dermed diskursene, er foranderlig i tid og rom. Når jeg har undersøkt fenomener på en slik måte, har dette for meg åpnet opp for en helt ny forståelse for tematikken. Det som først ble ansett som gitt kunnskap om et tema, ses i denne oppgaven som sosialt konstruert gjennom språket. Og at det som betraktes som normen (opprinnelig; gjennomsnittet) for et perfekt utseende, har blitt noe som de færreste er, eller kan etterleve. Et slikt (diskursanalytisk) bidrag til å forstå kroppspress og perfeksjonspress blant elever i skolen (men også på andre arenaer) åpner opp for et refleksivt og kritisk blikk på hvordan makt og kunnskap produseres gjennom språket. Jeg har undersøkt hvordan media fremstiller ulike virkelighetsbeskrivelser, og ved blant annet å benytte seg av kjendiser eller eksperter til framstilling av disse. Mediernes framstillinger uttrykkes som normaliteten, og noe som skal være det beste for «alle». Diskursene i denne studien kan bidra til en forståelse for hvordan kroppspress og perfeksjonspress blir til, og hvordan de består.

Min konklusjon er at oppgaven bidrar med viktig kunnskap om mulige diskurser for hvordan kroppspress og perfeksjonspress blir til og opprettholdes. Oppgaven er relevant i skole og undervisningssammenheng, men også på andre arenaer, da jeg har undersøkt fenomener som noe som er konstruert i samfunnet, mellom mennesker. Tema har vist seg å være mer komplekst og utfordrende enn det jeg først antok. Særlig innså jeg dette da jeg identifiserte diskursen om *motsigelser*. Her forstod jeg hvordan ungdom allerede «lever i» diskursen, og det å tale om tema derfor blir krevende. Dette er noe jeg opplever som utfordrende, og derfor noe jeg mener mange trenger mer kunnskaper om, både kommende lærere, praktiserende lærere og elever. Hvordan kan for eksempel en skole som Norges idrettshøgskole, med sitt brede studiefelt innenfor idrettsvitenskap, ikke ha dette tema problematisert i for eksempel undervisning? Første debatt om kroppspress ble arrangert denne våren (2015). Interessen og engasjementet rundt denne debatten viser blant annet at dette tema ikke er ubetydelig for studentene. Tema har også blitt mer aktuelt gjennom året, og senest nesten på innleveringsdato hadde «God Morgen Norge» (et TV-program på TV2) et innslag som omhandlet elever og dusjing etter kroppsøvingstimen. I innslaget kommer det fram at elever nekter å dusje etter kroppsøvingstimen på grunn av stort kroppspress og dårlig selvtillit (Søvik & Hustad, 2015). Jeg vil derfor påstå at siste ord om dette tema *ikke* er sagt.

Referanser

- Arntzen, M. G. (2015). *Perfekt. Skapelsen av det plettfrie mennesket*. Oslo: Manifest
- Azzarito, L. (2009). The Panopticon of physical education: pretty, active and ideally white, *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14:1, 19-39, DOI: [10.1080/17408980701712106](https://doi.org/10.1080/17408980701712106)
- Azzarito, L. (2010). Future girls, transcendent femininities and new pedagogies: toward girls' hybrid bodies? *Sport, Education and Society*, 15(3), 261–275. DOI: [10.1080/13573322.2010.493307](https://doi.org/10.1080/13573322.2010.493307)
- Azzarito, L. & Solmon, M. A. (2006). A Feminist Poststructuralist View on Student Bodies in Physical Education: Sites of Compliance, Resistance, and Transformation. *Journal of Teaching in Physical Education*, 25, 200-225. Human Kinetics, Inc. Hentet 19. februar 2015 fra <http://www.humankinetics.com/acucustom/sitename/Documents/DocumentItem/5632.pdf>
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. 4.opplag 2006. Bergen: Fagbokforlaget
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder. En grundbok*. Danmark, København: Hans Reitzels Forlag
- Engelsrud, G. (1990). *Kjærlighet og bevegelse. Fragmenter til en forståelse av fysioterapeutisk yrkesutøvelse*. Oslo: Helsetjenesteforskning rapport nr. 1-1990
- Engelsrud, G. (2006). *Hva er kropp*. (2.opplag). Oslo: Universitetsforlaget
- Engelsrud, G (2010). *Betydninger av teori(er) om kroppen*. I:K:P. Gurholt & K. Steinsholt (Red.), *Aktive liv: Idrettspedagogiske perspektiver på kropp, bevegelse og dannelse* (s.35-50). Trondheim: Tapir forlag
- Engelstad, F. (2005). *Hva er makt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, H. T. & Breivik, J. K. (Red.) (2006). *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Flett, G.L. & Hewitt, P.L. (2002). *Perfectionism: Theory, Research and Treatment*. Washington: American Psychological Association.
- Frost, L. (2003) Doing Bodies Differently? Gender, Youth, Appearance and Damage, *Journal of Youth Studies*, 6:1, 53-70, DOI: [10.1080/1367626032000068163](https://doi.org/10.1080/1367626032000068163)
- Giske, I. (2014). *Slik opplevde de å kle seg nakne mot kroppspresset*. Hentet 06. mai 2015 fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/slik-opplevde-de-aa-kle-seg-nakne-mot-kroppspresset/a/10131370/>
- Grabe, S., Ward, L. M. & Hyde, J. S. (2008). The Role of the Media in Body Image Concerns Among Women: A Meta-Analysis of Experimental and Correlational Studies. *Psychological Bulletin*, Vol 134(3), May 2008, 460-476. doi:[10.1037/0033-2909.134.3.460](https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.3.460)
- Gripsrud, J. (2011). *Mediekultur, Mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget

- Gulliksen, M. S. & Hjørdemaal, F. R. (2011). Fokusgruppeintervju, et hjelpemiddel til å videreutvikle kunnskap om undervisningen i lærerutdanningen? *Vetenskapliga perspektiv och metoder inom slöjdfältet. Vol 18, nr.1*
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag as
- Hartmann, T. (1982). *Opplevelseskonflikter: språk og tenkning i psykologisk behandling*. Oslo, Bergen, Trondheim: Universitetsforlaget
- Hill, J. & Azzarito, L. (2012). Researching valued bodies in PE: a visual inquiry with British Asian girls. *Special Edition, Physical Education and Sport Pedagogy*, 17:3, 263-276. DOI: 10.1080/17408989.2012.690381
- Imsen, G. (2006). *Lærerens verden. Innføring i generell didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. Danmark, København: Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (2010). *Diskursanalyse som teori og metode (7.opplag)*. Roskilde Universitetsforlag
- Kvale, J. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju (2.utg.)*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Lyngstad, I. (leder), Flagestad, L., Leirhaug, P. E., & Nelvik, I. (2011). *Kroppsoving i skolen. Rapport fra arbeidsgruppe i kroppsoving (2011)*. Hentet 16.04.15 fra http://www.udir.no/Upload/larerplaner/forsok/Kroppsoving_i_skolen_rapport_060611.pdf
- Madsbu, J. P (2004). *Realisme og relativisme innenfor sosial konstruktivisme*. Notat nr. 9 – 2004. Høgskolen i Hedmark
- McCabe, M. P. & Ricciardelli, L. A. (2010). Sociocultural Influences on Body Image and Body Changes Among Adolescent Boys and Girls. *The Journal of Social Psychology, Volume 143, Issue 1*, 2003, 5-26. DOI: 10.1080/00224540309598428
- Meyer, S. & Sirnes, T. (1999). Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Meyer, S. & Sirnes, T. (1999). *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. Oslo: Gyldendal
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt; En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget
- Ognstad, S. (1997). *Sjanger, posisjonering og oppgaveideologier. Et teoretisk-empirisk bidrag til et tverrfaglig, semiotisk og didaktisk sjangerbegrep*. Doktorgradsavhandling ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Trondheim
- Paxton, S. J., Schutz, H. K. & Muir, S. L. (1997). Why do adolescent girls watch their weight? An interview study examining sociocultural pressures to be thin. *Journal of*

- Psychosomatic Research, Volume 42, Issue 4, April 1997, 345-355. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0022-3999\(96\)00368-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0022-3999(96)00368-6)*
- Postholm, B. M. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget
- Rysst, M. (2011). «Å se bra ut»: kroppsidealer og kroppspraksiser i Norge. I: *Skjønnhet og helse: det ytre og indre, oppdragsrapport nr. 1 – 2011*, Side: 11–16
- Rysst, M. & Roos, G. (2014a). Retusjert reklame og kroppspress. *Statens institutt for forbruksforskning. Oppdragsrapport nr.1-2014*.
- Rysst, M. & Roos, G. (2014b). Kroppsidealer og kroppspress blant noen kvinner i Oslo. *Statens institutt for forbruksforskning. Prosjektnotat nr. 5-2014*.
- Sandmo, E. (1999). Michel Foucault som maktteoretiker. I: Engelstad, F. *Om makt Teori og kritikk* (s. 79-96). Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Sarromaa, S. (2014). *Naturlig nakenhet*. Hentet 06. mai 2015 fra <http://www.gd.no/lillehammer/bloggsanna/article7092376.ece>
- Schaanning, E. (1996). Diskursens materialitet, del 1. *Arr idéhistorisk tidsskrift - kunnskapens materialitet, 1, 1996*. Hentet 02. Desember 2014 fra <http://www.arrveg.no/artikkel/diskursens-materialitet>
- Schwebs, T. & Østbye, H. (2013). *Media i samfunnet* (6. utg.). Oslo: Det Norske Samlaget
- Shilling, C. (2003). *The Body and Social Theory* (2.utg.). London: SAGE Publications
- Steihaug, S. (2010). Kvalitative studier av grupper i samhandling. *Michael Quarterly, The Norwegian Medical Society, suppl 9, 2010*, 44-54
- Søvik, C. F. & Hustad, K. K. (27.05.2015). *Elever nekter å dusje etter gymtimen*. Hentet fra <http://www.tv2.no/2015/05/27/underholdning/foreldre-og-barn/6972444>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Thorpe, H (2008). Foucault, Technologies of Self, and the media. Discourses of Femininity in Snowboarding Culture. *Journal of Sport & Social Issues, volume 32, nr. 2, 2008*, 199-229, DOI: 10.1177/0193723508315206
- Utdanningsdirektoratet (2012). *Læreplan i kroppsøving (LK06)*. Hentet 05. Januar 2015 fra <http://www.udir.no/kl06/KRO1-03/>

Forkortelser

LK06	Kunnskapsløftet 2006
PE	Physical Education
NSD	Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste – personvernombudet for forskning
HiOA	Høgskolen i Oslo og Akershus
NIH	Norges idrettshøgskole

Vedlegg 1

Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Prosjekt Perfekt”

Bakgrunn og formål

Formålet med «Prosjekt Perfekt» er å undersøke et tema med stor relevans i samtiden og dermed noe vi antar vil være av interesse for mange. Studien vil ta utgangspunkt i hvordan perfektjon, kroppspress og kroppsidealer kommer til uttrykk i TV-programmet «Prosjekt Perfekt» som tidligere har blitt sendt på NRK1.

Du får denne henvendelse fordi dette er et tema mange unge «lever i» og antagelig ikke lærer nok om i sin utdanning. Vi ønsker å høre hva du har og fortelle oss om tema, slik at tema kan «overføres» til å belyse elever i kroppsvøvingfaget. Du skal sammen med tre andre elever sitte sammen i et gruppeintervju.

Vi er to mastergradstudenter på Norges Idrettshøgskole i seksjon for kroppsvøving og pedagogikk. Vi skal gjennomføre et gruppeintervju sammen, men det videre arbeidet etter intervjuet gjøres individuelt. Vi utarbeider to individuelle masteroppgaver med ulike problemstillinger.

Vi har benyttet oss av et strategisk utvalg til studien hvor alder, kjønn og geografisk område er konkretisert. Du går på en videregående skole i Oslo, og din etnisitet har ingen relevans for utvalget.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien vil innebære at du skal delta i et gruppeintervju. I gruppeintervjuet skal du sammen med tre andre elever sitte sammen å besvare og diskutere spørsmål. Spørsmålene vil omhandle temaer som kropp, utseende og kroppspress. Data registreres i form av notater og lydopptak. Gruppeintervjuet vil ha en varighet på maksimalt 2 timer, og gjennomføres kun én dag.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Det er kun student og veileder som vil ha tilgang til dine personopplysninger. Personopplysninger/lydopptak vil bli lagret adskilt i et låst skap for å ivareta konfidensialitet.

I studien vil du som deltaker anonymiseres både i rådata og publikasjon, og vil derfor ikke kunne gjenkjennes.

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2015. Ved prosjektets slutt skal dine personopplysninger og lydopptak slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med
Stine Kongsten: tlf. 936 54 276, e-post: stine.kongsten@gmail.com
Adele Hasle: tlf. 936 23 954, e-post: adeleh@student.nih.no

Veileder:

Dr. polit Gunn Engelsrud: tlf. 23262407 / 408 75 564, e-post: gunn.engelsrud@nih.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Iibråfagres gate 29
N 5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Gunn Engelsrud
Seksjon for kroppøving og pedagogikk Norges idrettshøgskole
Postboks 4042, Ullevål stadion
0806 OSLO

Vår dato: 28.08.2014

Vår ref: 39524 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.08.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>39524</i>	<i>Prosjekt Perfekt</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Norges idrettshøgskole, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Gunn Engelsrud</i>
<i>Student</i>	<i>Stine Kongsten</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.08.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Stine Kongsten stine.kongsten@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

*OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo Tel: +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD, Norges teknisk naturvitenskapelige universitet, 7031 Trondheim. Tel: +47 / 3 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD, SVI, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47 / 7 61 43 36. nsdmaa@svtuit.no*

Vedlegg 3

Prosjektvurdering – kommentar fra Personvernombudet for forskning

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 39524

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Personvernombudet finner i utgangspunktet informasjonsskrivet godt utformet, men forutsetter at det tilføyes følgende;

- navn og kontaktinformasjon til veileder professor Gunn Engelsrud
- 3. avsnitt i "Bakgrunn og formål" omformuleres slik at det er rettet direkte til utvalget, f.eks. du får denne henvendelse fordi....
- i "Hva innebærer deltakelse i studien ?" må det brukes du form. Det samme gjelder i "Hva skjer med informasjonen om deg ?"

Revidert informasjonsskriv skal sendes til personvernombudet@nsd.uib.no før utvalget kontaktes.

Personvernombudet legger til grunn at førstegangskontakten til elevene skjer gjennom skolen.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Norges idrettshøgskole sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 01.08.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

